

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Mateja Tušek

JEZIKOVNA KULTURA V BESEDILIH STROJNIŠKEGA ZBORNIKA

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Mateja Tušek

Mentorica:izr. prof. dr. Monika Kalin Golob

JEZIKOVNA KULTURA V BESEDILIH STROJNIŠKEGA ZBORNIKA

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

VSEBINA

1 UVOD	1
2 UMESTITEV STROKOVNIH BESEDIL V SISTEM SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA	3
3 ZAČETKI STROKOVNEGA PISANJA V SLOVENIJI	8
4 STIL STROKOVNIH BESEDIL	13
4.1 <i>STIL PISANJA STROKOVNIH BESEDIL V ANGLEŠKEM JEZIKU</i>	18
4.2 <i>STILSKA ANALIZA ZBORNIKA</i>	20
5 TERMINOLOGIJA	30
5.1 <i>ZNAČILNOSTI STROKOVNEGA IZRAZJA</i>	30
5.2 <i>NAČINI TVORJENJA STROKOVNIH IZRAZOV</i>	31
5.3 <i>VZROKI ZA PREVZEMANJE BESED</i>	33
5.4 <i>MEDNARODNOST STROKOVNEGA IZRAZJA</i>	34
5.5 <i>UČINKOVITA VPELJAVA NOVE BESEDE V LEKSIKALNI SISTEM</i>	36
5.6 <i>ANALIZIRANO STROKOVNO IZRAZJE</i>	38
5.7 <i>VPLIV ANGLEŠČINE NA STROKOVNO IZRAZJE</i>	46
6 LEKTORIRANJE	48
6.1 <i>O LEKTORIRANJU STROKOVNIH BESEDIL</i>	53
6.2 <i>VZGAJANJE DOBRIH STROKOVNIH PISCEV</i>	54
7 STATISTIČNA OBDELAVA NAPAK	56
7.1 <i>LOČILA</i>	56
7.1.1 <i>Vejica</i>	57
7.1.1.1 <i>Odvečne levosmerne vejice</i>	57
7.1.1.2 <i>Odvečne desnosmerne vejice</i>	59
7.1.2 <i>Manjkajoče levosmerne vejice</i>	60
7.1.2.1 <i>Manjkajoče desnosmerne vejice</i>	61
7.1.2 <i>Pika</i>	63
7.1.3 <i>Vežaj</i>	64
7.2 <i>ZAČETNICA</i>	65
7.3 <i>PISANJE SKUPAJ IN NARAZEN</i>	66
7.4 <i>GLAGOL</i>	67
7.5 <i>SAMOSTALNIŠKA BESEDA</i>	69
7.6 <i>PRIDEVNIŠKA BESEDA</i>	70
7.7 <i>ZAIMEK</i>	72
7.8 <i>PREDLOG</i>	74
7.9 <i>VEZNIK</i>	75
7.10 <i>KRAJŠAVE</i>	75

7.11 BESEDOSLOVJE	75
7.12 STILISTIČNE NAPAKE.....	75
7.13 DRUGE NAPAKE	76
7.14 VZROKI ZA NEKATERE NAPAKE	76
7.15 NAPAKE SE PRI AVTORJIH PONAVLJAJO.....	77
8 JEZIK V IZOBRAŽEVANJU	78
9 ZAKLJUČEK.....	81
10 VIRI.....	84

1 UVOD

Na prvi pogled se zdi, da jezikovna kultura v strokovnih besedilih nima nobene zveze z novinarstvom, a če dobro pomislimo, je ena od nalog strokovnjakov – tako kot novinarjev – sporočati svoja dognanja javnosti. Za strokovno pisanje veljajo drugačna pravila kot za publicistično, a nekaterih, še posebej stilističnih, predvsem pa pravopisnih, se je treba držati tudi v strokovnem pisanju. In ker se strinjam z mislijo Jožeta Mahničā, da je vrhunski strokovnjak, ki ne obvlada jezika, klavrn paradoks, sem se v diplomski nalogi lotila prav strokovnih besedil.

Slovensko društvo za daljinsko energetiko (SDDE) vsako leto pripravi strokovno posvetovanje, na katerem sodelujejo različni strokovnjaki, največ pa je strojnikov in predstavnikov drugih tehniških strok. Ti za posvetovanje napišejo prispevke, ki izidejo tudi v posebnem zborniku, prav ta pa je predmet diplomske naloge. Preden gre v tisk, so besedila lektorirana. V nalogi sem analizirala nelektorirana besedila, da bi dobila čim realnejšo sliko, kako res pišejo strokovnjaki. Ker sem analizirala nelektorirano različico besedil, ki v delu z naslovom Energija, okolje, prostor: zbornik prispevkov ni objavljena, ob primerih tudi ni navadna stran citiranja. Med literaturo je zbornik naveden z vsemi potrebnimi podatki o izdaji. Prispevkov v angleškem jeziku, objavljenih v zborniku, nisem analizirala.

Namen diplomskega dela je bil analizirati strokovna besedila z različnih vidikov: terminološkega, stilističnega in pravopisnega. Vsakega od vidikov spremlja tudi teoretični del, ki razlaga praktični del. Pri tem sem želela ugotoviti, kakšne so sploh značilnosti strokovnih besedil, kako in kdaj se je začejalo slovensko strokovno pisanje ter ali sploh obstaja podrobnejši pregled strokovnega pisanja v Sloveniji. Zanimalo me je tudi, kam se avtorji strokovnih besedil lahko obrnejo po nasvet, kadar se pri pisanju znajdejo v zadregi, in ali pri nas sploh obstaja delo, ki značilnosti strokovnih besedil obravnava v celoti.

Diplomsko delo se začne z umestitvijo strokovnih besedil v sistem slovenskega knjižnega jezika, sledi pregled razvoja strokovnega pisanja v slovenskem jeziku in pomembnejših vplivajnskijh jezikov na slovenski strokovni jezik.

V poglavju o stilistiki najprej definiram stilne značilnosti strokovnega pisanja pri nas, nato pa za primerjavo pišem tudi o značilnostih strokovnega pisanja v ZDA, ki temeljijo na izkušnjah in napotkih dveh priznanih ameriških strokovnjakov. Glede na definicije, kakšen naj bi bil stil v strokovnih besedilih, sledi analiza strokovnih besedil, objavljenih v zborniku SDDE. (Ne)zapletenost stila sem analizirala v 11 od 21 besedil, splošne značilnosti, kot so tabele, slike, grafi, viri, enačbe, opombe, odstotek trpnika, vprašalnih in vzkličnih povedi, pa v vseh 21 prispevkih. Ugotovitve sem primerjala z navodili in opisom pisanja v ZDA.

Strokovno izrazje je ena od osnovnih značilnosti strokovnih besedil, zato sem terminologiji posvetila posebno pozornost. Prav s terminologijo je povezana tudi ena od hipotez: koliko je upravičena pogostejša raba tujk v strokovnih besedilih v primerjavi s poljudnoznanstvenimi, praktičnosporazumevalnimi in publicističnimi besedili. Ugotoviti sem želela tudi, kako angleški jezik vpliva na slovensko strokovno izrazje, zato sem analizirala ključne besede, ki so jih avtorji zapisali v svojih prispevkih. Analizo sem začela z razvrstitvijo ključnih besed glede na njihov izvor, nato pa sem za sposojenke iskala domače sopomenke in prevode v dva tuja jezika. V pomoč pri določanju angleškega vpliva mi je bila tudi anketa, ki sem jo opravila med pisci analiziranih besedil. Z njo sem skušala zajeti vsa tri obravnavana področja strokovnega pisanja, zato so odgovori predstavljeni v različnih poglavjih diplomskega dela, vsi odgovori pa so analizirani še v Prilogi A.

Moja druga hipoteza je bila, da se določene pravopisne napake pri avtorjih ponavljajo, zato sem zlektorirala vseh 21 besedil, nato pa napravila statistični pregled vseh napak. Te sem nato razvrstila po sklopih in v vsakega uvrstila tiste, ki so se najpogosteje pojavljale ali so kako drugače vzbudile mojo pozornost. Namen diplomskega dela ni napisati seznam vseh pravopisnih napak, ki so se pojavile v zborniku, ampak skušati obravnavati strokovna besedila z vseh plati, zato so v njem podrobneje predstavljeni le določeni tipi napak. Uvod v poglavje o pravopisnih napakah je sestavek o lektoriranju in razmišljanja o tem, kakšen je dober lektor.

Diplomsko delo se zaključuje z razmišljanjem o predlogu več strokovnjakov, da bi strokovno pisanje postalo del izobraževanja na vseh fakultetah. Zadnjemu poglavju sledijo še priloge, ki vključujejo anketna vprašanja in analizirane odgovore, navodila, ki naj bi jih pri svojem pisanju upoštevali avtorji analiziranih besedil, ter seznam avtorjev in naslovi njihovih prispevkov.

2 UMEŠTITEV STROKOVNIH BESEDIL V ZVRSTNOST SLOVENSKEGA JEZIKA

Vsako skupino jezikovnih sredstev, posebej primernih za sporočanje v določenih okoliščinah, imenujemo jezikovna zvrst. Glavne vrste zvrsti so socialne, funkcijske, prenosniške, časovne (zgodovinske) in mernostne. Opise posameznih vrst zvrsti povzemam po Toporišiču (1981).

Glede na socialno zvrstnost delimo jezikovna sredstva v dve veliki skupini: na knjižno in neknjižno zvrst. Knjižni jezik se naprej deli v zbornega in splošnopogovornega, neknjižni pa na pokrajinskega pogovornega in narečja. Posebna podzvrst so še interesne govornice, v katere spadajo sleng, argo in žargon. Strokovni jezik se uresničuje v knjižnem jeziku, vendar pa bi bilo mogoče trditi tudi, da so v njem pogosti elementi žargona.

Pri prenosniški zvrstnosti poznamo dva načina uresničevanja jezika: govornega (slišnega) in pisnega (vidnega). Za diplomsko nalogo je pomemben pisni kanal, saj bom analizirala besedila, natisnjena v zborniku. Tudi sicer so strokovna besedila večkrat predstavljena po pisnem kot po govornem kanalu, čeprav tudi slednji ni zanemarljiv (na predavanjih, okroglih mizah, strokovnih oddajah ipd.).

Tudi mernostni zvrsti poznamo dve, in sicer vezano, napisano v verzih, in nevezano, kar ni napisano v verzih. Strokovna besedila so zapisana v nevezani besedi.

Pri časovni zvrstnosti jezikovna sredstva presojamo s trenutka sedanosti. Ločimo časovno zaznamovane in nezaznamovane besede. Zaznamovane so lahko glede na preteklost (arhaizmi in historizmi) ali prihodnost (neologizmi, hapaksi in okazionalizmi). V strokovnih besedilih so besede večinoma zaznamovane glede na prihodnost, saj se morajo avtorji na razvoj tehnike odzvati z novimi besedami (neologizmi).

Glede na funkcijske zvrsti se slovenski jezik deli na umetnostni in neumetnostni jezik. Umetnostni jezik še naprej delimo na poezijo, prozo in dramatiko, medtem ko neumetnostnega sestavljajo praktičnosporazumevalna, publicistična in strokovna zvrst. Med obema glavnima zvrstema najdemo še sivo področje, polumetnostno prozo, v katero spadajo esej, dnevnik, spomini, avtobiografija, biografija in potopis.

Tudi strokovno funkcijsko zvrst lahko razdelimo na podzvrsti. Razmerja med njimi niso enoznačna in meje niso ostro zarisane, zato se različni avtorji ne strinjajo o številu strokovnih podzvrsti in uvrščanju besedil vanje. Jože Toporišič (1981) navaja tri podzvrsti, in sicer praktičnostrokovno, poljudnoznanstveno in znanstveno, medtem ko Drago Bajt (1993) in učbenik Slovenski jezik I (Dular in drugi, 1992) tem trem dodajata še strokovno podzvrst.

Med praktičnostrokovna besedila sodijo strokovni zapisi, ki nastajajo v vsakdanjem poslovanju in uradovanju, npr. različni obrazci, recepti, opravičila itd. Njihov sestavni del so prvine pogovornega jezika, žargonizmi in birokratizmi, oblika pa je določena z vsakokratnim tipičnim vzrocom zapisa (Kobeja, 2002: 3–4). Poljudnoznanstveni jezik uporabljajo avtorji v šolskih učbenikih in različnih revijah, kot je na primer *Življenje in tehnika*, njegov namen pa je s spoznanji stroke seznaniti čim širši krog ljudi. Da bi mu to čim bolje uspelo, se izogiba specifičnim strokovnim izrazom in utemeljevanju, več pa je poljudnega razlaganja in slikovitega ponazarjanja (Kobeja, 2002: 3).

V nasprotju z njim sta strokovni in še posebej znanstveni jezik zapletena, avtorji uporabljajo številne termine. Pri tem Hladnik (2002: 186) piše, da "po možnosti zapišimo slovensko varianto termina namesto tujke, če seveda tujka ne pomeni že nekaj drugega". Ker naj bi stroka imela za eno poimenovanje le en izraz (Kalin Golob, 2000: 64), s tem Hladnik verjetno misli na dvojnice, ki v določenih primerih v nekaterih strokah obstajajo na ravni tipa domače – prevzeto (npr. samostalnik – subjekt), o katerih pišejo Bučar in drugi (2000: 83). Sestavni del strokovnih besedil so lahko tudi formule, medtem ko so še posebej za znanstvena besedila značilna sklicevanja na razprave drugih znanstvenikov, uporaba številčnih podatkov, preglednic, skic in zemljevidov (Dular in drugi, 1992: 43–7).

Naslovniki znanstvenih sporočil so običajno znanstveniki in specializirani strokovnjaki, medtem ko strokovna besedila bere širša strokovna javnost, vključno s strokovnjaki sosednjih vsebinskih področij, piše Kobeja (2002: 4). Tvorci strokovnih besedil so lahko tudi učitelji, strokovnjaki praktiki in celo študentje. Sporočilni namen znanstvenih besedil je sporočanje novih rezultatov raziskav in predstavitev novih spoznanj, strokovna besedila pa prinašajo urejeno predstavitev že znanih dejstev, pregleden prikaz preverjenih dognanj, razumljivo obravnavo in razlago uveljavljenih teorij. Temeljni kriterij, po katerem razlikujemo strokovna in znanstvena besedila, je novost spoznanja ali izvornost prispevka. Ta je za znanstveno

besedilo nujna, za strokovno pa ne. Zunanje značilnosti strokovnih in znanstvenih besedil se ne razlikujejo, prav tako ne način ubesedovanja (prav tam).

Glede na našete kriterije spadajo besedila, objavljena v analiziranem zborniku, v strokovno podzvrst. Čeprav so med avtorji tudi predavatelji na fakultetah, doktorji znanosti in magistri, pa njihov doprinos k znanju ni tolikšen, da bi bilo njihove tokratne izdelke mogoče uvrstiti v znanstveno podzvrst. Tezo potrjuje tudi dejstvo, da so se nekatera dognanja, npr. o posledicah odprtega trga z električno energijo, v več prispevkih ponovila, kar je zadosten dokaz, da prispevki ne prinašajo znanstvenih novosti.

Ob razlikovanju znanstvenega in strokovnega jezika pa sta dva strokovnjaka opozorila tudi na potrebo po razlikovanju izrazov znanstveni jezik in jezik v znanosti. Tako Jože Rajhman (1989: 63) kot Janez Dular (1989: 148) sta razlikovanje utemeljevala s podobno trditvijo – da bi lahko termin jezik v znanosti uporabljali v mejnih znanostih (Rajhman, 1989: 63)) in netipičnih besedilih, ki jih znanstveni raziskovalec uporablja v posameznih stopnjah svojega dela, kot so npr. anketni odgovori, posvetila in zahvale, arhivske listine, povzetki v tujih jezikih (Dular, 1989: 148), medtem ko znanstveni jezik bolj ustreza jeziku v tipičnih znanstvenih panogah.

Rajhman (1989: 63) tako piše, da termin znanstveni jezik nastopa zlasti kot protipomenka umetniškemu jeziku, jezik v znanosti pa bi zaznamoval "tisti razpoznavni znak, ki omogoča svobodneje in tako tudi bolj gibljivo sprejemati večplastnost jezika", ki se tako lahko prilagaja vsaki znanstveni panogi posebej. Kot argument, zakaj bi veljalo razlikovati med terminoma znanstveni jezik in jezik v znanosti, pa Dular navaja, da so lahko deli sporočil, nastali pri raziskovalnem delu, po svoji sestavi ali namenu objave zelo različni, kar se kaže tudi v njihovi slovnični sestavi. Zato Dular tudi podpira razlikovanje med omenjenima pojmom, kot zgoraj zapisano, pa bi se termin jezik v znanosti nanašal na vsa, tudi netipična besedila, ki jih znanstvenik uporablja ali ustvarja, medtem ko bi s terminom znanstveni jezik zaobjeli tipična jezikovna sredstva, ki jih najdemo v značilnih, tj. v teoretičnih ali vsaj v teoretično eksplikacijo usmerjenih besedilih ali besedilnih odlomkih (Dular, 1989: 148). Da je njuno razmišljanje utemeljeno, kaže naslov zbornikov, v katerih so bila objavljena besedila o znanosti in jeziku – Slovenski jezik v znanosti 1 in 2.

Glede na namen sporočanja pa se jezik uresničuje v dveh osnovnih oblikah sporočil: v subjektiviziranih in objektiviziranih. Ob tem bi lahko kot formalno samostojno kategorijo imeli še publicistiko, ki vključuje obe vrsti sporočil, piše Ada Vidovič Muha (1971–2: 178). Namen subjektiviziranega sporočila je izraziti subjektivni odnos do tega, kar se posreduje, za to pa tvorec uporablja izrazje, ki čim natančneje prikaže njegovo čustveno dejavnost. V nasprotju s to vrsto sporočil želijo avtorji objektiviziranih sporočil posredovati kaj čim bolj objektivno in preverljivo. "Čustveno angažiranost nadomešča tu primarna težnja po logičnosti, smiselnosti, kateri je treba najti ustrezen izraz. Učinek takšnega sporočila sloni na čim natančnejšem ujemanju pripovedovanega z dejstvi, realnostjo; odzivnost je v tem primeru razumska" (Vidovič Muha, 1971–2: 181). Besedila, analizirana v diplomski nalogi, spadajo med objektivizirana sporočila, saj je namen avtorjev prispevkov svoja dognanja čim objektivneje predstaviti bralcem.

Osnovo obeh (oziroma vseh treh) vrst sporočil sestavlja t. i. nevtralna, neoznačena leksika, od namena sporočila pa je odvisno, kakšna izrazna sredstva avtorji dodajajo nezaznamovani osnovi. Objektivizirana sporočila največkrat dopolnjuje strokovno izrazje. Glede na količino in vrsto strokovnih izrazov objektivizirana sporočila razdelimo v dve skupini: na izrazito strokovna, znanstvena besedila ter na poljudnejša in čisto poljudna objektivizirana besedila. Za prvi tip besedil je značilna raba ozko strokovnih izrazov, število nevtralnih izrazov pa je manjše kot v besedilih drugega tipa, piše Ada Vidovič Muha (1971–2: 184):

Leksika prvega tipa sporočil je veliko bolj ustaljena, meja med nevtralnimi in terminološkimi izrazjem je trdnejša, skratka, zaradi specifičnosti tega, kar tovrstni termini poimenujejo, navadno ne prihaja do nevtralizacije terminov; mogoč bi bil sicer obraten proces, da bi namreč kako nevtralnemu poimenovanju prevzelo tudi funkcijo novega terminološkega poimenovanja, vendar se to zaradi nedvoumnosti izraznih sredstev, ki jo takšna sporočila zahtevajo, zelo redko dogaja. Leksika sporočil druge kategorije pa je sposobna sprejemati poimenovanja celo iz pogovornega jezikovnega sistema in jih seveda tako narediti za sestavni del leksike knjižnega jezika, v primeru velike aktualnosti poimenovanja pa celo za sestavni del nevtralne knjižne leksike (prim. kozmonavt, semafor ipd.) Pomembno je torej dejstvo, da teži tudi terminološko besedišče tovrstnih sporočil zaradi aktualnosti poimenovanega dostikrat k nevtralnosti oziroma se nevtralizira.

Kriterija, ki ju avtorica omenja, v diplomskem delu analizirana besedila umeščata v drugo skupino sporočil, med poljudnejša ali čisto poljudna objektivizirana besedila.

Razvit knjižni jezik je sposoben poimenovati vse, kar naredi in o čemer razmišlja družba, misli pa mora posredovati točno, jasno ter namenu in okoliščinam primerno, poleg tega pa je tudi ustaljen in enoten. Da bi si take lastnosti knjižni jezik pridobil, je potrebna stalna in dolgotrajna nega, ki jo v jezikoslovju imenujemo jezikovna kultura (Urbančič, 1987: 11).

Po funkcijskem vidiku jezikovne kulture, ki na jezik in njegov razvoj gleda z racionalnega vidika, bom tudi presojala jezikovna sredstva v besedilih, objavljenih v zborniku 7. posvetovanja Slovenskega društva za daljinsko energetiko (SDDE). Gre za vidik, po katerem se usmerja jezikovna kultura, eno od njegovih načel pa je, da je "popravljanje" ustaljene slovenščine nezdružljivo z jezikovno kulturo. Pri tem izvor jezikovnih sredstev ni važen, presojana so po načelu, da je jezikovno sredstvo dobro, če je v jezikovni praksi splošno sprejeto, zavzema točno določeno mesto v jezikovnem sistemu in izvršuje dodeljeno mu funkcijo. Če je splošno razširjeno, je dobro tudi, če ima sicer kakšne pomankljivosti (Urbančič, 1987: 14–6).

Zbornik Slovenskega društva za daljinsko energetiko izhaja peroidično, enkrat na leto, in sicer ob srečanju, ki ga pripravi društvo. Prinaša prispevke, predstavljene na posvetovanju. Društvo vsako leto postavi okvirno temo posvetovanja, s katero se ukvarjajo tudi avtorji prispevkov; ker je tema omejena, se določena dognanja avtorjev ponavljajo, kar je tudi kazalnik, da so besedila del strokovne, ne znanstvene zvrsti slovenskega knjižnega jezika. Prispevke sem dobila v izvorni, nelektorirani različici, in take sem tudi analizirala. Ker napake niso natisnjene v zborniku, vsaj večinoma ne, ob napakah ni navedena stran, kjer bi jih bilo mogoče najti. Naveden ni niti avtor, saj ni namen izpostavljati določeno osebo, ampak pokazati na napake ali vrste napak, ki se pojavljajo v strokovnih besedilih. Enako tudi (večinoma) nista navedena naslov prispevka ali avtor, ko gre za stilno analizo zbranih besedil.

3 ZAČETKI STROKOVNEGA PISANJA V SLOVENIJI

Razvoj jezikov strok je povezan z delitvijo dela, šele ta je namreč prinesla potrebo po izrazih, ki so jih razumeli zlasti ljudje, ki so se ukvarjali z določenimi opravili. Za najstarejša jezika strok tako veljata jezik kmetov in ribičev. Prvi zapisi jezikov strok obstajajo od 14. stoletja (v Nemčiji), za obdobje od 9. do 14. stoletja pa so mogoča le ugibanja. Prvi strokovni izrazi so se pojavili v besedilih s področja medicine, filozofije in prava (Virjent Novak, 1991: 156).

Prve strokovne knjige so v slovenščini izšle v drugi polovici 18. stoletja. Prvo strokovno delo, Bukvize od shivinskih bolesni, je bilo izdano leta 1774. Osem let kasneje so izšle Bukve od kug inu bolesen goveje shivine, tih ovaz inu svin, ki jih je po delu Johanna Gottlieba Wolsteina prevedel Anton Tomaž Linhart, leta 1789 je Marko Pohlin izdal delo Kmetam sa potrebo inu pomozh, leta 1792 pa je izšlo še Popolnoma podvuzhenje sa vsse zhebellarje Antona Janše (Adamič, 1998: 13). Marta Pirnat Greenberg (1989: 188) pa kot najstarejše pravno (torej tudi strokovno) besedilo v slovenščini navaja prevode in priredbe vinogorskega zakona ali gorskih bukev, ki so urejale vinogradniško življenje od 16. do 18. stoletja. V nemškem jeziku so izšle leta 1543, prvi znani ohranjeni slovenski prevod pa malo manj kot 40 let kasneje – leta 1582. Trditi bi bilo torej mogoče, da so Gorske bukve nastarejše strokovno besedilo, zapisano v slovenskem besedilu.

Zgodovina slovenskega znanstvenega jezika se je začela pisati v 19. stoletju, ko se je začel razlikovati od t. i. praktičnostrokovnega jezika. Razvoj znanstvenega jezika je namreč zelo odvisen od okolja in njegovih recepcijskih zmožnosti, ki so povezane z institucionalno znanostjo. Če v določenem okolju znanstvenih ustanov ni, poteka razvoj znanstvenega jezika počasneje, zaradi omejenega sporočanja med strokovnjaki pa so njihova besedila namenjena tudi širšemu okolju, zato so lahko precej poljudnoznanstveno obarvana. Šele iz njih se lahko nato postopoma razvijejo znanstvena besedila in jezik. Tako se je razvijal tudi slovenski znanstveni jezik (Pogorelec, 1986: 12). Tudi Kalin Golobova (2003b: 26–35) o 19. stoletju piše kot o pomembnem obdobju za razvoj znanstvenega jezika. Kot piše avtorica, je bilo za razvoj strokovnega izrazja v 19. stoletju pomembna že dejavnost razsvetljencev, pred dorbimi 150 leti pa sta strokovno izrazje in s tem strokovna funkcijska zvrst dosegla enako stopnjo razvitosti, kot jo je imela umetnostna (Kalin Golob, 2003b: 33).

Slovensko naravoslovno in tehniško izrazje, s katerim so prvi avtorji opisovali pojave, je izhajalo iz pristnega ljudskega besedišča, ki se je z razvojem, novimi odkritji, postopki in tehničnimi pripomočki dopolnjevalo. Kot piše Adamič (1998: 13), je izrazje nastajalo iz primarnih antropoloških dejavnosti, kot so lov, gozdarstvo, poljedelstvo, živinoreja in predelava surovin v uporabne izdelke, tem pa so se sčasoma pridružili izrazi za pojme iz mehanike, geologije, rudarstva in kemije. Pristno izrazje se je ohranilo še iz časov, ko so naši vodilni naravoslovci, med katerimi so bili Anton Janša, Franz Ksaver Hlubek, Baltasar Hacquet in Antonio J. Scopoli, svoja dela objavljali v latinščini, nemščini in italijanščini.

Prvo strokovno besedilo določene vrste je v slovenščini zapisal Valentin Vodnik. Marta Pirnat (1986: 101–2) je kot tako delo ocenila njegovo delo *Pismenost ali gramatika za prve šole*, prvo slovensko pisano slovensko slovnico, izdano leta 1811. V njej je mogoče videti zasnovo znanstvenega jezika jezikoslovne stroke; kot tako ga določajo strokovni izrazi in druga jezikovna sredstva, rabljena in razporejena v besedilu tako, da dajo zapleteni obliki izrazno vsebino. Najbolj pohvale vredno pa se zdi Pirnatovi Vodnikovo strokovno izrazje. To je v celoti slovensko, pri slovenjenju pa je Vodnik izhajal iz slovanskega izrazja (1986: 101–2), medtem ko je Pohlin rajši uporabljal tujke iz latinščine in se s prevajanjem ni pretirano ukvarjal (Novak, 1986: 90–98). Prvim strokovnim knjigam so sledila dela, ki so jih uporabljali pri pouku na strokovnih šolah. Adamič kot posebej pomembne navaja Vertovčevo *Kmetijsko kemijo*, ki je izšla v letih 1847 in 1856, *Imena in lastnosti kemičnih prvin*, ki jih je leta 1862 objavil Mihael Peternel, in Baeblerjevo delo *Kemija in mineralogija*, ki so jo v 4. razredu realke in sorodnih šol uporabljali od leta 1910.

Na povečano pozornost, ki so jo izdajam strokovnih del začeli posvečati v 2. polovici 19. stoletja, je vplival razvoj šolstva, pismenosti in narodne zavednosti. Ker se je večina slovenskih izobražencev šolala na Dunaju, je bilo najpomembneje poskrbeti za nemško-slovenske in slovensko-nemške terminološke slovarje. Na pospešeno slovenjenje terminov pa je vplivalo tudi obdobje narodnostnega prebujenja, želja po intenzivnem izobraževanju tudi nižjih slojev prek slovenskega časopisnega jezika in puristična čistka besedišča nasploh. Slovenska matica je tako leta 1880 izdala *Znanstveno terminologijo* s posebnim ozirom na srednja učilišča, ki jo je zbral in uredil Matej Cigale (Adamič, 1998: 13). Pri nastajanju dela so sodelovali pravniki, jezikoslovci in strokovnjaki naravoslovnih in humanističnih ved, ki so nemškimi terminom ustrezne pomene izražali z izvornimi in knjižno izpeljanim slovenskim

besedjem. "'Primanjkljaje' izpolnjuje z adaptacijo 'staroslovenskega' in slovanskega terminološkega fonda," o besedju, zajetem v Terminologiji, piše Martina Orožen (1986: 133). Cigale, Vodnik, Bleiweis in drugi, ki so se ukvarjali z zapisi slovenske besede in pri tem iskali ustrezne termine, pa niso imeli težav le pri ustreznih prevodih ali kovanju izrazov. Njihov namen je bil tudi "na raven drugih evropskih kulturnih jezikov razviti in izobraziti ne le terminologije, pač pa tudi slovenski strokovni in znanstveni jezik kot tipično zvrst knjižnega jezika" (Orožen, 1986: 135).

Za razvoj strokovnega jezika in njegov obstanek kot najpomembnejši dejavnik Humarjeva (1998: 19) navaja dejstvo, da je šolski sistem po drugi svetovni vojni omogočil šolanje v domačem jeziku za skoraj vse stroke. Pred letom 1945 in še pred tem, pred izbruhom druge svetovne vojne, so morali namreč študenti, ki so želeli dobiti vrhunsko izobrazbo, na šolanje v tujino, najpogosteje v Nemčijo, Francijo in na Češko, pa tudi v Zagreb, Beograd ali na Reko. V obdobju po drugi svetovni vojni pa so se začenjale spreminjati potrebe po delavcih; vedno več je bilo treba zagotoviti izobražene delovne sile in tako se je tudi strokovno šolstvo na vseh stopnjah zelo razvilo. Slovenščina je bila učni jezik na višjih in visokih strokovnih in splošnih šolah, jezik strokovnih in znanstvenih knjig, revij in priročnikov (Humar, 1998: 19). Ker se je slovensko strokovno izrazje dobro razvijalo vse od konca druge svetovne vojne, nanj osamosvojitve Slovenije ni imela bistvenega vpliva, intenzivneje se je začel razvijati le jezik v vojski, kjer so do leta 1991 prevladovali srbski in hrvaški izrazi.

Začetki institucionalizirane skrbi za slovensko terminologijo na področju strojništva in drugih tehniških strok segajo v začetek 20. stoletja. Leta 1911 so se v Ljubljani zbrali prvi slovenski inženirji različnih strok, ki so na graški in dunajski tehniški visoki šoli diplomirali v 80. letih 19. stoletja, in ustanovili Društvo inženirjev in arhitektov. To je leto kasneje že jasno pokazalo, da mu ni vseeno, kaj se dogaja s slovenskim strokovnim jezikom, saj so v okviru društva oblikovali terminološko sekcijo, ki jo je vodil inženir kulturtehnike Karel Dragotin Guštinčič. Sadovi njihovega dela so se pokazali po 2. svetovni vojni, ko so imeli zbranih okoli 50.000 slovenskih izrazov z nemškimi ustrezniki. Gradivo so imeli pripravljeno že pred izbruhom 2. svetovne vojne, a ker v takratnih časih posluha za izdajo terminološkega slovarja ni bilo, so delo skrbno shranili in na njegovem temelju v letih 1962 in 1964 izdali Splošni tehniški slovar, ki je v prenovljeni izdaji izšel še v letih 1978-9. Ob omenjenih slovarskih izdajah je za strojništvo pomemben še Strojnotehniški priročnik Bojana Krauta in strokovno glasilo Strojniški vestnik (Adamič, 1998: 15).

S strokovnim jezikom oziroma eno od njegovih temeljnih značilnosti – strokovnim izrazjem – se od leta 1947 ukvarja Tehniška terminološka komisija, ki jo je ustanovila Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Ena od nalog komisije je v različnih časovnih intervalih pripravljati simpozije tehniške besede, na katerih sodelujejo strokovnjaki z različnih področij, od jezikoslovcev do predstavnikov tehniških in naravnoslovnih znanosti. Prvi simpozij je bil leta 1960, sledili so mu v letih 1962, 1972 in 1985, zadnji pa je bil leta 1997 (Humar, 1998: 7).

Kot piše Monika Kalin Golob (1995: 79), pa je bila ena od nalog Tehniške sekcije terminološke komisije ob pripravi enojezičnega slovenskega tehniškega slovarja tudi navezava stikov s pišočimi strokovnjaki. Prav njihovo sodelovanje naj bi namreč pripomoglo k poenotenju in poslovenjenju strokovnih izrazov. Da bi dosegli čim več strokovnjakov, so različni avtorji v strokovnih revijah in časopisih pisali jezikovne koticke (Kalin Golob, 1995: 79). Za strojniško terminologijo so bili pomembni koticiki, med letoma 1961 in 1965 objavljeni v Strojnem vestniku. Med pomembnimi nalogami jezikovnih koticikov Kalin Golobova navaja, da "popularizirajo to usposabljenje jezika, uzaveščajo potrebo po takšnem početju, so neposredni stik z uporabnikom" (1995: 85).

Leta 1983 pa so se z jezikom v znanosti začeli podrobneje ukvarjati tudi na Filozofski fakulteti v Ljubljani, ko se je začela raziskava Slovenski jezik v znanosti. Njena pobudnika sta bila Nace Šumi in Breda Pogorelec, kot rezultat pa sta bila med drugim izdana dva zbornika s prispevki, ki so jih na konferencah predstavili različni strokovnjaki. Prvi zbornik je izšel leta 1986, drugi tri leta za tem, kasnejših izdaj pa ni bilo, čeprav urednica izdaj Ada Vidovič Muha v uvodniku prvega zbornika piše o predvideni vrsti zbornikov o slovenskem znanstvenem jeziku. Končni cilj leta 1983 zastavljene raziskave je bil "izpostaviti relevantne lastnosti strokovne oziroma znanstvene zvrsti knjižnega jezika v razmerju do drugih zvrsti, hkrati pa popisati ta jezik glede na različne ubeseditvene potrebe posameznih strok" (Vidovič Muha, 1986: 5). Skoraj 20 let po prvi izdaji in več kot 15 let po drugi, zadnji, lahko rečemo, da jim zastavljenega cilja z edinima izdajama ni uspelo izpolniti. Zbornika ne prinašata sistematičnega pregleda strokovnih ali znanstvenih del, ne značilnosti znanstvenega jezika v glavnih skupinah strok, niti ne razvoja jezika v znanosti, ampak nabirek del, ki sicer prinašajo podatke o omenjenih temah, a so za resno ukvarjanje z jezikom v znanosti premalo.

Že pred slovenisti so se z jezikom v tehniških strokah ukvarjali pri Tehniški sekciji Terminološke komisije SAZU. Leta 1969 je izšel Slovenski jezikovni priročnik za tehnike, ki je nastal s sodelovanjem jezikoslovcev in članov omenjene sekcije, kar je zagotavljalo nastanek dela, kakovostnega tako z jezikovnega kot s strokovnega stališča. Avtorji v delu piscem tehniških besedil svetujejo glede tvorjenja besed in tujk v slovenskem jeziku, v izdajo pa so vključili tudi navodila za slog, prirejaje člankov, izpeljavo predavanj in mednarodne znake za korekture. Za besedotvorje se zdi najbolj uporaben del, v katerem avtorji analizirajo predpone in pripone, kot se uporabljajo v slovenskem jeziku. Po načelih, ki jih je mogoče izpeljati iz njihovega pisanja, lahko za izrazje v slovenskem jeziku skrbimo tudi še danes.

A kot so v Uvodu zapisali avtorji sami, "[j]ezik je večni mladenič, ki mu rast nikoli ne preneha" (Kavčič in drugi, 1969: 7), zato bi bilo treba napisati nov priročnik. Vanj bi bilo smiselno vključiti tudi nekatera pravopisna pravila, npr. o uporabi velike začetnice in postavljanju ločil, kot primere pa bi morali navesti odlomke iz strokovnih besedil. Pri tem ne bi smeli pozabiti niti na tabele, opombe, grafe in druga sredstva, ki jih navadno najdemo v strokovnih besedilih, še posebej v naravoslovnih in tehniških. Ob navodilih glede stila pisanja strokovnih besedil bi bilo smiselno navesti tudi primere dobrega in slabega stila ter opozoriti na stilistično slabše načine upovedovanja, ki se ponavljajo v veliko strokovnih delih, npr. fraze *za potrebe ogrevanja*, *v času počitnic*, *s pomočjo predpisovanja* itd. Omenjene fraze so bile med pogostejšimi stilnimi slabostmi analiziranih prispevkov, kar kaže tudi statistična obdelava napak (str. 56). Pozornost pa bi bilo treba posvetiti tudi računalniškemu oblikovanju prispevkov, saj je omenjeni priročnik napisan še v času pisalnih strojev.

Da pa je skrb za strojniško terminologijo še vedno živa, dokazuje izdaja Trojezičnega strojniškega slovarja Petra Poženela leta 2005 pri Tehniški založbi Slovenije. Izdaja prinaša tri zvezke, in sicer angleško-nemško-slovenski slovar, nemško-angleško-slovenskega in slovensko-angleško-nemškega. V njih je zbranih 10.000 gesel v vseh treh jezikih, ki so jim dodani kvalifikatorji področja uporabe. Poženel je besedje črpal iz Angleško-slovenskega slovarja za študij strojništva (2000), Nemško-slovenskega strojniškega slovarja (1992) in Slovensko-nemškega strojniškega slovarja (1992), katerih avtor je Boris Černigoj, iz Trojezičnega slovarja avtomobilizma (1999) avtorja Ferdinanda Trenca, svojega dela Trojezični elektrotehniški slovar (1999), Mednarodnega slovarja osnovnih in splošnih izrazov s področja meroslovja (1999), ki je izšel pri Uradu za standardizacijo in meroslovje, ter različnih standardov (Poženel, 2005: 223).

4 STIL STROKOVNIH BESEDIL

Značilnosti in primernost jezikovnih sredstev kakršnegakoli sporočila ali njenega dela proučuje stilistika. Stilistika se ne ukvarja z jezikovno pravilnostjo, predmet njenih raziskav je, kakšno je dobro pisanje ali govorjenje. Ena od njenih vej, praktična stilistika, pa se ukvarja s tem, katera sredstva so v določenih vrstah besedila dobra in katera slaba. Določena načela, kot so pravilnost, jasnost, primernost, živost in jedrnatost, veljajo za večino vrst besedil, medtem ko določena načela veljajo le v posameznih vrstah besedil (Toporišič, 1996: 209). Med pomembnejšimi načeli praktične stilistike Toporišič (1996: 209–219) našteva:

a) Jasnost. Če hoče nekdo o stvari jasno pisati, jo mora dobro poznati, pri tem pa mora upoštevati tudi naslovnika, njegove sposobnosti in znanje. K jasnosti pripomorejo tudi preglednost sporočila, logičnost zapisanega in primerno razmerje med konkretnostjo in abstraktnostjo, vse to pa avtor lažje doseže, če zapisano prebere čez nekaj časa. S samonadzorom je mogoče odpraviti veliko napak.

b) Jedrnatost. Dobri avtorji so kratki in jedrnati, to pa je mogoče doseči s poimenovanjem, ne opisovanjem in pravilno oceno naslovnikovega znanja, zaradi česar lahko avtorji določene podatke in procese izpustijo. K jedrnatosti pripomoreta tudi izpust mašil in izogibanje ponavljanju. Treba pa je najti pravo mero, da avtor s pretiranim zgoščevanjem bralcev ne zmede.

c) Živost. Da jo avtorji dosežejo, naj namesto splošnih izrazov uporabljajo posebne, ne uporabljajo bledih glagolov, kot so *biti*, *nahajati se*, *vršiti se*, njihovo delo pa bo najbolj živo, če se bodo v njem približali govornemu jeziku. Živost ubijajo besede, oblike, naglaševanje in stavčne zveze, uporabljene le v knjigah. Primernejše kot dolge so kratke povedi, namesto podrediv je bolje uporabljati priredja. Besedilo popestrijo tudi dvogovori in retorična vprašanja, na katera lahko avtorji tudi odgovorijo.

č) Primernost. Stil mora biti primeren vrsti besedila. Tako v besedilih, namenjenih širšim krogom, uporabljamo čim manj tujk, medtem ko so bolj primerne za strokovna in znanstvena besedila, čeprav je tudi v znanstvenih besedilih pretirana raba tujk prej pomanjkljivost kot odlika.

Čeprav je za določene zvrsti zapleten, dolgovezen in nejasen način pisanja postal že značilen, pa Toporišič opozarja, da tudi za uradniška, politična in znanstvena besedila načela praktične stilistike veljajo. Tudi avtorji tovrstnih besedil bi morali upoštevati načela jasnosti,

jedrnatosti, živosti in primernosti, avtorji znanstvenih besedil pa bi se morali izogibati še pretirani abstraktnosti. Le z lepim jezikom namreč tvorci besedil pokažejo, da cenijo bralce, je prepričan Toporišič (1996: 219).

Podobna načela dobrega stila kot Jože Toporišič navaja tudi Silva Trdina, ki kot kažipote dobrega sloga omenja slovniško pravilnost, besedno čistost, natančnost, besedno uglajenost, jasnost izražanja, jedrnatost, lahkotnost izražanja, naravnost in ustreznost (1969: 11). Ob tem znanstveni stil opiše kot "kratek in jednat, brez nepotrebnih olupševalnih pridevkov, brez tropov in figur. Zanj so značilna razna naštevanja, številne tujke, statistike in znanstveno izrazoslovje ali terminologija /.../. Dela so dostikrat opremljena s shemami in obrazci" (1969: 271).

Posebej za slovensko strokovno pisanje so značilne tudi zapletena skladijska struktura, sredstva skladijske kondenzacije (nedoločniške konstrukcije, veliko nominalizacij), trpni način, brezosebne konstrukcije, veliko naklonskih izrazov, ki izražajo hipotetičnost trditev, zgradbena neenotnost besedil, multiverbizacija (namesto konkretnejšega glagola se pojavljajo zveze nepolnopomenskega ali manj natančnega glagola in samostalnika: odražati → imeti odraz; ukrepati → izvesti ukrepe; nadzorovati → opravljati nadzor) (Kalin Golob, 2003: 56–7).

Za strokovna besedila je pomembna ustaljenost zgradbe besedil. "Standardna kompozicija znanstvenega besedila naj bi šla po pravilu IMRAD (*introduction, materials and methods, results and discussion* – *uvod, gradivo in metodologija, rezultati, razprava*), navaja Hladnik (2002: 203). Podobno ustaljena je tudi zgradba besedil iz zbornika SDDE, za kar so vzrok podrobna navodila, ki jih avtorji prejmejo pred začetkom pisanja (Priloga B). Strokovne članke, objavljene v zborniku, sestavljajo naslov v slovenskem in angleškem jeziku, ime in priimek avtorja (avtorjev), ime ustanove, v kateri delajo, povzetek s ključnimi besedami (v slovenskem in angleškem jeziku), nato pa na poglavja razdeljeno besedilo, ki se sklone z zaključkom in seznamom literature. V nasprotju z večino strokovnih besedil, ki so delno napisana v dveh jezikih, je zaključek v analiziranih besedilih napisan le v slovenščini.

V znanstvenem jeziku ni prostora za večpomenskost, konotacijo. Temelji na dorečenosti, sporočilni dokončnosti, pomenski zaprtosti. V znanstveni jezik ne spada neizrekljivo, pojmovno neprevedljivo, ampak morajo biti njegova sporočila strogo logična, gradivsko

preverljiva, pogosto količinsko merljiva, zmožna preiti v števila in formule, ki ne poznajo semantične diskretnosti. Znanstveni jezik ni obrnjen k samemu sebi, ampak je izrazito tranzitiven in prosojen, sporoča nekaj, kaj je zunaj njega, v taki ali drugačni objektiviteti, piše Paternu (1989: 18–20). Znanstveni jezik je sicer lahko prožen in gibljiv, a se kljub temu giblje v območju rutine in standardizacije, saj "teži čez sebe, k nadosebni, splošni veljavi in v obči obtok. Po svoji naravi teži čez individualni in nacionalni jezik k planetarnemu umetnemu jeziku enoumnih formul. Tudi če obstaja individualen in nacionalen, je lažje prevedljiv v druge jezike." (Paternu, 1989: 21).

Germanski stil strokovnega pisanja (in s tem tudi slovenski) je v nasprotju z željo po učinkovitem sporazumevanju, meni Dular. Da bi nerazumevanje zmanjšali na najmanjšo možno mero, morajo avtorji besedila upoštevati načela praktične stilistike, ki narekujejo jasnost, to pa je mogoče doseči tudi s ponazarjanjem, o katerem piše Dular (1986: 43):

Ponazarjanje je sporočanje takih podatkov, ki naslovniku olajšujejo spoznavanje smisla drugih, abstraktnjših podatkov v istem besedilu, oziroma mu omogočajo čutno ali vsaj čutnosti bližje preverjanje pravilnosti avtorjevih apodiktičnih trditev in logično izpeljanih teoretičnih dokazov.

Največ ponazarjalnih odlomkov je v poljudnoznanstvenih besedilih.

Ponazarjanje pa je lahko tudi nejezikovno. Nič redkega ni, tudi v naših strokah, recimo glasbeno ali likovno ponazarjanje, trdi Dular. V besedilih, objavljenih v zborniku 7. strokovnega posvetovanja SDDE, je ponazarjanje predvsem slikovno, avtorji uporabljajo fotografije, slike, grafe in tabele (str. 24).

Dolge povedi, ki so ena od značilnosti strokovnega pisanja, niso nujno znamenje slabega stila, piše Viktor Majdič (2004: 476–7), ki trdi, da je jezik predvsem sredstvo, s katerim posredujemo svoje misli, in tako je tudi oblika stavkov odvisna od njih. Preprosto misel bomo izrazili s preprostim, slovnično enostavno izoblikovanim stavkom, čim bolj pa je misel zapletena, tem bolj zapletena je njena jezikovna izrazitev – stavek. Zahteve po kratkih stavkih zato ne gre posploševati, kajti tovrstno omejevanje lahko osiromaši jezikovno sporočilo. (Sestavek Kratki in dolgi stavki je bil prvič objavljen leta 1986, ko so je namesto povedi uporabljal še termin stavek; stavek v Majdičevem pisanju tako dejansko pomeni poved. Op. M. T.)

Da lahko avtor tudi zapleteno misel razumljivo pove, pa čeprav v dolgi formulaciji, morajo biti stavki razporejeni po pomenskem kriteriju. Uvajalni ali pripravljalni pomen imajo stavčne

enote, katerih pomen je že znan in ne prinašajo novih informacij, zato sodijo na začetek stavčne celote (izhodišče), njen končni del pa prinaša tisto, kar je novega (jedro). Oba dela morata tvoriti pomensko celoto, da bi ostala razumljiva, pa ne smeta biti dopolnjevana z deli, ki niso neposredno podrejeni niti izhodišču niti jedru. Ena stavčna celota naj posreduje le eno osrednjo misel (Majdič, 2004: 476–7).

Čas, ki ga pri pisanju uporabljajo avtorji, naj bo ves čas enak, svetuje Hladnik. Pri tem naj za splošne ugotovitve uporabljajo sedanji, za zgodovinsko pisanje pa pretekli čas, medtem ko dramatični sedanjik v strokovna besedila ne sodi (2002: 189). Pri sklicevanju na že objavljena dela se največkrat uporablja sedanjik, medtem ko je v navadi, da se za ugotovitve, prvič objavljene v strokovnem delu, uporablja preteklik (Kobeja, 2002: 95). Pri odločanju, v kateri osebi in številu pisati, pa se avtorji odločajo glede na vrsto raziskave in vlogo raziskovalca v njej. Če želi raziskovalec poudariti objektivnost in lastno distanciranost, ne bo pisal v prvi osebi. Kdor pa želi poudariti svojo vlogo v raziskavi, bo pisal v prvi osebi, čeprav je ta ponekod skoraj prepovedana, drugje pa celo zaželena. Kot piše Kobeja, pa so mnenja strokovnjakov o številu različna. Prva oseba množine lahko nakazuje samopoveličevanje avtorja, po drugi strani pa lahko kaže tudi na (lažno) skromnost. Prepogosta raba prve osebe je odsvetovana tudi, ker lahko zbuja dvom o avtorjevi objektivnosti. "*Jaz* ne sme biti v središču, ampak mora biti opazovalec in komentator" (Kobeja, 2002: 94).

Nekatere značilnosti strokovnega pisanja pa so vidne že na prvi pogled. To so (navadno) daljši naslovi, ki natančno opredeljujejo vsebino besedila, naslove pa lahko spremljajo tudi podnaslovi (Bučar in drugi, 2000: 39). Naslovi v obliki povedi ali vprašanj so neprimerni za strokovna besedila, saj so esejistični in bi bralca lahko zavedli, da ne gre za strokovno razpravo (Hladnik, 2002: 204). Očiten kazalnik, da gre za strokovno besedilo, so tudi opombe, navzven "najočitnejši znak znanstvenega besedila, saj jih druge funkcijske zvrsti /.../ ne poznajo" (Hladnik, 2002: 226). Pod črto avtorji zapišejo tiste informacije, pojasnila, argumente in omejitve, ki so za rdečo nit sporočila drugotnega pomena in bi tok besedila prekinjale, če bi bile uvrščene vanj. Avtor jih v delo kljub temu vključi, saj so zanimive za manjši del bralstva. Prav zaradi opomb pod črto je besedilo bolj gladko, kot pravi Hladnik, a zato nič manj informativno (2002: 226). Zelo dosledno je navajanje citirane literature v besedilu, kar je ena od značilnosti strokovnega besedila (Kržišnik Kolšek, 1986: 60).

Za poudarjanje delov besedila, ki se zdijo še posebej važni, lahko avtorji uporabijo velike črke, drugačen tip črk, podčrtavanje, ležeči tisk, krepki ali razprti tisk ali narekovaje. Vsak od načinov poudarjanja naj se uporablja za določen namen, mešanje pa ni priporočljivo (Hladnik, 2002: 200–1).

Odvisno od tipa strokovnega pisanja, v katerega se uvršča, je mogoče govoriti o različnih stopnjah prisotnosti avtorjevega osebnega stila v strokovnem besedilu. Slovensko strokovno pisanje spada h germanskemu tipu, za katerega je značilna kar najmanjša avtorjeva prisotnost v besedilu. Od bralcev zahteva veliko zavzetost pri dešifriranju sporočila in razpoznavanju avtorjevega namena. V besedilih je poudarjena intelektualizacijska vloga, vrline dobrega strokovnega besedila pa so brezosebnost, natančnost in določnost (Kalin Golob, 2003a: 56).

Zadnja leta pa bi tudi za nekatera slovenska strokovna besedila lahko zapisali, da je v njih prepoznaven avtorjev osebni slog. Predvsem pod vplivom angleških strokovnih besedil (ki spadajo v anglosaksonski tip pisanja) je mogoče najti besedila, ki se ne držijo več tako strogo še do nedavnega veljavnih norm za slovensko strokovno pisanje. Avtorji tako besedilo, predvsem humanistično in družboslovno, rahljajo z vmesnimi (retoričnimi) vprašanji, metaforičnimi ponazoritvami in manj zahtevno skladenjsko zgradbo (Kalin Golob, 2003a: 56–7). Individualni pečat, ki ga lahko avtorji pustijo na strokovnem besedilu, pa se lahko kaže tudi v finesah, ki pripadajo žanru, ne pa v mešanju kategorij iz drugih žanrov ali v mešanju funkcijskih zvrsti, piše Hladnik (2002: 183).

Ob negativnih vplivih, ki naj bi jih imela tuja besedila, zlasti angleška, na slovensko strokovno izrazje, je tako mogoče najti tudi nekaj pozitivnih. Kalin Golobova pozdravlja predvsem spoznanje o potrebni strokovnjakovi sporočanješki kompetenci. Le besedila, ki jih napiše ustrezno šolan in jezikovno podkovan strokovnjak, lahko namreč prispevajo tudi k razvoju slovenskega strokovnega izrazja in besediloslovja. Poleg tega naj bi se avtorji, katerih prisotnost je v besedilih jasno vidna, tudi bolj potrudili, da na bralce ne vplivajo več le z razumom, ampak tudi z uporabo retoričnih sredstev, skrbjo za razumljivost in jasnost formulacije, predvidljivo in ustaljeno zgradbo besedila ter lastnim pristopom, piše Kalin Golobova (2003a: 58).

Kot za pisanje vseh drugih vrst besedil pa tudi za strokovna besedila velja, da je dober stil otrok rdečega svinčnika. "Dober stil ima le tisti, ki svoje besedilo večkrat pregleda, da najde

pomanjkljivosti in jih odpravi: tu in tam prelije kak stavek, napiše na novo, katerega tudi črta, zamenja premočen ali prenizek izraz s primernim ipd.," piše Jože Toporišič (1996: 220). Ta jezikoslovec opozarja tudi, da k dobremu stilu ob poznavanju pravil praktične stilistike pripomore še ena šola: branje knjig z dobrim jezikom. Kdor veliko bere, si nevede pridobi pravila o tem, kaj je stilno primerno in kaj ne, trdi Toporišič (1996: 221).

Tudi dobrega stila pisanja strokovnih besedil se je mogoče priučiti z branjem kakovostnih slovenskih strokovnih del, vendar dandanes večina slovenskih strokovnjakov več strokovne literature prebere v tujih kot v maternem jeziku. To potrjujejo tudi rezultati ankete, izvedene med avtorji prispevkov zbornika 7. posvetovanja SDDE. Le 5 od 17 (29 odstotkov) avtorjev največ strokovne literature prebere v slovenskem jeziku, medtem ko ostali pogosteje posegajo po delih v tujih jezikih. S prebiranjem del v tujih jezikih, večinoma nemškem in angleškem, pa se avtorji ne morejo naučiti dobrega stila pisanja slovenskih strokovnih besedil.

Ob prebiranju strokovne literature lahko k razumljivemu stilu pisanja tudi tako zapletenih besedil, kot so strokovna, pripomore intenzivno poznavanje teme ali problema pisanja. Drugi pogoj za razumljivost pisanja je misel na sprejemnika in upoštevanje naslovnika pri pisanju, tretji pa namen pisanja. Predstavitev novega gradiva naj bi imela drugačen ton kot npr. predstavitev nove metode ali aplikacije znane metode na novo gradivo (Hladnik, 2002: 187).

4.1 STIL PISANJA STROKOVNIH BESEDIL V ANGLEŠKEM JEZIKU

Preučevanje literature, ki analizira stil strokovnih besedil, je prineslo nekaj presenetljivih rezultatov, med katerimi je najpomembnejša ugotovitev, da se anglosaksonski in germanski tip strokovnega pisanja drug drugemu približujeta z obeh strani. Ugotovitve Monike Kalin Golob, da se stil slovenskih strokovnih besedil pod vplivom angleških rahlja (2003a: 58), je dopolnil sestavek, ki ga je napisal dolgoletni profesor kemije na univerzi Cornell v ZDA Roald Hoffmann, v katerem trdi, da se anglosaksonska tradicija strokovnih besedil spreminja. Več kot dve stoletji je sistem prenašanja znanja deloval sijajno, zdaj pa se zdi, da je ogrožen zaradi trenutnega kanona pisanja, trdi (2002: 46). Ta ameriški znanstvenik kritizira predvsem naraščajočo uporabo 3. osebe, trpnika, premalokrat izražene motive, ki naj bi avtorje vodili do raziskovanja in rezultatov, ter šibko zgodovinsko ozadje raziskovanja. Kot argumente za svoje trditve je navedel svoje pisanje ter spremljanje strokovne literature in izdelkov svojih dodiplomskih in podiplomskih študentov, vendar je pri tem treba vedeti, da Hoffmann ni pisal

o strokovnih besedilih na splošno, ampak je analiziral le besedila s kemijskega področja, zato njegovih ugotovitev ne moremo brez nadaljnjih raziskav posplošiti na angloksonski način pisanja.

O osebi, v kateri so napisana strokovna besedila, pa piše tudi drugi cornelski profesor N. David Mermin, ki opisuje svoje izkušnje glede oddaje besedil s področja fizike. Ko je oddal svoje prvo strokovno besedilo (v sedemdesetih), je bila (v strokovni reviji *Physical Review*) obvezna uporaba množine, čemur se je Mermin uprl in na koncu dosegel, da lahko avtorji zdaj oddajajo besedila, napisana v množini ali ednini (2002: 25). Mermin pa je opozoril še na eno značilnost strokovnih besedil (v fiziki): praviloma je strokovno besedilo plod dela več avtorjev. Tudi zato se množina kot prevladujoče slovnično število tako zlahka uveljavlja. Mermin kot skrajni primer navaja članek, ki ga podpisuje toliko avtorjev, da njihovo naštevanje zavzame četrto stran. Množično avtorstvo se pojavlja predvsem v člankih, ki prinašajo rezultate eksperimentalnih raziskav, pri katerih navadno sodeluje bolj množična ekipa kot pri strogo teoretskih delih. Posledica tovrstnega dela pa se kaže tudi v stilu strokovnih besedil, v katerih ni mogoče najti avtorjevega osebnega stila, ampak je besedilo napisano popolnoma nevtrarno (prav tam).

Merminova opazka je zanimiva tudi za slovenske razmere, saj na več avtorjev enega dela, kar mora vplivati tudi na stil pisanja, ni opozoril nihče od slovenskih jezikoslovcev ali strokovnjakov z drugih področij, vsaj v analizirani literaturi ne. Dognanja tega ameriškega profesorja pa lahko prenesemo tudi na analizirani zbornik *SDDE*, saj je 21 prispevkov napisalo 41 avtorjev. Le osem od 21 člankov ima enega avtorja, vsi ostali so plod sodelovanja dveh, treh ali štirih soavtorjev.

Oba omenjena avtorja sta se strinjala, da je avtorjev osebni slog v ameriškem pisanju (s fizikalnega in kemijskega področja) vedno bolj ogrožen, saj naj bi objektivnost prispevala k razčlovečenju znanosti (Mermin, 2002: 24), a kaj storiti? Hoffmann predlaga, naj se omilijo stroge kritike na račun čustev, zgodovinskega vidika, osebnih ali znanstvenih motivov ter celo na račun nelogičnosti ali nesmislov, s čimer bi v znanost spet pripeljali človečnost. Humanizacija besedil bralcev ne bo odvrnila ali zavedla, trdi ta avtor, ampak jih bo kvečjemu spodbudila, da še temeljiteje prisluhnejo vsebini strokovnega besedila. Našteva tudi nekaj prijemov, s katerimi skuša biti sam čim prijaznejši do bralcev, in sicer v besedila vključuje čim več natančno izdelanih skic in modelov, rezultate računalniškega dela čim bolj skrči,

medtem ko več prostora nameni njihovi kakovostni razlagi, besedila pa so mešanica racionalizacije in predvidevanj. Med stilističnimi prijemi uporablja t. i. kramljajoč stil, katerega del so občasne ponovitve, poleg tega pa se trudi tudi v pisanju obdržati pogovorni stil. Tako naj bi bilo tudi napisano strokovno besedilo čim bolj podobno njegovi predstavitvi na seminarju, k čemur pripomorejo predvsem pedagoški pristop, ponavljanja in pogovoru podoben jezik (2002: 48–9).

Naštete prijeme Hoffmann svetuje tudi drugim avtorjem strokovnih besedil, vendar jih obenem svari, da jih čaka težko delo pri navajanju urednikov strokovnih revij in knjig na bolj nekonvencionalen način pisanja v stroki in znanosti. Začeti je treba z majhnimi koraki, trdi in predlaga, da namesto velikega števila neologizmov, ponavljanj in popolnoma avtorskega stila sprejeti način pisanja le tu in tam popestrijo z neologizmom ali frazo, ki bosta bralce zbudila in jim obenem ponudila drugačen način gledanja na stvari in pojme. Besedilo bo tako zanimivejše in privlačnejše, v njem pa bo mogoče najti tudi avtorjev osebni stil (2002: 52).

4.2. PRAKTIČNOSTILISTIČNA ANALIZA DELA ENERGIJA, OKOLJE, PROSTOR: ZBORNİK PRISPEVKOV

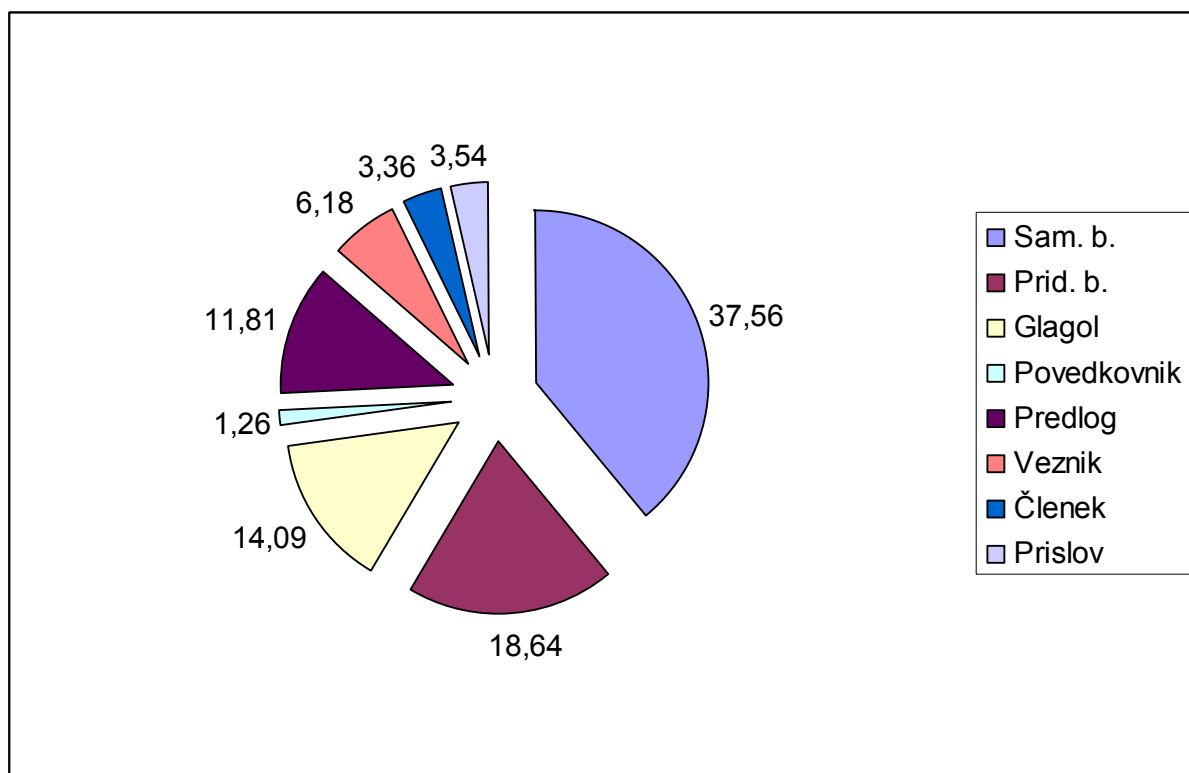
Glede na merila za (ne)zapletenost stila, ki so jih navedli različni avtorji (Dular (1986), Kobeja (2002), Hladnik (2002), Kalin Golob (2003a), Trdina (1969), Toporošič (1996)), sem opravila stilno analizo prispevkov, objavljenih v zborniku 7. posvetovanja SDDE. Prvo merilo je povprečna dolžina povedi v besedilu. Analizirala sem 11 od 21 prispevkov (52,5 odstotka), od tega v sedmih prispevkih 30–32 vrstic (Tabela 4.1), v štirih (Tabela 4.2) pa pol manj. Vsi analizirani deli so iz jedra besedila, ne iz povzetka, uvoda ali zaključka, da bi tako dobili čim ustrežnejšo sliko pisanja, uporabljenega v strokovnih besedilih. Analizirala sem nelektorirano različico besedila, zato se rezultati verjetno za kakšen odstotek razlikujejo od lektorirane različice. Glede na pogoste stilske pomanjkljivosti, ki jih zapisujejo vsi avtorji (npr. *s pomočjo računalnika* → *z računalnikom*), bi lahko sklepali, da je v lektorirani različici delež samostalnikov v povedih manjši, kot bo pokazal rezultat analiziranih besedil. Delež posameznih besednih vrst je v tabelah prikazan v odstotkih, tabela pa ne vključuje medmetov, ker jih v nobenem besedilu ni bilo. Okrajšav in poimenovanj direktiv (npr. 2003/54/EC) nisem uvrstila v nobeno besedno vrsto, štela pa sem jih kot eno besedo, da bi lahko dobila čim točnejše rezultate o dolžini povedi. V analiziranih besedilih je bila povprečna poved dolga 22,7 besede.

	Št. besed	Št. povedi	Povprečje	Sam. b.	Prid. b.	Glagol	Veznik	Predlog	Pov.	Členek	Prislov
1	381	16	23,8	30,9	15,2	18,3	6,2	13,4	0,8	6,8	8,1
2	339	18	18,8	33,6	14,7	19,9	6,7	13,2	1,7	6,4	3,2
3	319	13	24,5	36,3	21,0	12,6	7,0	12,5	0,3	4,3	4,0
4	332	20	16,6	40,9	21,1	13,2	4,8	12,9	1,5	3,3	2,1
5	394	19	20,7	31,7	22,6	11,6	8,1	12,1	1,8	7,3	4,6
6	318	19	20,0	40,1	21,8	13,8	3,1	15,5	1,3	0,5	2,9
7	318	15	21,2	43,7	18,2	12,5	9,7	12,2	0,6	0,3	1,8

Tabela 4.1: Besedne vrste v strokovnih besedilih 1¹

	Št. besed	Št. povedi	Povprečje	Sam. b.	Prid. b.	Glagol	Veznik	Predlog	Pov.	Členek	Prislov
8	153	6	25,5	39,9	22,2	16,9	5,2	12,4	0	1,3	1,9
9	184	6	30,7	42,4	21,7	13,5	4,3	12,5	1,1	1,6	3,2
10	154	7	22,0	40,2	25,3	9,0	5,8	13,6	3,2	1,9	0,6
11	182	7	26,0	33,5	20,3	13,7	7,1	12,6	1,6	3,3	6,6

Tabela 4.2: Besedne vrste v strokovnih besedilih 2

Graf 4.1: Povprečni delež besednih vrst v besedilih 7. zbornika SDDE [%]

Podobno analizo navaja Monika Kalin Golob (2003a: 74), ki piše o raziskavi čeških pravnikov in jezikoslovcev. Konec 90. let so analizirali pravna besedila in ugotovili, da je v

¹ Seznam vseh prispevkov in njihovih avtorjev je objavljen v Prilogi C. Isto velja tudi za tabele 4.2, 4.3, in 4.4.

analiziranih besedilih 39,5 % samostalnikov (37,6 % v analiziranih slovenskih besedilih), 18,6 odstotka pridevnikov (18,6 % v slovenskih), 11,4 % predlogov (11,8 %), 9,7 % glagolov (14,1 % v slovenskih) (2003: 74). Največje razhajanje je pri glagolih, drugje pa sta si oba slovanska jezika zelo podobna. Do razlike verjetno prihaja, ker sem v analizi pod glagolom združila tako polnopomenske kot pomožne glagole, med pomožnimi glagoli pa je štet tudi prosti morfem se. 14,1 odstotka je seštevek vseh treh skupin. Povprečni delež polnopomenskih glagolov v analiziranih slovenskih besedilih sicer znaša 7,0 odstotka, pomožnih glagolov in prostih morfemov pa 7,1 %. Rezultati obeh raziskav so si tako precej bolj podobni, približno dvo odstotno razhajanje ostaja le pri samostalnikih (samostalniški besedi) in glagolih.

Vidimo lahko, da je težnja po nominalizaciji v slovenskih strokovnih besedilih še večja kot v čeških. Zapletene besedne zveze več samostalnikov, kot so *sposobnost napovedovanja porabe*, *časovna vrsta spremenljivke procesa*, *algoritem samoorganizacije prototipnih vektorjev*, *metoda največje ohranitve entropije informacije*, *povečanje števila podatkovnih vektorjev*, *metodologija izračuna energijskih lastnosti stavb*, je mogoče pogosto najti v slovenskih strokovnih besedilih, in so ena od značilnosti, ki lahko zapletajo stil strokovnih besedil. Nominalizacija je sicer pričakovana, saj se prav s samostalniki najbolje opiše določene pojave ali predmete, težave pa se lahko pojavijo, kadar se samostalniki členijo v dolge (rodilniške) verige. Na to opozarja tudi Hladnik (2002: 184), ki piše, da bi se bilo mogoče samostalniškemu izražanju z neprijetnim kopičenjem roditeljskih kdaj pa kdaj mogoče izogniti z dajalnikom ali mestnikom.

Iz tabel 1 in 2 je razvidno, da je med analiziranimi avtorji najmanj razlik pri deležu predlogov, največ pa pri deležu samostalniških in pridevniških besed ter prislovov. Za podrobnejšo analizo stila posameznega avtorja bi bilo tako verjetno treba podrobno preučiti uporabo teh treh besednih vrst. Druga značilnost strokovnih besedil, ki jo navajajo različni avtorji (Hladnik (2002), Kobeja (2002)), so opombe v besedilih, ki so sestavni del le dveh analiziranih prispevkov. Del strokovnih besedil so tudi tabele, preglednice, slike, fotografije, seznam virov in enačbe, očitni znaki strokovnega besedila. Avtorji strokovnih besedil pogosto uporabljajo trpnik, zelo redke pa so vprašalne ali vzklične povedi. Ob dolgih povedih so značilni tudi dolgi naslovi prispevkov. Svojo prisotnost v besedilu lahko avtorji pokažejo na različne načine, med drugim z uporabo prve osebe pri pisanju, tudi od tega pa je odvisen avtorski stil besedila. Omenjene značilnosti strokovnih besedil sem analizirala v vseh 21

besedilih, rezultati pa so prikazani v naslednjih tabelah. Število avtorjev (46) zajema tudi pisce besedil, ki so sodelovali pri več kot enem prispevku, dejansko je avtorjev 41.

	Št. pov- povedi	Odstotek trpnika	Odstotek ! povedi	Odstotek ? povedi	Št. avtorjev	Oseba	Št. pog- lavij
1	157	34,0	0	0	1	1. os. mn.	9
2	92	38,0	0	0	3	1. os. mn.	7
3	90	25,6	0	0	4	1. os. mn.	5
4	114	41,2	0	0	3	1. os. mn.	10
5	72	54,2	0	5,6	2	1. os. mn.	6
6	109	27,5	0	0	1	1. os. mn.	7
7	47	29,8	0	0	2	1. os. mn.	10
8	60	35,0	0	0	2	1. os. mn.	9
9	82	31,7	0	0	3	1. os. mn.	11
10	89	27,0	0	0	1	1. os. mn.	11
11	107	28,0	0	0	1	1. os. mn.	12
12	52	26,9	0	4,0	1	3. os. mn.	9
13	104	29,8	0	0	1	3. os. mn.	5
14	57	33,3	0	1,8	3	1. os. mn.	5
15	109	25,7	0	0	1	1. os. mn.	2
16	73	19,2	0	0	2	1. os. mn.	12
17	106	28,3	0	0,9	3	1. os. mn.	9
18	106	38,7	0	0	3	3. os. mn.	8
19	129	17,8	0	0	1	1. os. mn.	6
23	125	28,8	0	0	3	1. os. mn.	6
21	71	25,3	0	0	3	3. os. mn.	9

	Št. po- vedi	Odstotek trpnika	Odstotek ! povedi	Odstotek ? povedi	Št. avtorjev	Oseba	Št. po- glavij
Povp.	92,9	29,4	0	0,58	46	-	8,0

Tabela 4.3: Preučevanje stila 1

	Št. besed v naslovu	Št. tabel	Št. slik	Št. enačb	Št. opomb	Št. virov
1	4	0	0	0	0	13
2	4	3	2	0	0	0
3	8	0	0	0	0	0
4	10	3	1	5	0	5
5	6	3	1	0	0	6
6	7	2	0	0	0	3
7	10	0	6	0	0	6
8	10	3	3	0	0	9
9	13	3	0	0	8	2
10	3	1	0	0	0	1
11	9	0	0	0	0	0
12	18	2	3	4	0	9
13	15	0	0	0	0	5
14	9	3	0	4	2	2
15	17	0	0	0	0	0
16	10	1	10	0	0	0
17	4	3	1	0	0	7
18	14	4	0	0	0	4
19	8	3	0	0	0	16
20	7	4	1	0	0	3
21	9	3	4	2	0	9

	Št. besed v naslovu	Št. tabel	Št. slik	Št. enačb	Št. opomb	Št. virov
Povprečje	9,3	2,0	1,5	0,7	0,5	4,8

Tabela 4.4: Preučevanje stila 2

Analiza je pokazala, da je povprečen naslov v zborniku dolg 9,3 besede, od tega ima najkrajši 3, najdaljši pa kar 18 besed. Naslovi niso namenjeni zburanju pozornosti z besednimi igrami, vprašanji ali katerim od drugih sredstev, ki jih uporabljajo npr. publicistična besedila, ampak bralce privabljajo z napovedjo obravnavane teme, npr. *Obračunski sistemi v energetiki in*

optimizacija stroškov z napovedjo odjema, Izkušnje pri odpiranju trga energentov v evropskih državah ali Organizirani trg z biomaso v Sloveniji.

Navodila za pisanje prispevkov za zbornik avtorjem (Priloga B) nalagajo členitev sestavka na poglavja. Pri analizi sta slovenski in angleški povzetek upoštevana kot eno poglavje, virov (kjer so bili naštet) pa nisem štela kot samostojno poglavje. Le en avtor se navodil ni držal in je celotno besedilo, dolgo šest strani, razdelil le na povzetek, angleški povzetek in preostalo besedilo, ki je razdeljeno na odstavke, pa še nekateri od teh so dolgi do pol strani. Neustrezna členitev prispevka zahteva od bralca večjo mero pozornosti in zato obstaja večja verjetnost, da bo ta besedilo odložil, preden ga prebere do konca. Druga skrajnost je členitev besedila, v katerem ima vsaka poved svoj odstavek. Moteč je tudi tak način členitve, saj daje občutek neurejenosti, kot da so avtorjeve misli kratke, nedodelane in površne. Pri tem niso nič primernejše dolge povedi od krajših. Eden od primerov:

V okviru akcij pospeševanja prodaje skrbijo za tržnokomunikacijsko podporo, in sicer pripravljajo oglase, medijski načrt in informativne zgibanke za posamezno akcijo, skrbijo pa tudi za obveščeno interne javnosti.

Glavni cilji OOO se torej prispevati k boljši informiranosti vseh deležnikov (uporabnikov, partnerjev, zaposlenih itn.) Energetike Ljubljana, k njihovem zadovoljstvu s storitvami podjetja, nuditi podporo tržnim aktivnostim in obenem prispevati k izgradnji podobe in ugleda Energetike Ljubljana.

Najpogostejši ponazarjalni sredstvi v besedilih sta tabela ali graf; povprečno sta v vsakem prispevku dva grafa ali tabele. Slik je manj, povprečno 1,5 na prispevek. Poleg tega avtorji uporabljajo tudi druge načine ponazarjanja svojih trditve:

- svoje trditve ali naštevanja pojasnejo v oklepaju: *lesna biomasa (peleti, briketi)*
- različne primere naštejejo: *Glede na primarni vir, na podlagi katerega poteka pretvorba v električno energijo, razlikujemo različne tipe elektrarn: termoelektrarne, v katere sodijo tudi plinske elektrarne, nuklearne elektrarne, hidroelektrarne, vetrne elektrarne, elektrarne plimovanja, sončne elektrarne, geotermalne elektrarne.*
- za ponazarjanje uporabijo primer:
Če ponazorimo s preprostim primerom: Podjetje A želi prodati 100 enot briketov po ceni 20. Ima več možnosti:
 - 1. da sprejme obstoječo ustrezno nakupno ponudbo drugega udeleženca (nakupna ponudba za brikete (količina 100, cena ≥ 20))*
 - 2. da sprejme obstoječo nakupno ponudbo za brikete, ki jo je možno količinsko sprejeti delno (količina >100 , cena ≥ 20)) ali*
Da vnese prodajno ponudbo in čaka kupca.

Tovrstni načini ponazarjanja pa so redki, saj je npr. ponazarjanje s primerom mogoče najti le v enem prispevku. Čeprav je namreč 53 % anketirancev prepričanih, da je del dobrega stila tudi dovolj primerov, se sami očitno tega še ne držijo dovolj (Priloga A).

Tudi enačbe naj bi bile sestavni del strokovnih člankov, sploh tehničnih in naravoslovnih, a so jih avtorji zapisali v le štirih prispevkih. Vzrok za to je tudi tematika prispevkov, saj vsi avtorji niso pisali o strojništvu, ampak tudi o novih direktivah, vlogi regulatorja, Nacionalnem energetskega programu, različnih pravilnikih ipd. Besedila, ki so obravnavala omenjene teme, tudi niso vsebovala tabel, grafov in slik, in je mogoče celo trditi, da so to bolj družboslovna besedila kot naravoslovna, saj se ukvarjajo z razlago različnih zapisov.

Vire, na katere so se opirali, so na koncu prispevkov navedli avtorji 76 % člankov, le pet prispevkov pa je nastalo brez teoretične podlage drugih avtorjev. To so predvsem prispevki, ki predstavljajo določene projekte ali izkušnje posameznih podjetij, npr. o pogodbenem zagotavljanju prihrankov energije, ki ga ponuja določeno podjetje.

V trpniku je napisana skoraj tretjina vsakega prispevka, pri čemer se v statistiki skriva tudi skrajni primer, ko je v pasivnem načinu napisanega več kot pol prispevka. Precej povedi je napisanih tudi tako, da je en stavek napisan v trpnem načinu, preostali pa v tvornem; take povedi sem štela med povedi, napisane v trpniku. Naslednjo poved sem tako štela med tiste, napisane v trpniku: *Opisani model je vgrajen v lastno razvit programski paket **INTELPRED**, ki predstavlja osnovo za kvalitetno in ekonomično krmiljenje procesov rabe energije in katerega značilnosti so na kratko opisane.*

Le 17,7 odstotka anketirancev meni, da je primerno, da je avtorjev stil jasno razpoznaven v strokovnem besedilu, 35 % pa jih temu nasprotuje. Večina jih dopušča možnost, da je avtorjev stil delno prisoten v strokovnem besedilu, čeprav je to po definiciji objektivizirano sporočilo. Najbolj neposredno se kaže avtorstvo v uporabi osebnih zaimkov, tudi v osebnih glagolskih oblikah. Štirje prispevki so napisani tako, da avtor v njih ni prisoten z nobenim od omenjenih načinov, vendar pa v teh prispevkih raba trpnika ni večja od povprečne. Razlog za to je v tematiki, ki avtorjem omogoča, da namesto v prvi pišejo v 3. osebi množine ali ednine, npr. podjetje je sklenilo, za nakup so se odločili ipd. Določeni avtorji pa s poudarjanjem svoje prisotnosti pretiravajo, ko uporabljajo osebni zaimek, kadar to ni potrebno: *Povejmo le, da nam omogoča iskati ekstrem ...* Osebni zaimek tu ni potreben, saj ima poved enak pomen tudi brez

njega. Po drugi strani je popolnoma upravičena raba osebne glagolske oblike (3. os. mn.) in svojilnega zaimka v naslednjem primeru: *V nadaljevanju navajamo nekaj dejavnikov, ki smo jih zaznali pri uvajanju tovrstnih projektov in so po našem mnenju vzrok za to, da se ti ne uveljavijo hitreje kljub navedenim prednostim.* Avtorji so s 1. osebo množine in svojilnim zaimkom pokazali svojo zavzetost in prispevek, kar je po priporočilih praktične stilistike dovoljeno tudi v strokovnih besedilih. Zanimivo je, da nihče od avtorjev ni pisal v prvi osebi ednine, čeprav je osem avtorjev članke napisalo popolnoma samih. Še več, dva od samostojnih avtorjev sta članek napisala v 3. osebi množine. Očitno se nihče od avtorjev ni želel izpostavljati z edninsko obliko glagolov ali uporabo osebnih zaimkov v ednini.

Avtorski stil pa se lahko kaže tudi v uporabi drugih sredstev, npr. frazemov (v nobenem od 21 besedil), primerov, pridevnikov in prislovov, s pisanjem dolgih stavkov, členjenjem besedila in uporabo trpnika. Kot laiku se mi je zdelo najmanj zapleteno brati besedilo, ki je bilo primerno členjeno, je vsebovalo dovolj primerov, povedi pa niso bile predolge, sploh ker so se pri zelo dolgih povedih (50 besed in več) avtorji pogosto zapletli in je bilo težko slediti njihovi misli. Lepo se je potrdilo Toporišičevo napotilo, naj manj izkušeni avtorji (in za večino avtorjev analiziranih člankov smemo domnevati, da veliko izkušenj s pisanjem nimajo, poleg tega pa so nekateri anketiranci tudi sami opozorili na to dejstvo) raje pišejo krajše povedi. Trpnik so avtorji večinoma uporabljali primerno zvrsti in ni bil moteč, motilo pa je kršenje enega od glavnih načel dobrega pisanja – jedrnatosti. Prav vsi avtorji so uporabljali besedne zveze, kot so: *za namene spodbujanja* (→ *za spodbujanje*), *s pomočjo predpisovanja* (→ *s predpisovanjem*), *v času nastajanja* (→ *med nastajanjem*), *za potrebe ogrevanja* (→ *za ogrevanje*), *v primeru odpravljanja* (→ *ob odpravljanju*), *postopek iskanja* (→ *iskanje*), *ukrepi učinkovite rabe* (→ *učinkovita raba*), *v obliki energetske izkaznice* (→ *v energetski izkaznici*), *postopek iskanja* (→ *iskanje*), *v smeri točk* (→ *proti točkam*). Jezikovna analiza je pokazala, da so avtorji stilistično manj ustrezne besede in besedne zveze uporabili 260-krat (7,2 odstotka vseh napak v analiziranih besedilih). Najpogosteje so uporabili besedno zvezo *v primeru ...* (24-krat), priljubljena pri avtorjih je tudi besedna zveza *v času* (18), pogosto pa je mogoče prebrati tudi besedne zveze *s strani* (16), *v obliki* (9) in *za namene* (6).

V stil strokovnih besedil spada tudi poudarjanje posameznih pomembnejših besed. Ker je v navodilih avtorjem odsvetovana uporaba krepke pisave, so se avtorji odločali za uporabo velikih tiskanih črk ali poševnega tiska, nekateri pa so kombinirali oboje. Zdi se, da nekateri avtorji ne razumejo namena poudarjanja ali pa so želeli (pre)večkrat opozoriti na svoje delo,

saj je v članku Napoved porabe plina z uporabo nelinearne regresije in genetskega algoritma programski paket Intelpred petkrat napisan z velikimi tiskanimi črkami, krepko in ležeče (enkrat pa še v angleškem povzetku). Tako poudarjanje branje prej moti kot opozarja na pomemben podatek.

Iz vsega naštetega lahko povzamemo, da so analizirana besedila stilno precej različna. Nekatera se približujejo družboslovnim besedilom (zlasti besedila, ki pojasnjujejo pravilnike in direktive), medtem ko so druga značilni predstavniki tehniške zvrsti, saj lahko v njih najdemo precejšen delež trpnikov, tabele, slike, grafe in opombe. Delež besednih vrst je podoben deležu v čeških pravnih besedilih, in po tem kriteriju se besedila uvrščajo med značilne predstavnike strokovnih besedil. Čeprav je slovenščina glagolski jezik, v njih prevladujejo samostalniške besede, saj samostalniki točneje poimenujejo določen pojem ali predmet. Velik delež samostalnikov, še posebej roditeljske verige, ki jih sestavljajo tudi po štirje samostalniki, pa včasih otežuje branje in zahteva veliko bralčevo pozornost.

Glede na pisanje ameriških profesorjev Hoffmanna in N. Davida Mermina je mogoče med ameriškimi in slovenskimi strokovnimi besedili, ki se ukvarjajo s podobno tematiko (ameriški s fiziko in kemijo, slovenski s strojništvom, energijo, energetskimi viri in zakonodajo o njih), potegniti precej vzporednic. Prva se nanaša že na avtorstvo, saj tako med ameriškimi kot slovenskimi besedili prevladujejo tista, pod katera se je podpisalo več avtorjev. To vpliva tudi na uporabo osebnih glagolskih oblik (množinskih, in to tudi, ko je avtor en sam) in zaimkov. Hoffmann (2002: 46) opozarja tudi na naraščajočo uporabo 3. osebe, kar pa za slovenska besedila še ni značilno (štirje prispevki od 21). Naslovi v obeh jezikih so dolgi in povedni, v njih ni besednih iger in vprašalnic. Pogosta je uporaba trpnika, kar se Američanom zdi sporno, slovenske stilistične teorije pa jo imajo za eno od značilnosti strokovnega stila; tudi skoraj 30 odstotkov analiziranih besedil je napisanih v trpnem načinu, ta pa večinoma ni moteč. Dober stilist z bralci tudi kramlja, trdi Hoffmann (2002: 52), vendar se te večšine slovenski pisci še niso priučili. Vprašalnih povedi je bilo v analiziranih povedih le za vzorec, čeprav popestrijo besedilo in zbudijo bralca, poleg tega pa mu dajo občutek, da je lahko tudi on udeležen v prispevku. Opozoriti velja še na opažanje, da se nekaj avtorjev ni posebej posvetilo povzetku, ampak so namesto glavnih ugotovitev naredili kolaž posameznih povedi iz drugih delov prispevka, kar ni namen povzetka, ki naj bi bralce na zgoščen način obvestil o vsebini besedila. Hoffmann avtorjem svetuje tudi občasno uporabo fraz ter ponavljanje ugotovitev in hipotez, česar slovenski avtorji niso storili. Omenjeni napotki bi bili za

slovenskega avtorja koristni pri pisanju poljudnoznanstvenih besedil, v zborniku pa so zbrana strokovna besedila.

Je pa v primerjavi z ameriškim načinom pisanja, kot sta ga opisala Hoffmann in Mermin, mogoče poudariti pomembno razliko: če sta profesorja opozorila na izumiranje avtorskega stila pisanja, pa se ta v slovenskih strokovnih besedilih šele uveljavlja, kot piše Monika Kalin Golob (2003a: 56). Za analizirane prispevke tega ni mogoče trditi, saj je po prebiranju enega prispevka (večina avtorjev v zborniku *Energija, okolje, prostor* sodeluje z enim prispevkom) težko sklepati, kakšen je avtorski stil pisanja določenega pisca. Hladnik (2002: 185) piše, da so zelo prepoznavni "Cankarjeve sintaktične specialitete", "Kosov vzročno-posledični način izražanja in Kmeclova esejistična živost", a ti pisci so avtorji z veliko izdanimi deli, skozi katera je mogoče spremljati njihov pisateljski, esejistični in/ali znanstveni razvoj. V njihovih delih je mogoče prepoznati zanje značilne stavčne vzorce, uporabo frazeologije in druge značilnosti, ki zaznamujejo avtorski slog, za avtorje analiziranega zbornika pa tega ne moremo trditi. Posamezni prispevki se med sabo razlikujejo, a o avtorskem stilu v njih ne moremo govoriti.

Ker so nekateri avtorjih prispevke objavljali tudi v drugih zbornikih istega društva, lahko pri njih opazujemo ponavljajoče se značilnosti, kot so uporaba trpnika, način ponazarjanja, ki ga ponavadi uporabljajo, povprečna dolžina povedi in pogoste fraze, vendar pa je tudi nekaj prispevkov premalo, da bi lahko ugotovili, ali je v strokovnih besedilih določenega avtorja mogoče zaslediti njegov avtorski stil. Da bi ga lahko določili, bi rabili vsaj nekaj deset njihovih prispevkov.

5 TERMINOLOGIJA

Ko se stroke razvijajo, strokovnjaki uporabljajo nove načine dela in izumljajo nove proizvode, se bogati tudi izrazoslovje, s katerim te pojme poimenujemo. Do večine novih znanstvenih dognanj pridejo v tujini, kjer dosežke tudi poimenujejo. Slej ko prej o njih pišejo tudi v Sloveniji in pojavi se težava, kako poimenovanja prevesti v slovenščino. Strokovnjaki se strinjajo, da je treba tuje strokovno izrazje čim prej posloveniti, preden se tudi v slovenščini zanje uveljavi tuj izraz. Pri nas se s tem ukvarjajo terminološke komisije pri Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša, različna strokovna društva in fakultete, pa tudi Urad za standardizacijo in meroslovje.

5.1 ZNAČILNOSTI STROKOVNEGA IZRAZJA

Monika Kalin Golob (2000: 60–1) piše, da je ena od osnovnih nalog jezikovne kulture urejanje pojmovnega sveta stroke s tvorbo ustreznih strokovnih izrazov. Ti nastajajo po načelih terminološkega dogovora, ki avtorjem strokovnega izrazja naročajo enumnost, knjižnost, čustveno nezaznamovanost in kratkost terminov. Znotraj teoretičnega načela, ki zahteva enumnost, deluje tudi zahteva po ujemanju med pojmovnim svetom in poimenovalnim sistemom stroke. Z zahtevo po kratkosti naj bi avtorji ustvarjali predvsem enobesedne strokovne izraze, vendar pa te zahteve ni mogoče vedno izpolniti. V nasprotju s pisanim vsakdanjim svetom, ki ga lahko opišemo z različnimi sopomenkami, imajo lahko strokovnjaki za en pojem le en strokovni izraz (Kalin Golob, 2000: 62):

V strokah se o izrazih dogovarjajo, nič se ne zgodi (se ne bi smelo zgoditi) po naključju. Edino v strokah je nujna skrajna enumnost, natančnost poimenovanja. /.../ Ko znanstvenik piše o pojmovnem svetu svoje stroke, to dela z dogovorjenimi izrazi, ti so ustaljeni, zato mora imeti zelo dober razlog, da poimenovanje spremeni (npr. takrat, ko se spremeni svet, ki ga stroka opisuje, ali ko pride do novih spoznanj o njem).

Stroka najprej uredi svoj pojmovni svet, nato pa ga še poimenuje; pogoj za urejeno izrazje je tako urejen pojmovni svet. Če ta ni urejen in do konca razdelan, lahko prihaja do težav in zmede pri izdelovanju poimenovalnega sistema. "Terminološka teorija namreč zahteva ujemanje med obema sistemoma – pojmovnim in poimenovalnim. Tudi jezik je sistem znakov, ki nekaj pomenijo, so predvidljivi. Zato lahko zahtevo po ujemanju obeh sistemov zlijemo v eno temeljnih zahtev izrazoslovne teorije, tj. zahtevo po sistemskosti izrazja." (Kalin Golob, 2000: 62)

Z zahtevo po knjižnosti terminološki dogovor tvorcem strokovnih izrazov nalaga podrejanje pravilom knjižnega jezika, poleg tega pa tudi izključuje rabo neknjižnega besedja in neknjižnih oblik s katerekoli druge ravnine jezikovne zgradbe (Kalin Golob, 2000: 64). Stroka naj bi imela za poimenovanje enega pojma ali predmeta le en izraz. Dvojnice obstajajo na ravni tipa domače – mednarodno (prevzeto) (Bučar in drugi, 2000: 83).

5.2 NAČINI TVORJENJA STROKOVNIH IZRAZOV

V 19. stoletju je veljalo, naj se nova beseda naredi samo takrat, kadar v jeziku novega pomena ne moremo izraziti z jezikovnimi sredstvi, ki jih v jeziku že imamo. Tako je Stanislav Škrabec zapisal, da ni posebno vnet za nove besede, kjer si moremo pomagati s starimi ali vsaj blizu sprejetimi, čeprav le opisovaje (Škrabec v Bokal, 1998: 151). Na pozornost pri sprejemanju novih besed, zlasti tujih, pa je opozarjal tudi Breznik, ki je predlagal, da narod sicer lahko prevzame nov predmet, da pa je boljše, če ga poimenuje s svojim imenom, saj v nasprotnem primeru brez potrebe sprejme tuj izraz in predmet, kar je zanj dvojna škoda (Bokal prav tam).

A brez nastajanja in prevzemanja novih besed ne gre. Na to vplivajo predvsem zunajjezikovni dejavniki – nenehno spreminjajoča se stvarnost. "Bistveni motiv pri tem je poimenovalna potreba, ki jo sproži pojav novih predmetov in pojmov ter širjenje le-teh," piše Ljudmila Bokal (1998: 148). Ob pojavu novega predmeta imajo uporabniki jezika na voljo dve možnosti: ali dopustijo, da se poimenovanje in denotat širita skupaj (gre za prevzemanje), ali pa se v jeziku aktivirajo lastni poimenovalni motivi, denotat se širi le sam po sebi, jezik pa sam ustvari poimenovanje zanj. Stopnja aktivnosti jeziku je pri tem procesu večja kot pri prevzemanju.

Ni pa nujno, da ob tem, ko se pojavi potreba po novem izrazu, tvorimo povsem novo besedo. Avtorji imajo tudi druge možnosti. Tako se je pri tvorbi novega izraza mogoče nasloniti na narečja, če izraz glasovno ali kako drugače ni moteč. Iz glagola dričati je tako nastala beseda dričalo. Ponovno je mogoče oživiti tudi star izraz. Določene besede so bile v preteklosti zelo pogosto uporabljene, a ko je denotat zamrl, je zamrla tudi beseda; tak primer je župan, ki je bil v 19. stoletju predstojnik občine. Zelo pogosto pa besede ni treba preoblikovati, ampak nov pomen dodata metonimija in metafora (Bokal, 1998: 149–152).

Besedna večpomenskost ali polisemija pomeni lastnost, ki jo imajo besede ali večbesedna poimenovanja, da lahko dobijo pod določenimi pogoji več pomenov, vendar ne hkrati, temveč samo v različnih uporabah. V isti uporabi naj bi imela beseda ali večbesedno poimenovanje dva ali več pomenov samo v besedni igri. V znanstvenem jeziku ima večpomenskost svojevrstno, omejeno vlogo v primerjavi s tisto, ki jo igra v drugih funkcijskih zvrsteh, saj naj bi bili strokovni izrazi enopomenski. A če na večpomenskost pogledamo širše, ugotovimo, da polisemijo najdemo tudi v strokovnem jeziku, zlasti če isto besedo uporabimo v strokovnem in nestrokovnem jeziku (Novak, 1998: 113–4).

Med pomembnimi sredstvi, ki omogočajo nastanek večpomenskosti, sta zlasti metafora in metonimija, v strokovnem izrazju pa se pogosto uporablja členitev po vrstah. "Ta pojav imenujemo tudi *opisovanje*, ko je drugotni pomen, zlasti terminološki, vezan na besedno zvezo tipa *kovaške klešče, prodaja na drobno* ipd. Tu gre za natančnejšo določitev nosilne besede glede na namen (*kovaške klešče*), obliko ali druge lastnosti, piše Novak (prav tam), ki kot pomembni pravili za pomenski razvoj navaja še pomensko oženje ali širjenje. "Pomensko širjenje ali oženje je lahko poimenovalni proces, lahko pa samo slogovna, zlasti osebna poteza. V strokovnem izrazju sta ta poimenovalna postopka zelo uporabna, saj se dajo z dogovarjanjem ali pa s kako razumno odločitvijo izrazi pomensko natančno določiti." (Novak, 1998: 114–5)

Še ena možnost, ki jo Bokalova povzema po Felberju in Mlakarju, pa je prevajanje (Mlakar v Bokal, 1998: 152–3):

Strokovni izrazi naj bodo po možnosti analogni tujim izrazom, ker je tako olajšano prevajanje. Pri tem pa se ne smemo ozirati samo na izraze v enem tujem jeziku, kajti niso redki primeri, da strokovni izrazi niso enako dobri v vseh jezikih ali pa so kdaj pa kdaj v nekaterih jezikih celo slabi in neustrezni. Zato je treba kritično pretehtati izraze v čim več jezikih, preden sežemo po neposrednem prevodu kakega izraza iz tujega jezika. Pri tem ne pozabljajmo na slovanske jezike!

Ko črpamo besede iz tujih virov, Bokalova ločuje tri načine prevzemanja: citat, dobesedni prevod ali kalk in svobodno prevzemanje. Pri tem (svobodno) prevzete besede razdeli na dve skupini, in sicer na besede, prevzete iz mrtvih jezikov, in besede, ki smo jih dobili pri živih jezikih. Pri tem navaja, da imajo daljšo pot do včlenitve v jezik besede, prevzete iz živih jezikov, saj se govorci od njih počutijo bolj ogrožene v primerjavi z besedami, ki jih prevzamemo iz latinščine in grščine ali jih ustvarimo na temeljih teh dveh mrtvih jezikov (Bokal, 1998: 148). Besede iz grščine in latinščine imajo ob zgoraj omenjenem vzroku še

enega, zaradi česar imajo veliko možnost, da se včlenijo v leksikalni sistem, in sicer veljata grški in latinski jezik za prestižna. Ko besede prevzamemo iz omenjenih dveh jezikov, govorno in pisno prilagajanje pogosto ni potrebno, če pa je pisna prilagoditev potrebna, do nje pride, že preden se beseda pojavi v jeziku prevzemniku. Največkrat je potrebno le oblikoslovno prilagajanje. Tako prevzeti izrazi le redko dobijo slovenske sopomenke.

5.3 VZROKI ZA PREVZEMANJE BESED

Po izvoru besede delimo na citatne in samolastne. Citatne besede nastopajo v slovenskih besedilih, a niso del njegovega besedišča. V besedilu ves čas ohranjajo svojo izvorno podobo. Primere citatnih besed je mogoče najti tudi v analiziranih besedilih, npr. *contracting*. Samolastne besede so lahko domače ali prevzete. Med domače spadajo praslovske besede in tiste, narejene v slovenskem jeziku, medtem ko se med prevzete uvrščajo tujke in sposojenke.

Tujke so prevzete občnoimenske besede, ki se niso popolnoma prilagodile sistemu slovenskega knjižnega jezika. Najpogosteje se ta neprilagojenost kaže v pisavi (*dieta*, *mateialen*, *jazz*, *premier*, *alinea*), medtem ko prevzemajo vse druge (izgovorne, slovnične, besedotvorne ...) značilnosti slovenskega sistema. Druga vrsta prevzetih občnih besed so **sposojenke**, prav tako besede neslovenskega izvora, ki pa so se povsem prilagodile slovenščini (*miting*, *sendvič*, *avto*, *amandma*), torej tudi v pisavi (Kalin Golob, 2003a: 20).

Tujim izrazom se včasih ne moremo izogniti. Vzrok za to je lahko dejstvo, da v resnici v slovenščini nimamo ustreznega, povsem nedvoumnega izraza, lahko pa se je tuji izraz za določen pojem že preveč udomačil, tudi zaradi premajhne skrbi za jezik na določenem področju. Pri tem Šmalc (1998: 35) kot najbolj problematične izpostavlja zlasti izraze, ki so k nam prišli iz angleškega jezika, medtem ko v to kategorijo ne uvršča tujk, izpeljanih iz latinskih korenov. Kot primere tovrstnih besed navaja *inženiring*, *monitoring*, *lizing* in *holding*, za katere bi lahko našli ustrezno slovensko besedo, če bi se le pravočasno potrudili in predlagali ustreznico. Da bi to lahko storili, pa bi se morali najprej znebiti manjvrednostnega kompleksa, da se s slovensko besedo ne da izraziti tega, kar pove angleška. Kot opaža Šmalc, smo do slovenskega jezika nasploh pretirano kritični, in mu zato nočemo priznati njegovih izraznih zmožnosti (prav tam).

5.4 MEDNARODNOST STROKOVNEGA IZRAZJA

Ludvik Kaluža (1998: 48) piše, da mnogi zapis strokovne besede "po tuje" upravičujejo z utemeljitvijo, da gre za mednarodni izraz in da ga je treba tako pisati, da ga bodo nemoteno spoznali tudi tuji strokovnjaki. A ta avtor tako razmišljanje zavrača s trditvijo, da je naš prispevek namenjen slovenskemu bralcu, ko pišemo v slovenščini, kadar pa naslavljamo tuje bralce, za to uporabimo katerega od svetovnih jezikov, navadno angleškega. Ko pišemo v slovenščini, smo tako dolžni uporabljati in zapisovati strokovne izraze v načinu, ki je v navadi za tisti konkretni jezik, t. i. slovenščino.

"Mednarodnost" strokovnega izrazja naj se torej v slovenski razpravi ali knjigi ne izraža v podrejanju nekemu konkretnemu tujemu jeziku (največkrat angleščini), temveč v skupni korenski ali podstavni osnovi, na kateri vsak konkretni jezik, torej tudi slovenščina, suvereno oblikuje svoje izraze skladno s svojimi glasoslovnimi, oblikoslovnimi, besedotvornimi, skladenjskimi, prozodijskimi in pravopisnimi zakonitostmi in tradicijo. Sklicevanje na t. i. "mednarodne dogovore, kodekse in pravila", da bi se ubranila tuja pisava izrazov, pa je največkrat naslanjanje na napačno avtoriteto (Kaluža prav tam).

Več kot deset let pred Kalužo je podobno razmišljal tudi Jože Toporišič (1986: 125–6), ki zavrača argument, da strokovnjaka nestrokovnjak kljub domačemu izrazju ne razume: "Domače izrazje zagovarjam zaradi tega, ker je za vsakogar bolj opomenjeno (semantizirano), torej v večji meri razumljivo slovensko govorečemu kakor t. i. mednarodno izrazje. Na podlagi domačega izraza si uživalec besedila zmeraj lahko vsaj kaj predstavlja (kaj natančno, to je seveda drugo vprašanje)." Ta jezikoslovec pa gre v svojem utemeljevanju potrebe po domačem strokovnem izrazju še korak dlje, saj trdi, da "[j]e pa domače izrazje tudi obramba pred nejasnostjo in še čim (npr. pred blefom). /.../ Kdor je v resnici tvoren, je tvoren tudi slovensko izrazoslovno" (1986: 127).

Prav tako mednarodne terminologije ne podpira niti Zvonka Leder Mancini (1986: 199), ki navaja mnenje zagrebškega raziskovalca Mirka Petija: če se pri rabi prevzete terminologije lažje razumemo, še ne pomeni, da se tudi bolje razumemo. Prepričanje mnogo strokovnjakov, da je slovenjenje terminov nepotrebno, pa kaže na spoznanje, da med strokovnjaki tvorjenje terminov ni vrednoteno kot ustvarjalno delo, zato se mu ne posvečajo dovolj.

Nekaj razumevanja za mednarodno izrazje pa najde Ada Vidovič Muha, ki v prispevku Vprašanje globalizmov ali meje naših svetov piše prav o mednarodnem izrazju ali

globalizem. Globalizme je mogoče opredeliti znotraj pojmov, kot so internacionalizem, evropeizem, svetovni jezik(i), mednarodni jezik(i) (2004: 73-4):

Globalizem je razumljen kot pojem, ki na ravni svojega semiotičnega prostora definira globalni jezik, vsaj primarno izražen z različnimi variantami angleščine po svetu; globalni jezik je torej eden izmed temeljnih pojmov aktualnega časa, saj prepoznavno določa postmoderno informacijsko družbo. Določa ga dejstvo, da je za opredelitev njegova geografska razsežnost drugotnega pomena, saj je cepljen na družbeno strukturirane nosilce določenih diskurzov oz. v najširšem smislu tematskih podočij.

Če za razlago globalizmov uporabimo internacionalizme, lahko trdimo, da gre pri njih vsaj izvorno za en jezik dajalec in več kot en jezik prejemnik. Jezik prejemnik lahko postane tudi sekundarni, terciarni itd. jezik dajalec. Potovanje posameznega internacionalizma ima lahko več vmesnih postaj, v jeziku prejemniku pa se obvezno ohrani najmanj izraz denotativnega pomena – korenski morfemi, slovnični, zlasti končniški morfemi pa izhajajo iz jezika prejemnika.

Glede na izvor (z evrocentrističnega vidika) ločimo dva tipa internacionalizmov, in sicer internacionalizme, ki izhajajo iz klasičnih jezikov, in skupino, za katero je značilno, da "semiotični prostor evropskih jezikov širijo z lastno semiotiko, pogojeno npr. geografsko, zgodovinsko in sploh izkušensko, tip džungla (indijski jeziki); znotraj te skupine predstavljajo osebni podtip internacionalizmi, katerih jezik dajalec sodi med evropske jezike, tip balalajka (ruščina)" (Vidovič Muha, 2004: 75). Internacionalizme je mogoče najpogosteje najti v terminologijah, npr. s področja naravoslovja z medicino, tehniških, humanističnih in družboslovnih ved. Z vidika jezika prejemnika (npr. slovenščine) gre pri sprejemanju internacionalizmov dejansko za germanizme, romanizme, slavizme in – globalizme. Izrazi so del slovarja jezika prejemnika, so torej uslovarjeni, leksikalizirani, ne nastajajo med govornim dejanjem, se pravi, da so med govornim dejanjem neodvisni (Vidovič Muha, 2004: 74–8).

Globalizem pa je opredeljevalni pojem t. i. globalnega jezika, za katerega lahko rečemo, da ga v najsplošnejšem smislu vežemo na sodobni jezik – na jezik časa, ki ga v veliki meri določa postmoderna informacijskotehnološka družba, katere prepoznavni segment je "interesno globalna informacija oz. interesno globalna tema sploh. Univerzalnost sodobnega denotata je torej temeljna lastnost globalnega jezika." (Vidovič Muha, 2004: 78) Globalni jezik je izraz aktualnega, predvsem ekonomsko-družbenega procesa, imenovanega globalizacija, trdi Vidovič Muhova, ki piše, da bi bilo v zvezi s pojmom globalizem mogoče govoriti o enoti komunikacije, ki presega jezikovni okvir in sega iz jezikoslovja tudi na druga strokovna

področja, vezana na družbeno problematiko, npr. sociologija kulture, sociologija, psihologija ipd. Nekateri avtorji, med drugim R. Philipson in T. Skutnabb-Kangasova, pa trdijo, da se kot globalni jezik v zadnjem desetletju vse bolj vzpenja angleščina, najava Vidovič Muhova (2004: 79–80).

5.5 UČINKOVITA VPELJAVA NOVE BESEDE V LEKSIKALNI SISTEM

Ko je nova beseda zapisana prvič, jo spremljajo določena grafična znamenja in sobesedilne pojasnitve, kot so narekovaji. Ti opozarjajo na njeno nevraščeno v leksikalni sistem. Avtor, ki besedo prvi uporabi, naj ji doda kratek opis pomena, razlaga ali sopomenka sta primerni pri nevtralnih ali terminoloških besedah. Nove izraze naj bi objavili v več strokovnih glasilih, da jih tako lahko presodi čim širša (strokovna) javnost (Bokal, 1998: 153).

Da se beseda uveljavi v jeziku, je najpomembnejša njena raba v učbenikih vseh stopenj. S tem ji je zagotovljena tudi pot v druga sredstva množičnega obveščanja, pri čemer so najpomembnejši tiskani mediji, saj v primerjavi s slušnimi ali vizualnimi (radio, televizija) omogočijo trajnejše informacije, bralci jih lahko večkrat preberejo v različnih časovnih obdobjih, s tem pa si jih lahko tudi boljše zapomnijo. Z novimi besedami v enem besedilu pa ne gre pretiravati, opozarja Bokalova: "Nova beseda, če je še tako ustrezna, zadene že zaradi svoje novosti na večjo aktivnost v človekovi zavesti. Če je novosti preveč, pride do odpora, do psihološke blokade." (1998: 153)

Kadar besede prenašamo iz sodobnih jezikov, se podomačujejo po stopnjah. Bokalova (1998: 149–150) navaja naslednji vrstni red:

1. Pojav prevzete nove besede v slovenskem jeziku.
2. Govorno prilagajanje glasovnim zakonom slovenskega jezika, vključno z naglasom.
3. Pisno prilagajanje prevzete nove besede. Sem bi prišteli črkovno in pravopisno prilagoditev slovenskemu jeziku.
4. Oblikovanje besedne družine prevzete besede z obrazili slovenskega jezika. Kot najbolj produktivna se pri tem vsaj na začetni stopnji včlenjevanja besede v sistem kaže izpeljava, za nadaljnje pomensko prepletanje pa pridejo v poštev tudi sestavljanje, zlaganje in sklapljanje.
5. Morebiten pojav ene ali več slovenskih sopomenk, več zlasti takrat, ko se vključi nestrokovna javnost.

6. Opustitev prevzetega izraza. To se ne zgodi pogosto, mogoče pa je, da prvotno nevtralna beseda dobi stilni prizvok.

Pri presojanju, ali je določen strokovni izraz ustrezen ali ne, je treba (domnevno) neprimernost ustrezno dokazati, uporabnikom pa namesto njega ponuditi boljšega. Pri tem je treba vedeti, da s ponujanjem novih izrazov v jeziku dostikrat nastane zmeda, saj jezikovno manj izobraženi uporabniki jezika večinoma ne vedo, kaj je prav in kaj ne ter komu naj v razpravi verjamejo. S tem se ruši ustaljenost, ena od bistvenih odlik kultiviranega jezika. Bistveno pa je, da se namesto napačnega ustreznega izraza ponudi dovolj hitro, saj se uporabniki določenega izraza težko odvadijo. Že skoraj petdeset let je namreč tudi pri nas uveljavljeno jezikoslovno načelo, da je pravilno tisto jezikoslovno sredstvo ali izraz, ki je prešel v splošno rabo in ga je sprejela večina uporabnikov knjižnega jezika, kadar gre za splošno poimenovanje, kadar pa je presojan strokovni izraz, pa večina strokovnjakov določenega področja (Majdič, 2004: 453).

Merila, po katerih je mogoče presoditi, ali le določen novi izraz pravilen ali ne, ponuja Janez Gradišnik (1986: 22), ki meni, da je beseda primerna, če jezik obogati. Obogatitev jezika nova beseda je, če veča število izraznih možnosti ali omogoča natančnejše razločevanje. Po drugi strani pa beseda jezika ne bogati, če:

- a) zmanjšuje dotedanjo jasnost izražanja ali v jezik vnaša zmedo;
- b) povzroča samo to, da se začne zaradi nove, tuje besede pozabljati domača;
- c) je "mrtva besedna spačka" oziroma nepreveden, kar tako prevzet tuj izraz. Ta je v izvornem jeziku nosilec pomena, pri nas pa besede ne moremo napolniti z vsebino in si jo moramo kratko malo zapomniti;
- č) prinese v našo rabo stavčnih členov ali zvez tuje načine, ki so našim drugačni, kar povzroča negotovost in zmedo, saj uporabniki nato ne vedo več, kaj je prav in kaj ne.

Ali se bo nova beseda nepogrešljivo včlenila v leksikalni sistem, je odvisno tudi od možnosti vzpostavljanja odnosov do drugih leksikalnih enot, kot so nadpomenke, sopomenke, protipomenke in podpomenke, na obstanek besede v leksikalnem sistemu pa vpliva tudi besedna družina. Število členov v besedni družini je premosorazmerno pomembnosti pojmovne podlage te besedne družine v predmetnem svetu (Humar v Bokal, 1998: 151). Prav pojav besedne družine naj bi bil merilo, po katerem naj bi se občutek novosti določene besede začel izgubljati. Uspeh nove besede pa je odvisen tudi od njene primerne dolžine, glasovne

podobe besed (jezik razveže težko izgovorljive soglasniške sklope) in upoštevanja pravopisnih pravil, ki določajo način izpeljevanja, sestavljanja, zlaganja, sklapljanja in obrazil (Bokal, 1998: 151–2).

Kaj se zgodi z neprimernimi termini (in besedami nasploh), se je mogoče naučiti že od začetnikov slovenske terminologije. Kot piše Novak (1986: 98), je bil Marko Pohlin, eden od začetnikov slovenskega strokovnega jezika, z izrazi, ki jih je uvedel, zadovoljen prej, kot je našel optimalne tvorbenne možnosti. Zato je razmeroma veliko terminov, ki jih je uvedel, kasneje doživelo odklonitev in namesto njih so prišli novi izrazi. To se je verjetno zgodilo, ker Pohlin ni dovolj upošteval besedotvornega sistema, veljavnega v drugi polovici 18. stoletja. To je lahko nauk tudi sodobnim ustvarjalcem strokovnih izrazov; uporabniki jezika ne odpuščajo nedoslednega dela in izraz zavrnejo, če ni narejen po sistemskih pravilih in če ne ustreza določenemu jeziku.

5.6 ANALIZIRANO STROKOVNO IZRAZJE

Kot že rečeno, so ena od bistvenih sestavin strokovnega pisanja strokovni izrazi ali termini. Tako strokovne izraze kot ostale besede lahko razdelimo na domače besede, tujke, sposojenke in citatne besede. V hipotezi sem predvidevala, da je v strokovnih besedilih uporaba tujk pogostejša kot v poljudnoznanstvenih besedilih ter praktičnosporazumevalnem in publicističnem jeziku, vprašala pa sem se, koliko so upravičene.

Ker bi bilo izpisovanje strokovnih besed iz 21 člankov za diplomsko delo (pre)obsežen podvig, poleg tega pa bi se pojavilo tudi vprašanje, katere besede uvrstiti med termine in katere ne, sem za vzorec vzela ključne besede, ki so jih v povzetku članka navedli avtorji sami. Ključne besede sem nato razdelila v štiri kategorije, in sicer na domače besede, citatne besede, sposojenke in tujke. Kjer je ključno besedo sestavljala besedna zveza, sem med sposojenke ali tujke besedno zvezo uvrstila, če v to kategorijo (med tujke ali sposojenke) spada vsaj eden od njenih sestavnih členov. V dveh primerih sta besedno zvezo sestavljali tako tujka kot sposojenka; ti dve besedni zvezi sem uvrstila med tujke. Tako sem presojala 73 besed in besednih zvez.

Domače b.	Citatne b.	Tujke	Sposojenke
Upravljalca prenosnega omrežja	Energetski contracting	Socialno-ekonomski učinki	Trajnostni energetski sistemi
Delitev stroškov za toploto		Nacionalni energetski program	Informacijsko-komunikacijske tehnologije
Daljinsko ogrevanje			Subvencija
Gradnja			Kataster
Merjenje			GIS
Zakonodaja			Klicni center
Stavbe			Tržne akcije
Trajnostni razvoj			Spletna aplikacija
Soproizvodnja			Neparametrična regresija
Zemeljski plin			Samorganizacija
Določanje deležev			Biomasa
Obračunski ključ			Obračunski sistem
Podatkovne zbirke			Elektroenergetski sistem
Prostor			Organizator trga
Pogodbeno zagotavljanje prihrankov			Informacijsko-komunikacijske tehnologije
Zajem, prenos in obdelava merilnih podatkov			Decentralizirani sistem upravljanja z energijo
Dobavni pogoji			Tarifni sistem
Odnosi z javnostmi			Kogeneracija
Pomoč uporabnikom			Liberalizacija
Pospeševanje prodaje			Koncentracija
Napoved porabe			Direktiva
Pogojno povprečje			Sistemiški operater
Daljinsko hlajenje			Daljinska energetika
Organiziran trg			Obračun energentov
Spletna storitev			Deregulacija trga
Trgovanje			Plinski motor
Obratovanje			Električna energija
Premog			Energetska nalepka

Domače b.	Citatne b.	Tujke	Sposojenke
			Ocenitev energetskih lastnosti
			Obnovljivi viri energije
			Internet
			Regulator
			GSM
			SMS
			Pogodbena oskrba z energijo
			Raba energije
			Obnovljivi viri energije
			Kompresorski in absorpcijski hladilnik
			Upravljanje z energijo
			Dobava energije
			Novi pristopi k dobavi in distribuciji energije
			Genetski algoritem

Tabela 5.5: Razvrstitev besed glede na izvor

Kot je razvidno iz tabele, med ključnimi besedami prevladujejo sposojenke (57,5 %), sledijo jim domače besede (38,3 %), tujki sta le dve (2,7 %), citatna beseda pa je med ključnimi besedami ena (1,4 %). Za ključne besede lahko tako ovržemo tezo, da v strokovnih besedilih prevladujejo tujke, saj je tujk malo. Vprašamo pa se lahko, za koliko sposojenk imamo tudi v slovenščini ustrezne sopomenke. Tabela 5.6 prikazuje, za katere sposojenke imamo tudi domače sopomenke. Obenem sem vanjo vključila še podatke o izvoru besede ter njen angleški in nemški prevod, da bi lahko presodila, po katerem jeziku so se prevajalci zgledovali. Hotela sem ugotoviti tudi, ali se sposojenke uvrščajo med t. i. globalizme (Vidovič Muha, 2004: 73–82). Če je bila ključna beseda pravzaprav besedna zveza, sem iskala sopomenko in prevode za tiste besede v besedni zvezi, ki spadajo med sposojenke, v tabeli označene z ležečo pisavo. V tabelo sem uvrstila samo ključne besede z različnimi jedri (od besednih zvez z istim jedrom sem izbrala samo eno ključno besedo, ne vseh) in po enega predstavnika iz iste

besedne družine (od besednih zvez *električna energija*, *energetska nalepka* in *ocenitev energetske lastnosti* tako le prvo).

Sposojenka	Ustrezna sopomenka²	Izvor³	Angleški prevod⁴	Nemški prevod⁵
<i>Električna energija</i>	-; -	Energia, nlat.; electricus, nlat.	Energy; electric	Elektrisch; Energie;
Subvencija	-	Subventio, nlat.	Subsidy, subvention	Subvention
Kataster	-	Catastrum, nlat.	Cadastre	Kataster
Klicni center	Središče	Centrum, lat.	Centre, center	Zentrum
Tržne akcije	-	Actio, lat.	Actions	Aktion
Spletna aplikacija	-	Applicare, lat.	Application	Applikation
<i>Neparametrična regresija</i>	-	Regressio, lat.; parametrum, nlat.	Parametric; regression	Parameter; Regression
<i>Samoorganizacija</i>	-	Organizatio, nlat.	Organization	Organisation
Biomasa	-	-	- ⁶	-
<i>Organizator trga</i>	-	Organisateur, fr.	Organizer	Organisator
<i>Tarifni sistem</i>	-;	Systema, gr.; tariffa, it.	Tariff; system	Tarifmäßig; System
Kogeneracija	-	-	- ⁷	-
Liberalizacija	Sprostitev	Liberalis, gr.	Liberalization	Liberalisierung
Koncentracija	Kopičenje, osredinjenost	Concentration, fr.	Concentration	Konzentration
Direktiva	Smernica, navodilo	Directive, fr.	Directive	Weisung

² Vir: slovarski del Slovenskega pravopisa. Jože Toporošič, SAZU in Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Ljubljana, 2001.

³ Vir: Veliki slovar tujk. Ur.: Miloš Tavzes. Cankarjeva založba, Ljubljana, 2002.

⁴ Vir: Slovensko-angleški slovar, računalniška različica.

⁵ Vir: Veliki slovensko-nemški slovar, računalniška različica.

⁶ Biomass; splet.

⁷ Cogeneration; splet.

Sposojenka	Ustrezna sopomenka	Izvor	Angleški prevod	Nemški prevod
Sistemski <i>operater</i>	-	Operator, nlat.	Operator	Operateur
Daljinska <i>energetika</i>	-	Energetique, fr.	Energetics	-
Obračun <i>energentov</i>	-	Energia, nlat.	-	Energieträger
<i>Deregulacija</i> trga	/	-	- ⁸	-
Plinski <i>motor</i>	-	Motor, lat.	Motor, engine	Motor
<i>Informacijsko-komunikacijske tehnologije</i>	-; -; -	Informatio, lat.; communicatio, lat.; -	Informational; communication; - ⁹	Informatorisch; Kommunikations-Technologie
Borza	-	Bursa, lat.	Exchange	Börse
<i>Kompresorski in absorpcijski hladilnik</i>	-; -	Com-pressare, lat.; absorptio, lat.	Compressor; absorptive	Kompressor-; Absorptions-
Novi pristopi k dobavi in <i>distribuciji</i> energije	-	Distributio, nlat.	Distribution	Distribution;
<i>Genetski algoritem</i>	-; -	Genesis, gr.; -	Genetic; - ¹⁰	Genetisch; Algorithmus

Tabela 5.6: Sposojenke z ustrezniciami in prevodi

Zgornja tabela odgovarja na vprašanje, koliko so prevzete besede v strokovnih besedilih upravičene. Za sposojenke lahko trdimo, da je njihova uporaba upravičena, saj ustreznih slovenskih sopomenk zanje nimamo. Poleg tega vidimo tudi, da spadajo sposojenke med globalizme, saj so si izrazi močno podobni v slovenskem, angleškem in nemškem jeziku, poleg tega pa tudi v latinščini, novi latinščini, grščini, italijanščini ali francoščini. To sicer ne pomeni, da si ni treba prizadevati za slovensko strokovno izrazje, vendar pa lahko razumemo težnje strokovnjakov po mednarodnem izrazju, s katerimi se lažje sporazumevajo s svojimi

⁸ Deregulation; vir: Cambridge International Dictionary of English. Ur. Paul Procter. Cambridge University Press. Cambridge, 1995.

⁹ Technology; vir: Cambridge International Dictionary of English. Ur. Paul Procter. Cambridge University Press. Cambridge, 1995.

¹⁰ Algorithm; splet.

kolegi po svetu. Za zgoraj naštete sposojenke lahko tudi trdimo, da so že uveljavljene v slovenskem knjižnem jeziku, zato bi bilo uvajanje novih izrazov namesto njih obsojeno na neuspeh, poleg tega pa bi tudi rušilo ustaljenost slovenskega knjižnega jezika.

Drugače pa je s citatnimi besedami. Ko jih avtorji uporabijo v izvorni obliki, je to ponavadi znak, da o določeni temi, predmetu ali pojmu v slovenščini ni pisal še nihče.¹¹ Prav ko se o novosti piše prvič, je najboljši čas, da se jo tudi poimenuje s slovenskim izrazom, ali pa se tak izraz vsaj predlaga; javna razprava ali kritike bodo že pokazale, ali je bil ustrezen ali ne. Med ključnimi besedami je bila citatna beseda ena sama, in sicer energetski contracting. V 21 prispevkih pa je bilo citatnih besed 12.

Citatna beseda	Angl. prevod	Slovar tujk	Prevod na spletu
Split (hladilnih naprav)	Razcepitev, razslojitev, odcepitev	---	Deljena izvedba
Outsourcing	---	---	Najem kadra za lasten razvoj, zunanje oskrbovanje z viri
Up-stream (omrežje)	Proti toku, nastajajoč ob gornjem toku	---	Oddajna smer navzgor
Input-output (analiza)	Vložek, količina, ki se dovaja; proizvodnja, storitev, učinek	Podatki ali programi, ki jih računalnik dobiva od uporabnika ali iz okolja; postopki za vnos podatkov v rač. – rezultat rač. obdelave podatkov; del rač. sistema	Medsektorska analiza
Crowding-out (efekt)	---	---	Učinek iztiskanja privatne potrošnje
Delivery contracting	Pogodbena oskrba	---	Sklenitev pogodbe, pogodbeno financiranje

¹¹ Možnost, da avtor ustreznega prevoda ni iskal, tu izključimo.

Citatna beseda	Angl. prevod	Slovar tujk	Prevod na spletu
Performance contracting	Pogodbeno delo, pogodben učinek	---	Pogodbeno znižanje stroškov
Management	Vodstvo, upravljanje, gospodarjenje; uprava, spretnost, zvijača	Poslovno vodstvo, vodenje, vodilni uslužbeneci, režiser, prireditelj prireditve	
By-pass (povezave)	Pomožna cesta, stranska cesta, ovinek, obvoz	Obvod, premostitev krvnega, navadno srčnega obtoka	
Copy	Prepisovati, odtisniti, posnemati	---	Kopiraj
Paste	Lepiti, nalepiti, prilepiti	---	Prilepi
On-line (pogled)	V korak s čim	Na zvezi, priključen; kar je direktno povezano ali krmiljeno z računalnikom; stanje naprave, ki je povezana z rač.	---

Tabela 5.7: Citatne besede v analiziranih besedilih

Nekateri avtorji so se tudi lotili pojasnjevanja citatnih besed: crowding-out efekt – izrivanje preostalih naložb v gospodarstvu; performance contracting – pogodbeno zagotavljanje prihrankov energije; delivery contracting – pogodbeno oskrba z energijo. Drugih citatnih besed avtorji niso razložili, čeprav nekatere (laičnemu) bralcu ne pomenijo nič. Pri drugih, kot so copy, paste in management, lahko rečemo, da gre za povsem nepotrebne citatne besede. Ukaza copy in paste sta bila uporabljena v kontekstu, v katerem je bilo opisano delo z računalniškim programom, kjer pa so se namesto angleških izrazov že uveljavili slovenski. Tako sta ustrezna ukaza kar kopiraj in prilepi. Tudi management že ima ustreznico, in sicer sposojenko menedžment, pa tudi domače besede vodstvo, vodenje, upravljanje in gospodarjenje, ki bi jih lahko uporabili namesto citatne besede.

V praksi se je tako pokazalo, da avtorji ne ponudijo vedno smiselnih prevodov ali pojasnil, kakor so navedli v anketi. Čeprav je 88 odstotkov anketirancev odgovorilo, da bi morali za

ustrezno strokovno izrazje skrbeti vsi, pa je to očitno prenekateremu avtorju pretrd oreh ali pa se mu pri njegovem prispevku skrb za strokovno izrazje ni zdela bistvena. Prav tako se je pokazalo, da avtorji ob pisanju novih izrazov teh ne prevajajo, kot se jih je večina odločila v anketi. "Poskušam najti izraz, ki se čim boljše ujema z že obstoječimi sorodnimi izrazi, razen če se ti ne ujemajo s slovenskim pravopisom. Vsekakor pa se posvetujem s strokovnjakom, čeprav je lektorje, še posebej strokovne, ponavadi težko najti," je zapisal eden od anketirancev. Možnost, h kateri se zateče drugi, pa je uporaba v strokovnih krogih uveljavljenega izraza in pojasnilo v legendi, če je to potrebno, medtem ko se nekateri zapisali, da nove izraze smiselno pojasnijo.

Zbornik, v katerem so bila besedila objavljena, je namenjen prav javnosti, ki je usposobljena za presojanje, ali so nove besede ustrezne ali ne. Ker prispevke avtorji predstavijo tudi na posvetovanju, njihovi prevodi ali kako drugače tvorjene besede dosežejo dovolj veliko občinstvo, ki lahko besede presodi ali namesto njih predlaga ustreznjše. Ker je občinstvo tudi dovolj številno, bi se lahko ustrezni izrazi med njimi takoj uveljavili, in ko bi kateri izmed članov občinstva prihodnjič pisal o že slišani stvari, ne bi imel težav z izrazjem, saj bi vedel, katera beseda je sprejeta in primerna. Če pa avtorji, ki o novosti pišejo prvič, ustreznega slovenskega izraza ne predlagajo, se težave s poimenovanjem vrstijo še naprej. Ta problem so anketiranci nakazali sami, saj jih je 23,5 odstotka zapisalo, da jim pri pisanju največ težav povzroča iskanje ustreznih izrazov. Probleme jim povzroča dejstvo, da morajo biti ti takoj razumljivi, včasih pa je take termine težko najti. Eden je zapisal, da strokovnih izrazov v slovenščini pogosto ni, drugi, da slovenska strokovna terminologija ni jasno opredeljena in se meša z neposrednimi prevodi, predvsem iz angleškega jezika, kar vodi k nerazumevanju oziroma nejasnostim pri razumevanju strokovnega besedila. Ena od anketirank pa je pojasnila, da po izobrazbi ni iz tehnične stroke in se je vseh terminov priučila med delom, zato je njen besedni izraz bolj okrnjen v primerjavi z nekom, ki je po izobrazbi iz tehnične stroke.

Da bi se slovenski izrazi s področja strojništva uveljavili v slovenskem jeziku, bi jih morali dosledno uporabljati že na fakulteti, ob tem pa bi študente morali seznanjati tudi z novimi izrazi, je odgovorilo 15 vprašanih (88 %). Sedem (41 %) jih meni, da bi jim morala biti namenjena tudi posebna jezikovna rubrika v Strojniškem vestniku in drugih strokovnih revijah, sedem anketirancev (41 %) pa bi o slovenskih strokovnih izrazih razpravljalo v okviru različnih strokovnih posvetovanj. Eden (6 %) je odgovoril, da ni za uveljavljanje slovenskih strokovnih izrazov treba storiti nič.

Problem, ki sem ga opazila pri analiziranju besedil, je uporaba sposojenk, za katere imamo uveljavljene ustrežnejše sopomenke. Avtorji so take sposojenke zapisali kar 591-krat (glej str. 75). Za besede, kot so npr. *transport, kapaciteta, kvaliteta, centralen, minimalen, maksimalen, produkt, globalen, direkten, riziko, plan, princip, konzum in bodoči*, imamo v knjižnem jeziku uveljavljene primernejše sopomenke, zato uporaba sposojenk ni upravičena. Prav o rabi sposojenk so odgovarjali tudi anketiranci, ki so morali definirati, katere sposojenke bi jih v strokovnem besedilu motile. Med 18 sposojenkami se jih je največ odločilo za imidž (94 %) in konzum 88 %). Ostali rezultati so prikazani v Prilogi A.

Avtorje analiziranih besedil sem vprašala tudi o njihovem odnosu do tujk. Tujke v strokovnih besedilih motijo pet anketirancev (30 %), enajstih (65 %) pa ne, medtem ko je eden zapisal, da ga načeloma tujke ne motijo, včasih pa ga. Tisti, ki jih tujke motijo, svoj odnos do njih utemeljujejo, da niso slovenske in pačijo naš jezik, lahko pa kažejo tudi na neizobraženost tvorcev besedila, včasih na napačen ponos na znanje. Poleg tega tujke dodatno zapletejo besedilo. Strpnejši do tujk pa kot argumente navajajo prepričanje, da tujke včasih bistveno bolje ponazorijo pomen besede kot slovenske ustreznice, da za določene tujke nimamo ustreznega strokovnega izraza in da se jezik spreminja. "Ne motijo me, razen če jih je preveč in če obstajajo ustaljene slovenske ustreznice. So mi pa bolj pri srcu besedila z manj tujkami," je zapisal eden od anketirancev. Ne motijo jih niti, če gre za splošno znane tujke. "Huje je, če si slovenski izraz 'izmislimo'," meni drugi. Prav ta zadnji odgovor pa kaže, da "izmišljanje" strokovnih izrazov med slovenskimi strokovnjaki s tehničnega področja res ni cenjeno delo.

5.7 VPLIV ANGLEŠČINE NA STROKOVNO IZRAZJE

Sodeč po analiziranih citatnih besedah, sposojenkah in ključnih besedah nasploh, velja, da od vseh jezikov na slovensko strokovno izrazje najbolj vpliva prav angleški jezik. To se jasno pokaže pri citatnih besedah, med katerimi so vse angleške, vpliv angleščine pa se vidi tudi pri sposojenkah. Kot podstave, po katerih je sposojenka nastala, Veliki slovar tujk sicer navaja večinoma latinščino, novo latinščino in grščino, a po njej se je zgledovala tudi angleščina. Sposojenke so k nam prišle prav prek tega svetovnega jezika.

Delno opravičilo za sposojenke namesto domačih besed pa lahko najdemo v dejstvu, da večina strokovnih besed sodi med globalizme, kot jim pravi Ada Vidovič Muha. Zanje je značilno, da se iz enega jezika izraz razširijo v več drugih, in to se dogaja tudi s slovenskim

strokovnim izrazjem; slovenščina je jezik prejemnik, angleščina pa izvorni jezik. Dokaz za to so v tabeli 5.6 navedene nemške ustreznice za sposojenke, in vidimo lahko, da so si izrazi v vseh treh jezikih, slovenskem, angleškem in nemškem, zelo podobni. Lahko bi sicer trdili, da tako na slovensko terminologijo vplivajo tudi drugi jeziki, npr. nemščina, a tudi ker strokovnjaki večinoma največ strokovne literature preberejo v angleškem jeziku (71 %), lahko to tezo zavrnemo.

Strokovno izrazje tako postaja po vsem svetu bolj ali manj enako, strokovnjaki iste stroke se lažje sporazumevajo med sabo, a kot opozarja Zvonka Leder Mancini (1986: 199), to še ne pomeni, da se razumejo bolje, če se že lažje. To bi morali imeti pred očmi tudi slovenski strokovnjaki, ko razmišljajo o (ne)uvedbi slovenskega strokovnega izraza za določeno novost.

O enakih ugotovitvah, namreč da so nekateri slovenski strokovnjaki prepričani, da angleškega strokovnega izrazja ni treba sloveniti, je pisala tudi Monika Kalin Golob, ki je še posebej opozorila na težnjo, da se v strokah uporablja citatna občna imena. Ta bi se slovenščini morala prilagoditi vsaj v pisavi, meni Kalin Galobova (2003a: 118). Ob besedah, ki prihajajo v slovenščino iz angleščine, pa ista avtorica omenja še skladijske strukture in vpliv na stil pisanja strokovnih besedil, ki pa ni tako negativen, kot lahko trdimo za vdor anglizmov (Kalin Golob prav tam).

6 LEKTORIRANJE

Ena zadnjih burnih razprav o slovenskem jeziku se je razvnela pred nekaj leti, ko so na Televiziji Slovenija začeli predvajati oddajo Tistega lepega popoldneva. Voditelja oddaje, Anja Tomažin Križman in Lado Bizovičar, uporabljata knjižno govorico (po Urbančiču) ali knjižni pogovorni jezik (po Toporišiču), v katerega se dostikrat vtihotapijo tudi izrazi iz ljubljansčine. Nad takim jezikom so se gledalci pogosto pritoževali, še zlasti občinstvo z drugih koncev Slovenije, ne iz njenega osrednjega dela. Tako se je še enkrat več pokazalo, da se o jeziku največ govori takrat, ko je z njim nekaj narobe ali pa bralci, poslušalci in gledalci dobijo vsaj tak občutek.

Podobno je ugotovil tudi Janko Moder, ki je leta 1965 pisal o lektorjih in njihovem pomenu. Svojo razpravo je začel z razmišljanjem, kako ob poslušanju radijske igre na avtorja in izvajalce ne pomislimo, dokler ob radijski igri uživamo. Nanje pomislimo, če kje kaj zaškriplje, slišimo neskladne izraze ali zveze, ki estetski užitek pokvarijo. Jezik je torej tisti pripomoček, od katerega je soodvisen uspeh ali neuspeh posameznega dela, je spomnil Moder (1975: 292). Ker ima jezik tako velik vpliv na uspeh dela, in to ne samo gledališke igre ali leposlovnega dela, ampak tudi časopisov, revij in celo strokovnih del, vsi avtorji pa niso jezikovno dovolj vešč, za jezikovno pravilnost skrbijo "ljudje, ki imajo dar za pisanje, smisel za nazornost in čut za slog", kot je lektorje opisal Moder.

V svojem razmišljanju je pokazal veliko razumevanja za jezikovno neusposobljenost različnih avtorjev, še posebej strokovnjakov za različna področja. Že leta 1965 je zapisal, da namreč ne moremo zahtevati od strokovnjakov za – recimo – živinorejo, da bi bili ob svojem strokovnem znanju o tem področju še ustrezno podkovani v jeziku in imeli ob vsem tem še dar za pisanje. Še celo nasprotno se rado zgodi, opominja Moder, ki se mu zato potreba po lektorjih zdi razumljiva. Strokovna dognanja so tako pomembna, da jih je za vse na svetu treba spraviti v tako obliko, da bo za stroko koristna in obenem tudi jezikovno užitna in nepohujšljiva, trdi. Tu pa pride na vrsto lektor (1975: 293).

Kot eno od pglavitnih načel lektorskega dela Moder in sodobni jezikoslovci (Dermol Hvala (2002), Kalin Golob (2003a), Verovnik in Logar (2002)) navajajo sodelovanje z avtorjem. Kljub popravkom in preoblikovanju, ki je v nekaterih delih lahko zelo temeljito, avtor namreč

še vedno ostane "duševni oče svojega dela z vsemi pravicami in dolžnostmi". Ob tem je mogoče ločiti med deli, pri katerih je bil lektorjev delež kar najmanjši, in deli, ki so zahtevala oblikovanje stavka za stavkom. Pri delih, kjer je bil lektorjev poseg zares korenit, bi bilo kot soavtorja dela treba navesti tudi njega, piše Moder, ki navaja tudi, da je to v tujini neredek primer. Ko je podpisan tudi lektor, ta prevzame svoj del odgovornosti za izdano delo, avtorja pa se razbremeni odgovornosti za jezikovno pravilnost, piše Moder. Kljub temu pa je načelo, po katerem bi se kljub temu lektorji in avtorji morali ravnati, soglasje (prav tam).

Medtem ko Moder, tako kot praviloma vsi sodobni avtorji, ki pišejo o lektoriranju, kot enega od pglavitnih načel lektoriranja postavlja sodelovanje med tvorcem besedila in lektorjem, poleg tega pa opozarjajo tudi na potrebo po ohranitvi avtorjevega stila, je Janez Gradišnik veliko manj razumevajoč do avtorjev prispevkov. V enem od svojih prispevkov je pisal o vlogi lektorjev pri popravljanju del pisateljev in prevajalcev, vendar bi lahko trditev posplošili tudi na pisce (in lektorje) strokovnih besedil. Namreč: "Morda je lektor za pisatelja zlo, a to zlo je nujno; lahko rečemo, da si je pisatelj, ki premalo pozna ali premalo upošteva jezikovna pravila, sam kriv, da mu lektorji pačijo osebni slog." (Gradišnik, 1986: 30)

Takega – ali podobnega – skrajnega mnenja ni zapisal nihče od avtorjev, ki so razmišljali o lektoriranju. Čeprav je do neke mere Gradišnikovemu mnenju mogoče pritrditi, saj (nikakršno) lektoriranje ne bi bilo potrebno, če bi avtorji obvladali jezikovna pravila in stil, pa sodba, ki jo izreka, pomeni pravzaprav medvedjo uslugo lektorjem. S pačenjem avtorjevega osebnega sloga, kot poseg imenuje Gradišnik, si lektorji nakopljejo le avtorjevo jezo in njuno sodelovanje bo v prihodnje zelo oteženo, kar ne bi smel biti lektorjev namen. Vsekakor pa spor avtorja in lektorja ne bo pripeljal niti do tega, da bi se prvi začel iskreno zanimati za jezikovna pravila, kar bi lahko vodilo do boljšega pisanja.

Težava, ki jo je pri lektoriranju izpostavil Moder, je dvoboj med puristi in antipuristi, pri tem pa opozarja zlasti na škodo, ki jo skrajne struje povzročajo jeziku. Ob tem Moder ne navaja konkretnih primerov, s katerimi se je srečal med lektoriranjem, tako kot to počnejo avtorji novejših prispevkov o lektoriranju, ki se ne ukvarjajo s poslanstvom lektorja, ampak se ukvarjajo s točno določenim jezikovnim problemom. Sodobni avtorji v nasprotju s starejšim kolegom kot pglavitno delo, s katerim naj bi se lektorji ukvarjali (po prevladujočem mnenju v javnosti), omenjajo pravilno postavljanje vejic. V Modrovem času pa je bila javnost očitno prepričana, da je lektorjeva najpomembnejša naloga skrbeti za čistost slovenskega izrazja.

Janko Moder je rokopise, s katerimi se srečujejo lektorji, razvrstil v štiri kategorije: izvirna literarna besedila (proza in poezija), gledališke in radijske igre ter filmski scenariji (pri katerih je pomembna predvsem slušna podoba jezika), literarni in strokovni prevodi, v četrto kategorijo pa je uvrstil rokopise strokovne vsebine. Mednje spadajo preprosti dopisi, članki in obsežne knjige (1975: 293–5).

Ker se lektorji ukvarjajo s tako raznovrstnimi deli, pri katerih so v ospredju tudi različni vidiki, je skoraj nemogoče najti univerzalna pravila, ki naj bi se jih držali ali naj bi jim bila v pomoč. Da je zgolj formalna slovenistična izobrazba za tako odgovorno delo premalo, se strinjata tako Viktor Majdič (2004: 372–9) kot Hedvika Dermol Hvala (2002: 15–6). Prvi je načela, ki naj bi se jih držal dober lektor, strnil v nekaj osnovnih točk:

- a) Lektorjevo delo mora biti strokovno neoporečno, njegove odločitve pa v skladu z dosežki sodobne jezikoslovne znanosti.
- b) Potrebno je nenehno izpopolnjevanje tako na teoretični kot praktičnostrokovni ravni, da s premalo domišljenimi in lingvistično oz. jezikovnokulturno spornimi odločitvami ne naredijo več škode kot koristi.
- c) Preveč subjektivno presojo jezikovne pravilnosti oz. primernosti je mogoče odpraviti s solidno teoretično podkovanostjo in sprotnim spremljanjem razvoja in napredka jezikoslovne stroke.
- č) Še posebej pri lektoriranju strokovnih besedil je nujno tesno sodelovanje lektorja z avtorjem.
- d) Lektorji ne bi smeli pretiravati in v avtorstvo posegati tam, kjer posegi niso nujni – če ne gre za nesporne pravopisne napake ali evidentne odklone od slovnične norme ali načel praktične stilistike.
- e) Nobeno zahtevnejše strokovno besedilo ne bi smelo v tiskarno neposredno iz lektorjevih rok, ampak mora imeti avtor – ali vsaj urednik – možnost preveritve ustreznosti lektorjevih popravkov, predvsem strokovnoterminoloških.
- f) Za kakovostno opravljeno lektorsko delo je potrebno vsaj osnovno poznavanje strokovnega področja, na katero se besedilo nanaša. Kadar ta pogoj ni izpolnjen, je tesno sodelovanje z avtorjem še toliko nujnejše.
- g) Ena od poglobitvenih nalog lektoriranja je evidentiranje pravih jezikovnih problemov, takih, ki zares zaslužijo lektorsko pozornost oz. so nesporne jezikovne napake ali slabosti, nesmotrno pa je velik ali celo pretežni del pozornosti namenjati marginalnim jezikovnim težavam (Majdič, 2004: 372–9).

O določenih pravilih, ki bi se jih morali držati lektorji, piše tudi Hedvika Dermol Hvala. Načelom, ki jih omenja Majdič, dodaja še, da mora dober lektor imeti občutek za jezik in določeno stilno zvrst, upoštevati avtorjevo izvirnost izražanja ter prepoznati namen in smisel zapisanega (2002: 155–6).

O lektoriranju so razpravljali tudi na Slovenskem slavističnem kongresu v Mariboru leta 2002, referate pa so objavili tudi v 13. zborniku Slavističnega društva Slovenije. Avtorji vseh referatov so se strinjali, da vsako besedilo, namenjeno javni objavi, potrebuje lektorja, saj je le malo avtorjev z dobrim in jezikovno pravilnim stilom pisanja. V tujini, kamor je Majdič štel gospodarsko razvitejše države, o pomenu kultiviranega sporazumevanja v knjižnem jeziku priča podatek, da je v okviru seminarjev za poslovodne kadre eden od glavnih predmetov tudi jezik, tudi zato pa lektoriranje skoraj ni potrebno. Kdor svojega maternega jezika suvereno ne obvlada v govoru in pisavi, ne more napredovati do odgovornega vodstvenega položaja, je govornika z blejskega simpozija o slovenskem jeziku, ki je leta 1977 potekal na Bledu, citiral Majdič (2004: 183).

Pri nas bo lektoriranje še dolgo potrebno, je zapisal isti avtor (2002: 149), ki je kot problem navedel dejstvo, da se jezikovno izobraževanje pravzaprav konča v osnovni šoli, saj srednješolski program slovenščine jezikovni vzgoji namenja le malo časa, večinoma pa se ta predmet ukvarja s književnostjo. Do delnih izboljšav je prišlo s ponovno uvedbo mature, meni Majdič, ki problematizira tudi slovenski jezik na višje- in visokošolskem izobraževanju, kjer

načrtnega seznanjanja s slovenskim jezikom skoraj ni, niti s terminološko tematiko, kar bi bilo še zlasti potrebno. Tako se mora večina pišočih in objavljajočih strokovnjakov zadovoljiti le z znanjem, ki si ga je pri materinščini pridobila že v osnovni šoli, nekaj stroki prilagojenega izpopolnjevanja v obvladanju materinščine so deležni le študentje razrednega pouka, predšolske vzgoje, novinarstva, gledališke in filmske igre, teologije, v manjši meri tudi bodoči upravni delavci in juristi.

Drugi problem, ki ga omenja, pa so različne jezikovno-stilne slabosti, celo grobe slovnične napake, ki jih je mogoče najti tudi v lektoriranih besedilih. "Kaže, da je lektorjeva pozornost kdaj pa kdaj preveč enostransko naravnana na eno vrsto slabosti, druge pa ostajajo spregledane. Očitno še največ pozornosti pritegnejo vplivi tujih jezikov, pri čemer se tudi pretirava." (2002: 149)

Pri prevzetih besedah tako opozarja na njihovo pogosto ohlapno in nenatančno rabo, ki se kaže v hkratnem navajanju domačih in sopomenskih prevzetih izrazov, ki sta sicer v sinonimnem razmerju. Vpliv tujih jezikov, predvsem angleščine, se kaže tudi pri pisanju velike začetnice na neprvem mestu pri večbesednih poimenovanjih v različnih publikacijah, prireditvah, reklamnih geslih, podjetjih, organizacijah, društvih in prodajnih artiklih. Kot primere navede Moški Svet, melodije Morja in Sonca, Varujte Svoje Zdravje, Slovensko Ljudsko Stranko, vino Laški Rizling in druge. Opozarja tudi na angleški način pisanja lastnih imen iz jezikov z nelatiničnimi pisavami, pri tem pa na angleški način avtorji ne zapisujejo le japonskih, arabskih in drugih vzhodnjaških imen, ampak tudi do nedavna dosledno fonetično pisana ruska, beloruska, in ukrajinska lastna imena.

Med področji, na katera bi morali biti lektorji posebej pozorni, Majdič omenja zamenjavo povratnih svojilnih zaimkov z osebnimi svojilnimi, nekoliko manj pogosto pa tudi povratnih osebnih z nepovratnimi, lektorji pa so premalo odločni tudi pri upoštevanju socioalnozvrstne označenosti in pomensko neustreznem spreminjanju frazeologemov. Neustrezno je tudi njihovo spreminjanje zaradi jezikovnoestetskih razlogov ali zaradi purističnega odnosa do jezika. Napake pa se pogosto pojavljajo tudi na semantični ravni, ko avtorji ne najdejo najustrežnejših poimenovanj, npr. nekoč je bilo na Muri prek sto mlinov, potem pa so izumrli (= propadli, izumrejo bitja), ali davi se bodo sešli poslanci črnogorske skupščine (= drevi). Večkrat se implicitno prisotnemu pomenu brez potrebe dodaja še eksplicitno izražen, trdi Majdič, ki navaja primere, kot je: Muzej so namestili v nekdanjo kaščo za žito (vsaka kašča je namenjena hrambi žita (2002: 150–4).

Hedvika Dermol Hvala je opozorila na druge napake kot Majdič. Kot pogosto težavo je navedla stičnost ločil, ki so vse pre pogosto zapisana nestično (vprašaj, klicaj), medtem ko so tri pike skoraj vedno – napačno – zapisane stično. Opozorila je tudi na napačno postavljena ločila, predvsem v podredjih, ko se avtorji ne ravna po naklonu glavnega stavka, ampak po naklonu odvisnika. Veliko napak je opazila pri pisanju besed skupaj in narazen, pri tem pa navaja primere TV dnevnik, K ioni, naprimer, 10km, 25°C, 20%, v letih 1991 – 2001, cesta Vransko – Trojane in krajevna skupnost Lokovica-Družmirje. Opozorila je tudi na nepravilno rabo prislova nazaj, predloga iz, ki ga pri abstraktni rabi zamenja s/z (s tega zornega kota), in veznika v kolikor (= če) (2002: 155–6).

V Mostovih je pogoste napake, ki jih delajo avtorji člankov v tej reviji, razčlenila Nada Colnar. Med napakami, ki so se večkrat zapisale tudi avtorjem besedil v zborniku SDDE, so frazeološke napake. V to skupino napak sodijo predložna rekla, po večini nepotrebna, s katerimi avtorji kršijo pravilo o jedrnatosti. Primeri, ki jih navaja Colnarjeva, so med drugim besedne zveze:

na področju konfreničnega tolmačenja → pri konferenčnem tolmačenju

na področju cen → pri cenah/glede cen/kar zadeva cene

v primeru eksotičnih jezikov → pri eksotičnih jezikih (2001/35: 60-2)

6.1 O LEKTORIRANJU STROKOVNIH BESEDIL

Pri strokovnih besedilih sta ob točnosti dejstev pomembni dve vrsti pravilnosti: jezikovna in terminološka. "Odgovornost za terminološko nenatančnost bi lahko naprtili samo specializiranim lektorjem, take pa si moramo šele vzgojiti," je o lektoriranju besedil zapisal Jože Puhar, tehnik, zaposlen pri Tehniški terminološki komisiji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša (1998: 40).

Pomembnosti jezikovne ustreznosti se zavedajo tudi avtorji analiziranih besedil, saj jih je kar 82 odstotkov prepričanih, da je kakovostno strokovno besedilo brezhibno tako s strokovnega kot z jezikovnega vidika, medtem ko jih je le 12 odstotkov odgovorilo, da pravopisne napake niso tako pomembne, važno je, da ni strokovnih napak. Prav zato jih 71 odstotkov meni, da bi moralo biti delo lektorja slavista in strokovnega lektorja povezano, kot dobro lektoriranje pa so definirali tako, ki ohrani avtorjev stil, ohrani pomen oz. ga izboljša in odpravi vse pravopisne napake, upoštevati pa mora tudi strokovno terminologijo in uveljavljene izraze

O svojih izkušnjah pri lektoriranju strokovnih besedil piše tudi lektorica v podjetju Krka Ksenija Kosem (1998: 100). Njena glavna ugotovitev je, da lektoriranje ni samo usklajevanje besedila s pravopisnimi pravili, ampak gre za zelo natančno branje s poudarkom na vsebini, ugotavljanju pomena in smisla zapisanega. Zato lektor besedilo ustvarjalno sooblikuje. Za čim boljše sodelovanje med lektorjem in piscem strokovnega besedila, kar edino lahko pripelje do ustreznega izdelka, mora lektor svoje delo opravljati kar najbolj tankočutno in obzirno do pisca, trdi Kosmova, ki z avtorji besedil vedno sodeluje (prav tam):

S tem ko besedilo temeljito preberem in popravim napake oz. označim nerazumljiva in nerodno napisana mesta, ga spremenim v jezikovno korektno in tekoče berljivo besedilo. Z avtorjem skupaj

pregledava celotno besedilo in se podrobneje ustaviva pri še vedno nejasnih ali posebej zahtevnih delih. Nato avtor sam vnese vse popravke in pripravi končno besedilo ter ga prinese še enkrat v branje.

"Zavedati se moramo, da z besedilom izražamo svoj odnos do bralca in ta je podcenjujoč, če ne poskrbimo za čist jezik, še posebej, če jezikovne napake motijo branje." (Dermol Hvala, 2002: 155) Ob koncu sestavka se ta avtorica sprašuje, ali niso kot mnogi bralci tudi številni lektorji prepričani, da je njihova naloga le pravilno postavljanje vejic. Zavedati se je treba, da lahko vsak še tako dober lektor kdaj napravi napako, a truditi se je treba, da jih je čim manj. Da bi se ugled lektorjev dvignil, pa morajo tudi spoštovati individualni stil avtorja, a se zavedati, da lahko preslabo zapisano besedilo zavrnejo. "Iz slabega še tako dober lektor ne more pričarati dobrega – nastane lahko samo novo, lektorjevo besedilo," konča avtorica (prav tam).

6.2 VZGAJANJE DOBRIH STROKOVNIH PISCEV

In kako vzgojiti čim boljšega pisca besedil? Tina Verovnik in Nataša Logar (2002: 158) menita, da zgolj obveščanje pisca o njegovih napak ni konstruktivno, saj lahko to pri njem vzbudi odpor ali celo občutek manjvrednosti, s tem pa vzgojimo nesuverenega pisca oz. govorca jezika. Zato avtorici predlagata utemeljevanje sicer večkrat abstraktnih in (pre)zapleteno oblikovanih pravopisnih pravil, slovnice in stilistike. Tako piscu besedil pravila postanejo mnogo bolj jasna, pa tudi bolje si jih bo zapomnil in jih naslednjič pravilno uporabil.

Viktor Majdič (2004: 184) je pri iskanju trajnejših rešitev – večje jezikovne ozaveščenosti, razgledanosti in kultiviranosti vseh oblikovalcev besedil – predlagal rešitev posebej za gospodarstvo. V nekaterih podjetjih lektorje sicer imajo, opominja, vendar je taka rešitev lahko le zasilna, če je njihovo delo omejeno na jezikovno-stilistično piljenje jezika. Še posebej lektorji, ki vsebine besedila, ki ga popravljajo, ne poznajo do potankosti, se pogosto omejijo le na zunanjo jezikovno podobo, v katero spada odpravljanje najbolj grobih pisnih, pravopisnih, oblikoslovnih, skladenjskih, terminoloških in drugih napak in slabosti. Lektorjev delež bi bil pomembnejši, meni, če bi

sodeloval v vsem procesu nastajanja sporočila kot sooblikovalec in – predvsem – kot jezikovni svetovalec, ki dodobra pozna npr. delovne procese, postopke, delovanje tržnih zakonitosti ipd. na področju, kjer opravlja svoje jezikovnosvetovalno in ozaveščevalno delo, ozaveščevalno predvsem

tam, kjer potreba po jezikovno in slogovno kultiviranem sporočanju še ni dovolj navzoča, kjer se gospodarstvo samo še premalo zaveda tudi neposrednih koristi od višje kulture ravni sporočanja in kjer torej še ni prodrlo spoznanje, da je proizvode, ki jih spremljajo malomarno ali nevešče sestavljena, jezikovno nekultivirana besedila (npr. navodila, tehnični opisi, besedila ekonomske propagande idr.) dosti težje prodajati kljub njihovi morebitni solidni kakovosti (Majdič, 2004: 184).

Boljša prodaja izdelkov zaradi ustreznih navodil se sicer zdi utopična, upoštevanja vreden pa je njegov predlog o sodelovanju lektorjev pri nastajanju besedila. Kot so namreč ugotovili različni avtorji (Dermol Hvala (2002), Moder (1975), Kalin Golob (2003a), Verovnik in Logar(2002)), ki so pisali o lektoriranju, je treba imeti z avtorji dober odnos, poleg tega pa je dolgoročno boljše, da lektorji avtorjem razložijo, zakaj kakšna njihova rešitev jezikovnega problema ni bila ustrezna. Tako avtorji vedo za prihodnjič, poleg tega pa nimajo občutka, da je lektor npr. določeno besedo zamenjal zgolj zaradi svoje kaprice. Kljub dobremu predlogu pa se pojavita dve težavi – le malo podjetij zaposluje svojega lektorja, tudi tista, ki ga imajo, pa si morajo Majdičevega idealnega jezikovnega svetovalca še vzgojiti. Ta si namreč mora pridobiti poglobljeno znanje o delu podjetja, v katerem je zaposlen, da lahko avtorjem pomaga s konstruktivnimi in primernimi nasveti.

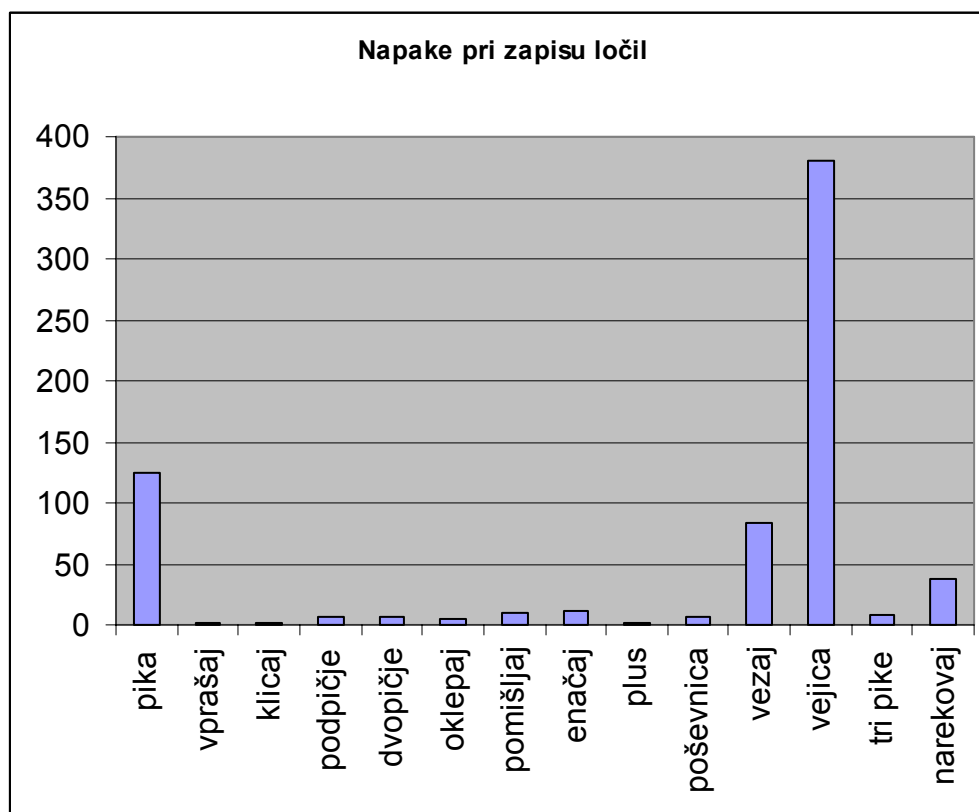
Vsi avtorji, ki so pisali o lektoriranju, se strinjajo, da je lektorjevo delo potrebno in upravičeno, celo čedalje bolj, a kot je že pred štirimi desetletji opozoril Janko Moder – ne sme se izroditi v pikolovstvo, ampak mora biti v vsestransko pomoč, da bo jezik "v vsakem primeru kar najbolj ubrana, kar najboljša posoda za kleno vsebino" (Moder, 1975: 295).

7 STATISTIČNA OBDELAVA NAPAK

V analiziranih besedilih so avtorji napravili 3603 napake. Določene napake so statistično prikazane dvakrat, ker jih je mogoče obravnavati v različnih vsebinskih sklopih. Ker namen diplomskega dela ni napisati podroben seznam napak, ampak pokazati na najpogostejše in najbolj značilne napake, so v analizi predstavljene le take kršitve pravopisne norme.

7.1 LOČILA

Ločila so bila v analiziranih besedilih napačno uporabljena 686-krat. Največkrat je bila napačno uporabljena vejica, in sicer 380-krat, od tega 12-krat ni bila zapisana stično, 120 vejic je bilo preveč, 248 pa premalo. Napaka pri zapisu vprašaja se je pojavila enkrat, pri klicaju dvakrat, podpičju, dvopičju in poševnici po 7-krat, oklepaju 5-krat, pomišljaju 10-krat, enačaju 11-krat, plusu dvakrat, treh pikah 8-krat in narekovajih 38-krat. Napak pri zapisu vezaja je bilo 84, pri zapisu pike pa 124. Napake pri zapisu vejice, pike in vezaja so analizirane v posebnih podpoglavjih.

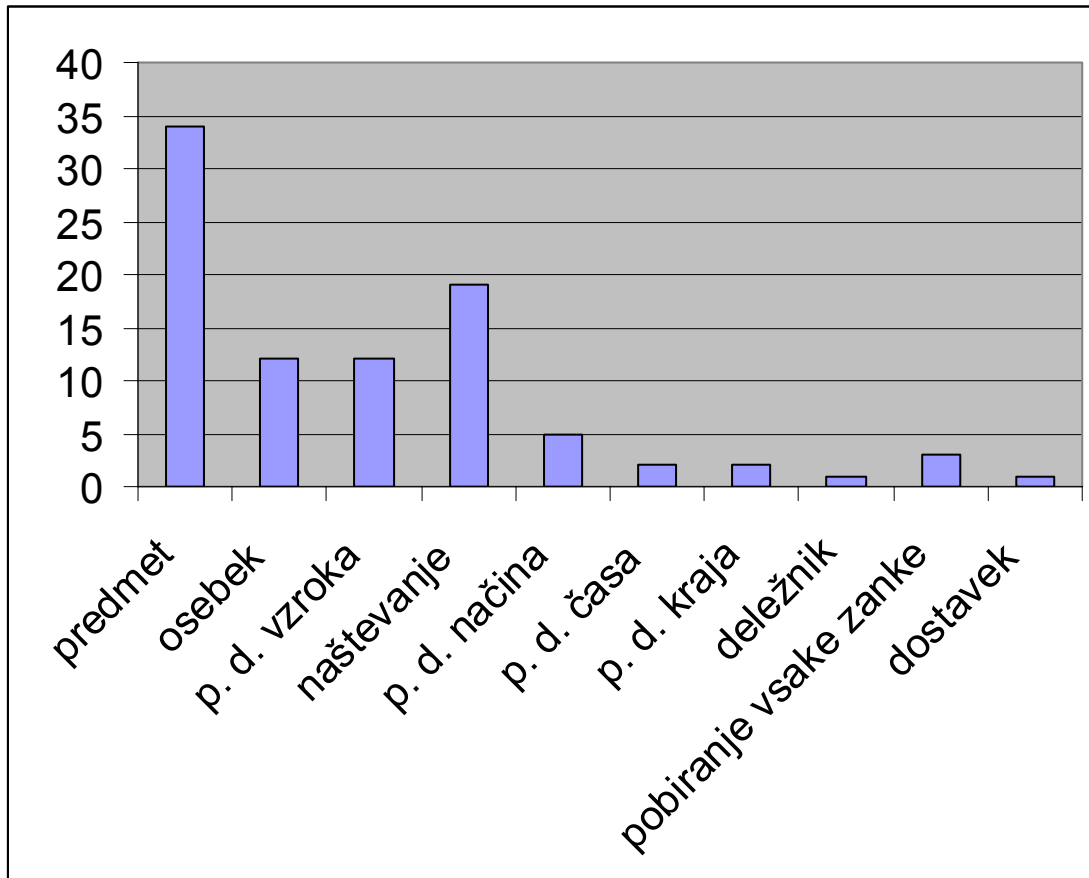

Graf 7.2: Napake pri rabi ločil

7.1.1 Vejica

Napak pri rabi vejice je bilo 380, od tega 12-krat vejica ni bila zapisana stično. Preveč je bilo 29 desnosmernih in 91 levosmernih vejic, medtem ko je bilo premalo 63 levosmernih vejic in 185 desnosmernih.

7.1.1.1 Odvečne levosmerne vejice

Graf 7.3: Odvečne levosmerne vejice

Od 91 levosmernih vejic, kolikor so jih avtorji zapisali preveč, so jih največ, 34, zapisali za (običajno dolgim) predmetom, po 12 pa za osebkom in prislovnim določilom vzroka (kadar se je poved z njim začela). 19 napak je bilo pri zapisu vejice za naštevanjem, od tega so 12 vejic avtorji postavili pred tremi pikami, sedem pa pred okrajšavo itd. Pet vejic so avtorji napačno zapisali za prislovnim določilom načina, po dve pa za prislovnim določilom kraja in časa. Po ena vejica je bila odveč za deležnikom in dostavkom, tri vejice pa so avtorji zapisali, čeprav jih po pravilu pobiranja vsake zanke ne bi smeli.

Značilen primer napačno postavljenih vejic ponazarja naslednja poved:

Za neko napovedano porabo plina v določenem trenutku, lahko preko upoštevanja povprečnega odstopanja napovedi pri obravnavani napovedani porabi plina ter standardne deviacije odstopanja, določimo interval, znotraj katerega se bo, z neko določeno verjetnostjo, nahajala tudi dejanska poraba plina.

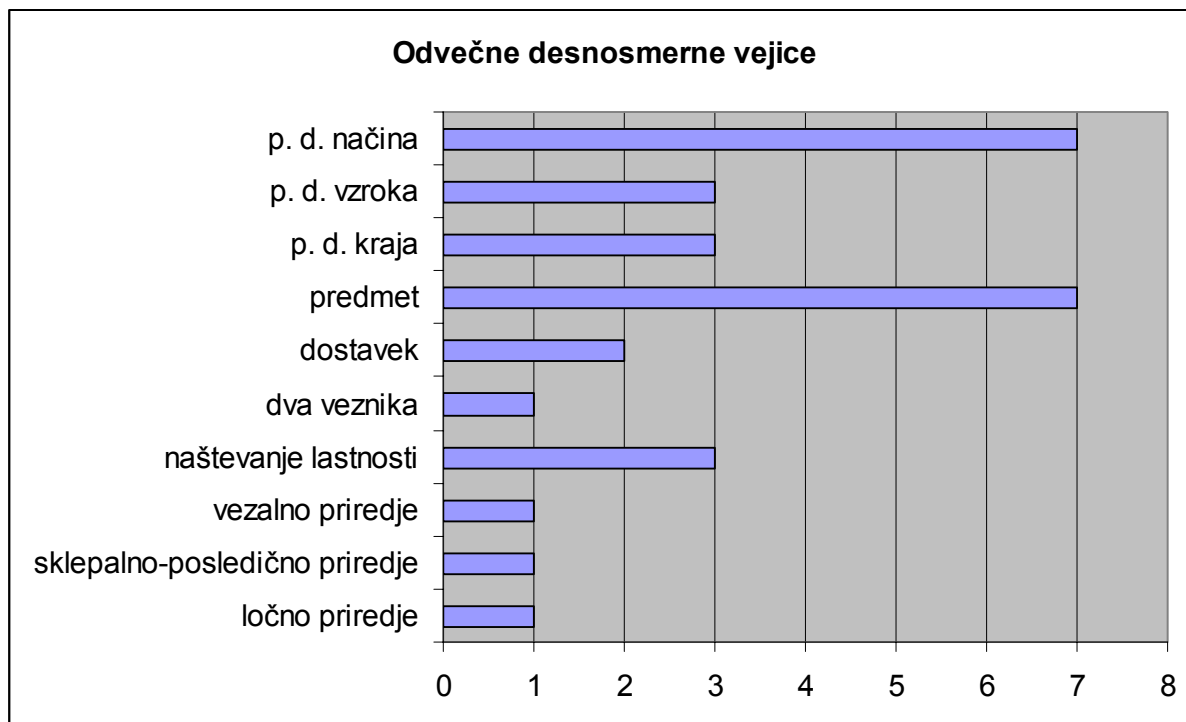
Za dolgimi stavčnimi členi so avtorji pogosto zapisali vejico, pri tem pa gre verjetno za zapis vejice "po občutku". Kdor zapiše vejico tam, kje v govoru naredi premor, bi jo po dolgem osebkju ali predmetu zagotovo zapisal, saj bi konec stavčnega člena v govoru zaradi boljšega razumevanja zaznamoval s premorom. Občutek pa ni dovolj utemeljen razlog za zapis ločil v slovenščini, ki je v primerjavi z angleščino glede interpunkcije precej strožja. Da avtorji za dolgimi stavčnimi členi zapišejo ločilo, je (z večjo gotovostjo pri piscih, ki vsaj kdaj berejo angleško) verjetno kriva tudi angleščina, ki dolge stavčne člene od preostalega dela stavka skoraj po pravilu ločuje z vejico, vsekakor pa je ne prepoveduje. Značilen je tudi primer, ko avtorji pred veznikom "ki" v katerem od odvisnih sklonov ne postavijo vejice, ker ne prepoznajo veznika, ki uvaja prilastkov odvisnik.

Lažje je odveč levosmerno vejico upravičiti pri primeru: *Elementi pogodb v pogojih niso podrobneje definirani, opredeljeno pa je, da so dobavni pogoji sestavni del pogodb med dobaviteljem in odjemalci, ter da je dobavitelj odjemalcu dolžan brezplačno vročiti splošne dobavne pogoje.* O t. i. pravilu pobiranja vsake zanke se v osnovni in srednji šoli učenci ne učijo, čeprav se učijo strukture odvisnikov in vedo, da sta odvisnika enakovredna in iste vrste, zato med njima vejice ne bi smelo biti.

Pri tehnikih in izobražencih naravoslovnih ved pa je lahko utemeljiti tudi vejico pred zapisom treh pik. Pri matematičnem naštevanju, pri katerem želimo pokazati, da gre za nedokončan niz, ki se še nadaljuje, za zadnjim elementom zapišemo vejico in nestične tri pike: 2, 4, 6, 8, 10, 12,... Zdi se, da se je zato pravilo analogno preneslo tudi v slovnico, zato tudi tako pogoste napake pri zapisu treh pik in vejice pred njimi: *srečanja, skupščine, razstave, ...* Razložiti se da tudi vejico pred okrajšavo itd., pred katero so avtorji postavljali vejico. Gre pač za zadnji element naštevanja, zato so pred njim vejico zapisali, niso pa (v mislih) razvezali okrajšave, ki pomeni "in tako dalje", zato zaradi veznika "in" vejice pred njo ne postavljamo.

7.1.1.2 Odvečne desnosmerne vejice

Med odvečnimi desnosmernimi vejicami jih je bilo največ, po sedem, odveč pred prislovnim določilom načina in predmetom. Po trikrat so jih avtorji postavili pred prislovnim določilom vzroka in kraja ter med naštevanjem lastnosti, kjer vejica ni bila upravičena. Dve vejici so preveč postavili pred dostavkom, po eno pa pred vezalnim, sklepalno-posledičnim in ločnim priredjem. Eno vejico so postavili tudi med dva veznika.

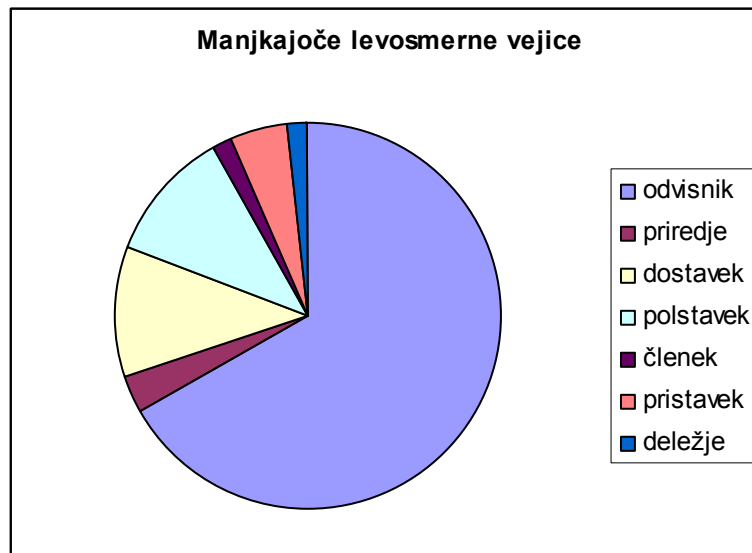
Graf 7.4: Odvečne desnosmerne vejice

V povedi: *Poleg tega je s paro gnani, dvostopenjski absorpcijski hladilnik v primerjavi z električno gnanim kompresorskim hladilnikom energetsko vsaj tako učinkovit ...*, je vejica odveč, saj ne gre za naštevanje lastnosti, ko bi bilo ločilo na mestu. Prav tako je odveč vejica v povedi: *Uredba posebej poudarja, da je dobavitelj upravičen postaviti zaščitne elemente (plombe), med hišnim priključkom in merilnim sistemom.* Pred prislovnim določilom kraja (ne krajevnim odvisnikom!) je avtor vejico verjetno postavil iz istega razloga, kot bi jo postavil za dolgim osebkom ali predmetom: pri govorjenju bi pred tako dolgim prislovnim določilom verjetno napravil premor, zmedo pa dela še angleški jezik.

Pogosta je tudi napaka: *Določen problem predstavlja odsotnost standardov, vendar pa tudi na tem področju že tečejo aktivnosti tako v Sloveniji, kot v Evropski Uniji, kjer se ...* Vejica je odveč, saj avtor primerja dva elementa, in ne gre za načinovni odvisnik, ki bi vejico zahteval. Podoben

je primer: *Preverili smo tudi možnost odvoda kondenzacijske toplote, tako s hladilnimi stolpi kot z uporabo reke Ljubljanice.* Tu gre za stopnjevalnost, ki je nakazana z dvodelnim veznikom tako – kot, zato je vejica nepotrebna. Drugače je, če se pojavi samo eden od obeh veznikov, pomen – stopnjevalnost – pa ostaja isti. V tem primeru je vejico treba postaviti.

7.1.2.1 Manjkajoče levosmerne vejice

Graf 7.5: Manjkajoče levosmerne vejice

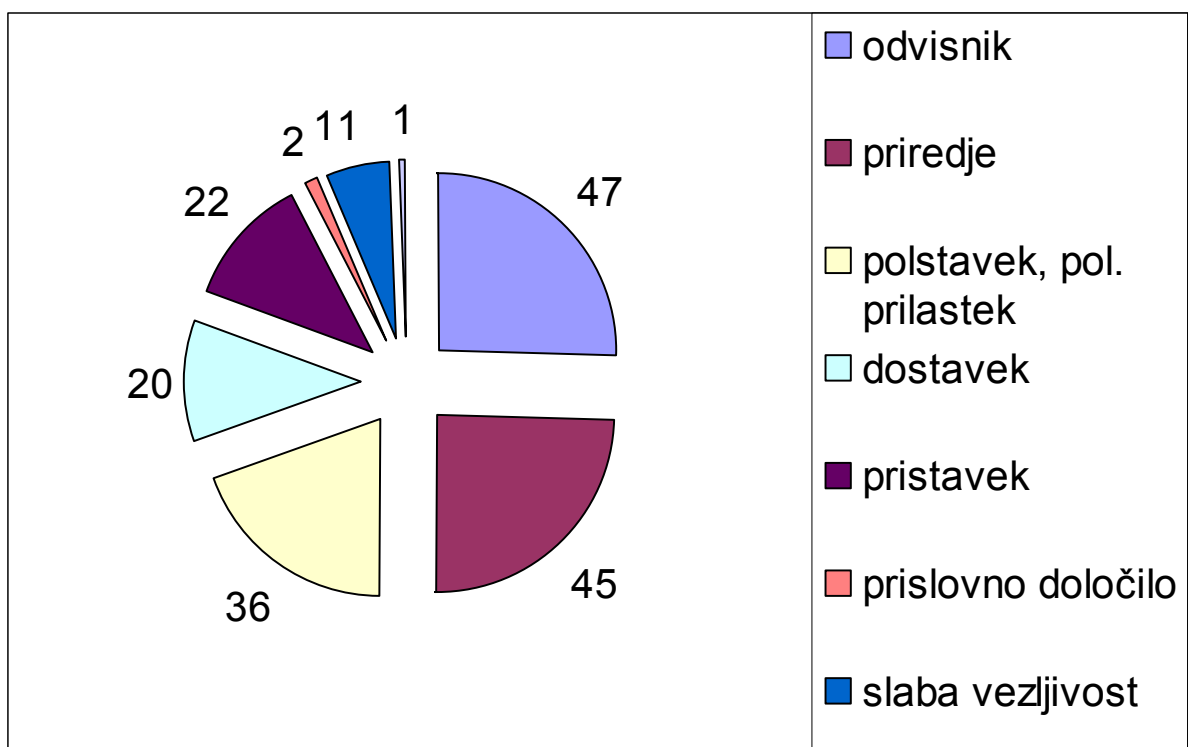
V analiziranih besedilih manjka 63 levosmernih vejic, in sicer 42 na koncu odvisnika, po sedem na koncu dostavka in polstavka, tri za pristavkom, dve za priredjem ter po ena za členkom in deležjem. Največ vejic, in sicer 20, manjka na koncu prilastkovega odvisnika, osem jih manjka na koncu pogojnega odvisnika, šest za krajevnim odvisnikom, pet za načinovnim, po tri za osebkovim in časovnim odvisnikom, dve za vzročnim, dopustnim in predmetnim odvisnikom, ena vejica pa manjka za namernim odvisnikom. Po ena vejica manjka tudi za konec pojasnjevalnega in stopnjevalnega priredja.

*... odjemalci električne energije, ki presegajo priključno moč 41 kW_ in izvajalci distribucije električne energije so upravičeni odjemalci ... Poved, v kateri manjka vejica na koncu prilastkovega odvisnika, se je avtorjem zapisala zelo pogosto. Njej podoben primer je: *Kjer je sistemski operater del vertikalno integriranega podjetja_ mora izvesti pravno in funkcionalno ločitev od drugih tržnih dejavnosti.* Če zglede povežemo s primeri, v katerih je odveč levosmerna vejica za dolgim uvodnim stavčnim členom, lahko povzamemo, da avtorji preprosto ne ločijo (dolgih) stavčnih členov, ki vejice za sabo ali pred sabo ne potrebujejo, in odvisnikov, ki (navadno)*

ločilo zahtevajo. Lahko bi sicer postavili tezo, da so se avtorji naučili preprostega osnovnošolskega pravila: Pred ki, ko, ker, da, če vejica skače, a če pogledamo še analizo manjkajočih desnosmernih vejic, vidimo, da lahko hipotezo ovržemo. Postavitev vejice za koncem odvisnikov je za marsikoga še za odtenek težja naloga, ker ni tako jasnega mejnika za konec odvisnika, kot je za njegov začetek veznik, s čimer lahko tudi pojasnimo tako številčne manjkajoče desnosmerne vejice.

7.1.2.2 Manjkajoče desnosmerne vejice

Največ težav so imeli avtorji analiziranih besedil z zapisovanjem desnosmernih vejic. V 21 besedilih je manjkalo 185 desnosmernih vejic, in sicer 47 pred odvisniki, 45 pred priredjem, 36 pred polstavkom ali polstavčnim prilastkom, 20 pred dostavkom, 22 pred pristavkom, dve pred prislovnim določilom, 11 vejic bi avtorji morali zapisati zaradi slabe vezljivosti, eno pa zaradi izvzemanja.

Graf 7.6: Manjkajoče desnosmerne vejice

16 desnosmernih vejic je manjkalo pred prilastkovim odvisnikom, deset pred načinovnim, po pet pred pogojnim in predmetnim, štiri pred krajevnim odvisnikom, tri pred osebkovim, po dve pa pred časovnim odvisnikom in odvisnikom ozira. Med priredji so avtorji največkrat pozabili na vejico pred pojasnjevalnim priredjem, in sicer 13-krat, 10-krat je vejica manjkala pred vzročnim priredjem, po šestkrat pred sklepalnim in stopnjevalnim, po štirikrat pred

ločnim in protivnim priredjem, trikrat pa pred vezalnim priredjem. Ena desnosmerna vejica je manjkala pred prislovnim določilom kraja, ena pa pred prislovnim določilom načina.

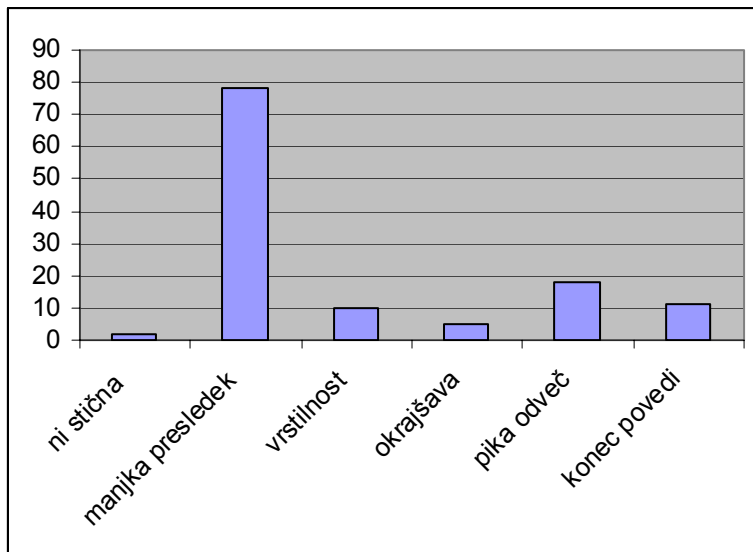
Najbolj osnovnošolska napaka je že prej omenjena vejica, ki manjka pred katerim od odvisnikov. *Gradnja novih plinskih in nuklearnih elektrarn bo v naslednjih petih letih relativno počasna, še posebej_ če bodo cene plina ostale tako visoke.* Če napak ne bi bilo toliko, bi lahko sklepali, da gre za površnost, prezrto vejico, prehitro pisanje, tako velik delež desnosmernih vejic, ki manjkajo, pa lahko utemeljimo le z nepoznavanjem osnovnih slovničnih pravil slovenskega jezika. Med vejice, ki tudi ne bi smele povzročati težav povprečno pismenim avtorjem, je vejica na začetku načinovnega odvisnika: *V zaključku projekta je podana kvantitativna ocena vpliva potencialnega programa razvoja projektov OVE na makroekonomske agregate_ kot so BDP, zaposlenost, proizvodnja_ itd.* Nekoliko več znanja je treba pokazati ob postavitvi vejice zaradi posledičnosti v naslednjem primeru: *Alternativa, ki se tu ponuja, je torej zgoščevanje informacij v SMS sporočilih_ in s tem zmanjšanje njihovega števila in stroška.*

Tudi polstavčni prilastki so avtorjem prispevkov povzročali precej preglavic, npr.: *... krepi njen nadzor pri pripravi in sprejemu drugih podzakonskih aktov_ pomembnih za učinkovito delovanje energetskih trgov.* Pri tem ni bilo posebnih razlik pri zapisovanju levosmernih ali desnosmernih vejic pri polstavčnih prilastkih, avtorji so imeli težave pri zapisu obojih: *Osebe, pooblašene za vodenje poslov in upravljanje operaterja omrežja, skladiščenja oziroma upravljanje terminala_ ne smejo sodelovati pri vodenju poslov ...*

Zelo pogosto je vejica manjkala tudi ob pristavkih, v katerih se pojavljata npr. d. d. in d. o. o. Okrajšavi je treba obravnavati z dveh stališč: avtorjem sta povzročali preglavice z zapisom vejice in s presledki med posameznimi črkami. Ker d. d. pomeni delniška družba, d. o. o. pa družba z omejeno odgovornostjo, sta to podatka, ki dodatno opišeta neko podjetje, zato ju uvrščamo med pristavke. Ti zahtevajo levo- in desnosmerno vejico: *Moj Net_ d.o.o._ je podjetje ...* Zgornji zapis pa je napačen še iz enega razloga: za pikami je treba narediti presledek, torej d. o. o., d. d., s. p. Ob poimenovanju podjetij mnogo ljudi ne ve za ti pravili, zato podjetje registrirajo z napačno uporabo prilastka, tj. brez presledkov in vejic. Tu pa je vzrok naslednje težave – ko se navaja uradno ime podjetja, ga je treba navesti tako, kot je registrirano, torej z vsemi napakami. Prav zato se napačna raba tudi širi, in lahko bi rekli, da se lahko zgodi, da bo sčasoma postala del norme slovenskega knjižnega jezika.

7.1.2 Pika

Napak v zvezi z zapisom pike je bilo 124.

Graf 7.7: Napake pri zapisu pike

Dvakrat pika ni bila zapisana stično, kar 78-krat pa je bila zapisana stično, ko ne bi smela biti. Pri tem je bil 23-krat stično zapisan datum, prav tolikokrat pa je bila brez presledka zapisana okrajšava d. o. o. Desetkrat so avtorji imeli težave s piko in vrstilnimi števniki, saj so bodisi zapisali vrstilni števnik brez vrstilne pike bodisi so nanjo pozabili, pa je bil pomen števnik vrstilni. Petkrat je pika manjkala pri okrajšavah, štirikrat pa so avtorji zapisali dve zaporedni piki. To končno ločilo je bilo odveč še 14-krat, ko so jo zapisali pod besedilo pod sliko, pa to besedilo ni bilo poved. Po drugi strani je na koncu povedi manjkalo 11 pik.

Neskladenjsko piko zapišemo za številkami, kadar hočemo tako zaznamovati vrstilne števnike: določila 115. člena. Ko govorimo o členih, pa imajo ti pogosto tudi odstavke in dopolnitve, ki jih zaznamujejo male tiskane črke. Pravila o zapisu neskladenjske pike ne moremo neposredno prenesti nanje, saj je zapis *po določbah 32.a. člena* napačen. Pravilni zapis bi se glasil: *po določbah 32.a člena, saj pike, s katero zaznamujemo vrstilne števnike, za črkami na zapisujemo.*

Avtorji so imeli težave tudi z zapisom dveh zaporednih pik: *kateri planski akt »stoji« nad njo itd.* Druga pika, ki zaznamuje konec stavka, je odveč. Prav tako je odveč pika na koncu povedi pri napisih pod slikami, kadar napis ni sestavljen iz več povedi: *Slika 2: Normirana dejanska in napovedana poraba za mesec februar 2003.* Da v pravopisu najdemo pravilo, ki se

nanaša na zadnji primer, ga moramo prebrati zelo pozorno, saj je večina pravopisnih pravil razloženih z leposlovnimi primeri, ko pa se ubadamo s težavo, značilno za strokovno pisanje, se moramo precej bolj potruditi, da najdemo primer ali pravilo, ki bi rešilo našo pravopisno zadrego. Tudi to je vzrok številnih napak v strokovnih besedilih, seveda pa ne napak, kot so npr. (ne)postavitev vejic pri odvisnikih, priredjih ali stavčnih členih.

7.1.3 *Vezej*

Vezej so avtorji napačno zapisali 90-krat. Pri tem so petkrat vezaj zapisali nestično, en avtor pa ga je zapisal pri sklanjanju besede, ki ni bila kratica. 13 vezajev je bilo preveč v pridevniških podrednih zloženkah, 6 pa v pridevniških sestavljenkah, medtem ko so v treh pridevniških podrednih zloženkah manjkali. Manjkali so tudi pomišljaji v 40 samostalniških podrednih zloženkah in 22 pridevniških podrednih zloženkah.

EPB direktiva → *EPB-direktiva* in *CEN standard* → *CEN-standard* sta le dve od samostalniških zloženek, ki jih avtorji niso zapisali z vezajem med sestavinama. Na težave pri zapisu samostalniških podrednih zloženek je opozorila tudi Terezija Leben Pivk, ki je analizirala krajšave v gumarstvu. Prvi problem, ki se pojavlja v analiziranih besedilih, je neprevajanje kratic, drugi pa sklanjanje in ustvarjanje novih večbesednih zvez,

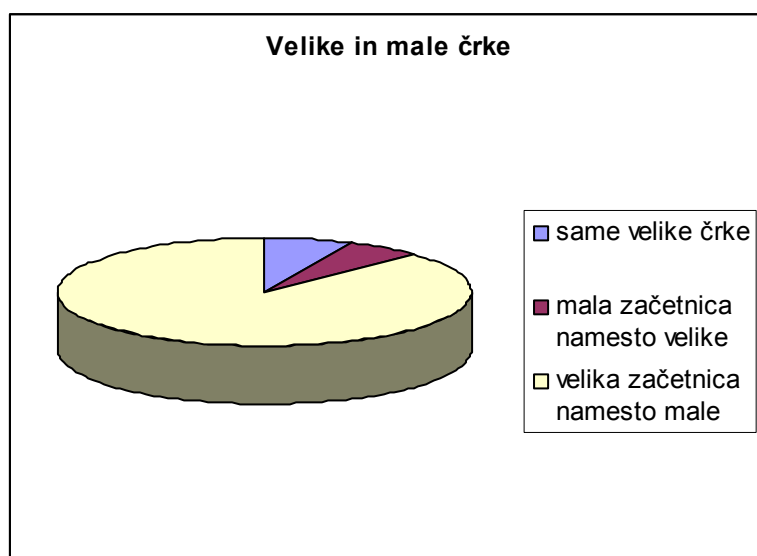
kjer kratica hoče zavzeti mesto levega (nesklonljivega) prilastka. Ta način je seveda privzet iz skladnje angleškega jezika. Primer: 'pri optimiranju GC analize je pomembna tudi prilagoditev hitrosti mobilne faze ...' Ob teh skladijskih problemih v našem jezikoslovju ni nobenih praktičnih rešitev, edino T. Švagelj je v Delovi prilogi Znanost pred časom grajal to prakso in predlagal rešitev tipa A-vitamin. (Leben Pivk, 1998: 66)

Po analogiji s primerom krema Viki pa bi bil možen tudi zapis direktiva EPB, kakršnega odobrava precejšen del lektorjev.

Stični vezaj pišemo tudi med sestavinami zloženek, nastalih iz podredne zveze, če je prvi del številka (več števk) ali črka (več črk): *10 leten* → *10-leten*, *24 urni* → *24-urni*, *3 do 5 krat* → *3- do 5-krat*. Po drugi strani pa je napačen zapis vezaja v pridevniških podrednih zloženkah, kot so *tržno-komunikacijska podpora* → *tržnokomunikacijska podpora*, *lesno-predelovalna industrija* → *lesnopredelovalna industrija*, in v pridevniških sestavljenkah, kot je *po-praznični* → *popraznični*.

7.2 ZAČETNICA

Napak pri zapisu začetnic je bilo 162. 152-krat so avtorji veliko začetnico napisali namesto male, le 10-krat pa je bilo obratno. Največ napak, 98, se je pojavilo pri zapisu občnih imen, saj so avtorji z veliko začetnico pisali tudi besede, kot so pravilnik in občina, pa pri tem ni šlo za lastno ime. Napačno začetnico so pri zapisu zakonov uporabili 12-krat, štirikrat so z malo začetnico zapisali imena, ki bi morala biti napisana z veliko začetnico, trikrat pa so z veliko začetnico zapisali tudi pridevnik na –ski, ko to ni bilo upravičeno. Posebna težava se je pojavila pri naštevanju v alinejah ali za dvopičjem, saj so avtorji 34-krat v teh primerih neupravičeno nadaljevali poved z veliko začetnico. Malo začetnico namesto velike so napačno uporabili desetkrat, in sicer pri lastnih imenih. Posebna težava se je pojavila še pri zapisu s samimi velikimi črkami. Avtorji so tako besedo napačno zapisali 12-krat. Vseh napak pri zapisu malih ali velikih črk je bilo tako 174.

Graf 7.8: Napake pri zapisu velikih in malih črk

Najbolj očitne so bile napake pri zapisu lastnih zemljepisnih imen; avtorji so tako napačno zapisali lastna imena *v*zhodna Evropa, *z*ahodna Evropa, *c*entralna Evropa, Evropska *U*nija, nekdanja *v*zhodna in *z*ahodna Nemčija. Pridevniki, ki opisujejo smeri neba, lahko težave povzročajo, ko avtor ni prepričan, ali so del lastnega zemljepisnega imena ali ne. Avtorji si ne bi smeli privoščiti niti napake, ko pridevnike na –ski in –ški, ki izhajajo iz lastnih imen, napišejo z veliko začetnico: *E*vropska in *S*lovenska zakonodaja. Tudi v analiziranih besedilih je bilo mogoče najti napako, na katero je opozoril Majdič – da pod vplivom angleščine avtorji z veliko začetnico pišejo tudi neprve sestavine lastnih imen: *K*yoto *P*rotokol (→ *K*jotski protokol).

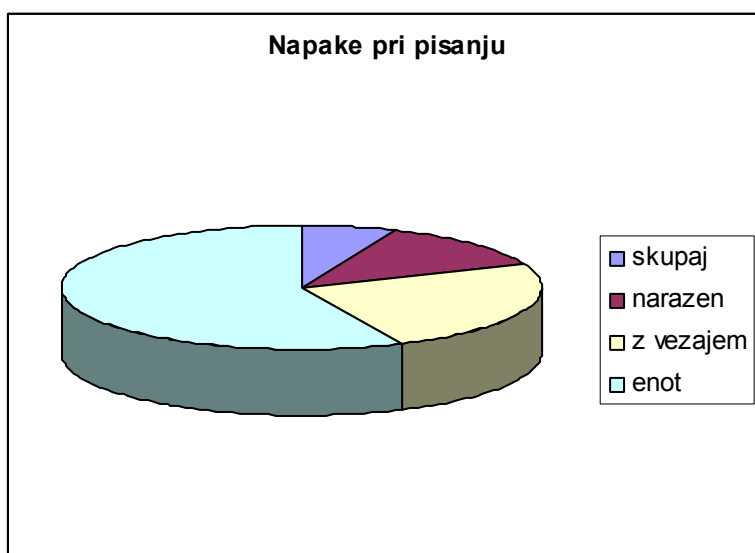
Čeprav bi lahko pomislili, da gre v zgornjem imenu za citatni zapis imena, pa to ne drži, saj bi se citatni zapis glasil Kyoto Protocol.

Težji so primeri, ko se prepletata občna in lastna raba, npr. Zdravstveni dom Kranj in zdravstveni dom v Kranju. *Poseben problem se je pojavil pri dveh osnovnih šolah, katerih sistema ogrevanja sta bila vezana na kotlovnico Zdravstvenega doma.* V povedi je povsem pravilno uporabljena mala začetnica pri občnem imenu osnovna šola, avtor pa je napako zagrešil pri prav tako občnem imenu zdravstveni dom. Mogoče ga je zmedlo, da sta osnovni šoli dve, zdravstveni dom pa eden, tako da se mu je zdelo to lastno ime. Podobna napaka se je pojavljala skozi ves članek o organiziranem trgu z električno energijo v Sloveniji. Pravni osebi, ki nastopata na trgu, sta upravljalec in organizator trga, ki ju je avtorica vztrajno zapisovala z velikima začetnicama: *Pred uvedbo organiziranega trga je Upravljalec prenosnega omrežja izdeloval plan ... in Uspešnost trgovanja Organizator trga predstavlja s količinami ...* Pri omenjenih primerih zapis z malo začetnico ni dvomljiv, avtorji pa pri njem ne bi smeli imeti težav.

Trši oreh pa morajo streti, ko se ukvarjajo z veliko ali malo začetnico pri lastnih imenih, kot je Agencija RS za energijo, ki pa je s celim imenom ne pišejo skozi vse besedilo. Kako pisati le agencijo? V povedi *Nadzor naravnih monopolov, kot ga izvaja Agencija, je iskanje učinkovitega ravnovesja ...* bi avtor moral agencijo zapisati z malo začetnico, saj ne gre za zamenjavo v smislu Velika Britanija → Otok. Podobno velja v primerih različnih pravilnikov, zakonov in direktiv; ko pišemo o vrsti uredb, jih pišemo z malo začetnico, kadar pa mislimo na njihovo ime, jih zapišemo z veliko začetnico.

7.3 PISANJE SKUPAJ IN NARAZEN

Desetkrat so avtorji besede pisali skupaj namesto narazen, od tega enkrat samostalnik in devetkrat prislov, medtem ko so dvajsetkrat besedo zapisali narazen namesto skupaj. Enkrat so narobe zapisali členek, trikrat prislov, štirikrat samostalnik in dvanajstkrat pridevnik. Napak pri zapisu besed z vezajem je bilo 38, in sicer so v pridevniških zloženkah 13-krat vezaj zapisali, ko ne bi smeli, šestkrat je bilo tako pri pridevniški sestavljenki, 25-krat ga niso, pa bi ga morali, 40 vezajev pa je manjkalo v samostalniških zloženkah. Pri pisanju skupaj ali narazen bi lahko obravnavali tudi pisanje enot. Te so avtorji napačno stično zapisali 90-krat. Napak pri pisanju besed skupaj ali narazen je bilo tako 164.

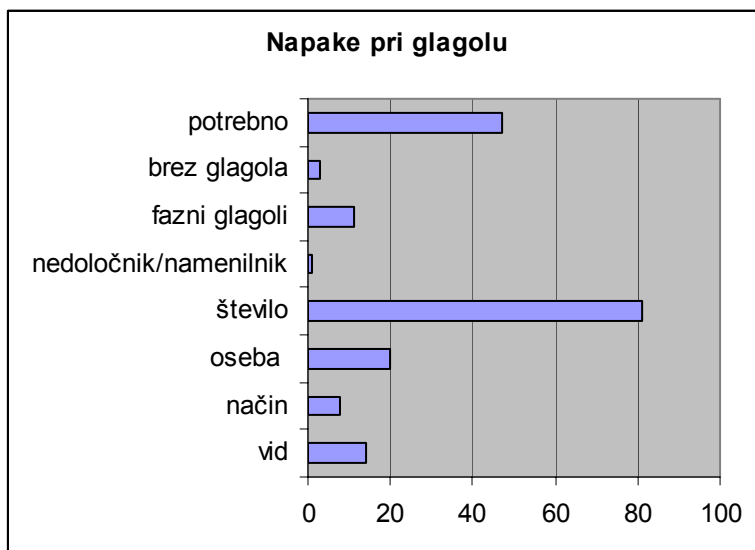

Graf 7.9: Napake pri pisanju besed skupaj ali narazen

Med napakami, ki se najpogosteje pojavljajo v analiziranih besedilih, je pisanje pridevniških zloženek tipa 8-odstotna stopnja. Avtorji so enote zapisali s simbolom, čeprav bi ga v primeru *8 % stopnja* morali izpisati. Še pogostejša napaka pa je bila stičnost števk in simbolov za enoto, npr. *8%, 12mm*. Precej nenavadna napaka za slovenski jezik je, da je med predpono *ne-* in podstavo zapisan vezaj, npr. *ne-tržni* → *netržni*, *ne-gospodinjski* → *negospodinjski*. Pojavljajo se tudi napake, v katerih so priredne pridevniške zloženke zapisane narazen namesto z vezajem: *topografsko kartografski podatki* → *topografsko-kartografski podatki*, *merilno regulacijska postaja* → *merilno-regulacijska postaja*, *tehnično ekonomska analiza* → *tehnično-ekonomska analiza*.

7.4 GLAGOL

Med besednimi vrstami je bil glagol tisti, ki je avtorjem povzročal precej težav. Enkrat so napačno uporabili nedoločnik in namenilnik, 14-krat jim je preglavice povzročal glagolski vid, 20-krat so uporabili napačno osebo, 81-krat pa število. 8-krat so uporabili napačen glagolski način, trikrat je v stavku glagolska oblika manjkala, 11-krat pa so za faznim glagolom uporabili samostalniško besedo v orodniku namesto v tožilniku ali glagola. 47-krat so napačno uporabili tudi povedkovnik potrebno, ko bi morali namesto njega zapisati glagol potrebovati v ustrezni obliki. Vseh napak pri zapisu glagola je bilo tako 185, brez napak pri uporabi povedkovnika potrebno pa 138.

Graf 7.10: Napake pri glagolih

Konfiguracija terena, obstoječa pozidava naselja Zagrad, kot tudi načrtovana kasnejša navezava na obstoječe plinsko omrežje mesta Celje, narekujeja zasnovo ... → narekujejo. Tovrstne napake pri številu so se verjetno pojavile, ker avtorji niso upoštevali, koliko enot dejansko omenjajo, zato lahko govorimo o površnosti kot vzroku napak. Po drugi strani pa je verjetno neznanje krivo za napako tipa *večina [naprav] starejšega datuma, uporabljajo hladiva ... → uporablja*, ko avtorji napačno besedo vzamejo za osnovo, na katero se navezuje glagol. Napačna nanašalnica pa je lahko vzrok napak, kot so: *Redka dopolnila ali vsebinske spremembe, če so potrebna se označijo ... → potrebne.*

Napake pri zapisu povedkovnika potrebno, ko bi avtorji morali zapisati glagol potrebovati v ustrezni glagolski obliki, so bile najpogostejše napake pri glagolih. Vsaj po enkrat se pojavi v vsakem prispevku, kar kaže na to, da je napaka zelo splošno razširjena med tvorci besedil in da lahko sčasoma postane del knjižne norme, npr. *Zato je potrebno ukrepati na strani potrošnikov energije, predvsem ... → treba.* Vzrok za njeno uporabo je poleg veliko primerov, ki jih lahko vsak najde v različnih besedilih in s tem utrjuje svoje prepričanje o njihovi pravilnosti, tudi dejstvo, da se "potrebno" sliši veliko bolj knjižno kot "treba", to pa je že zadosten dejavnik, da se veliko avtorjev odloči za neko besedo. Izpostaviti velja tudi napako, ko faznemu glagolu ne sledi nedoločnik ali samostalnik v tožilniku, pač pa v orodniku: *Zgrajeni sta bili ločeni kotlovnici, ki sta začeli z obratovanjem v novembru 2003 → začeli obratovati ali začeli obratovanje.*

7.5 SAMOSTALNIŠKA BESEDA

V tem sklopu obravnavam samo napake pri zapisu samostalnikov, saj so samostalniški zaimki skupaj s pridevniškimi obdelani pod svojo točko, napak pri zapisu posamostaljenih pridevniških besed pa ni bilo. Največ napak pri samostalnikih je bilo pri sklonih. Napačen sklon so avtorji uporabili 69-krat, od tega 11-krat, ko so pisali v alinejah. Kot že omenjeno zgoraj, so bili samostalniki napačno skupaj, narazen ali z vezajem zapisani 45-krat: 40-krat je manjkal vezaj v samostalniških podrednih zloženkah, enkrat je bil samostalnik napisan skupaj namesto narazen, štirikrat pa narazen namesto skupaj. Pri zapisu samostalnikov so se tako avtorji analiziranih besedil zmotili 114-krat.

Graf 7.11: Napake pri samostalnikih

Značilen primer napačnega sklona je:

... države članice zagotovijo, da se pred začetkom gradnje proučijo in upoštevajo tehnična, okoljska in ekonomska izvedljivost alternativnih sistemov, kot so:

- soproizvodnjo toplotne in električne energije, → soproizvodnja

- daljinskega ogrevanja ali hlajenja, če je na voljo, → daljinsko ogrevanje ali hlajenje.

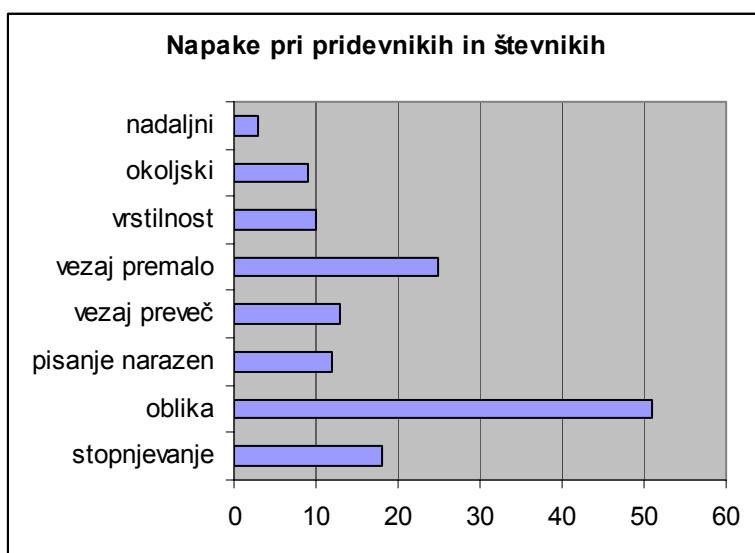
Avtorji pozabijo, na kaj se alineje nanašajo, zato uporabijo napačen sklon samostalnikov, ki jih razvrščajo. Manj razumevanja bi lahko našli za napaki tipa *Spletna storitev Gema je ena prvih primerov najema aplikacij ... → eden od; Poleg teh ima drevo odjemnih mest še dva navidezna – agregirana odjemna mesta ... → dve navidezni – agregirani odjemni mesti.*

K samostalnikom pa bi lahko uvrstili tudi dva nenavadna primera kratic, in sicer MRP postaje in GIS sistem. Poleg tega, da je pri obeh prirednih zloženkah manjkal vezaj med obema deloma, so avtorji očitno pozabili tudi, kaj kratici sploh pomenita. MRP je merilno-regulacijska postaja, torej zapis MRP-postaja pomeni merilno-regulacijska postaja postaja. Enak problem se je pojavil tudi pri GIS-u: GIS je kratica za geografsko-informacijski sistem, torej je GIS-sistem geografsko-informacijski sistem sistem. Napaka pa je postala že skoraj norma, saj so se napačni zapisi pojavljali v več člankih. Nihče od avtorjev pa ni kratice skrajšal v MR-postajo ali GI-sistem, alternativa napačnima zapisoma sta bili samo kratici MRP ali GIS.

7.6 PRIDEVNIŠKA BESEDA

Pri pridevniški besedi so analizirane samo napake, ki so jih avtorji naredili pri zapisu pridevnikov in števnikov. Pridevniški zaimki so skupaj s samostalniškimi analizirani pod svojo točko. Napak pri zapisu števnikov je bilo deset, in sicer so se vse pojavile pri napačnem postavljanju pike za števko.

Pri pridevnikih so avtorji največ napak storili pri pisanju skupaj, narazen ali z vezajem. 13-krat so vezaj neupravičeno zapisali v pridevniških porednih zloženkah, šestkrat v pridevniških sestavljenkah, 22-krat pa ga niso zapisali v pridevniških podrednih zloženkah in trikrat v pridevniških prirednih zloženkah. 12-krat so pridevnik pisali narazen namesto skupaj. Težave jim je povzročala tudi oblika pridevnika, saj so napačno uporabili 51-krat, medtem ko so jih napačno stopnjevali 18-krat. Nihče od avtorjev ni prav napisal pridevnika okoljski, ampak so ga devetkrat – vedno - zapisali kot okoljski. Izpostaviti velja še pridevnik nadaljnji, ki so ga narobe zapisali 3-krat. Brez omenjenih napak je bilo pri zapisu pridevnikov in števnikov napak 135, z njimi pa 147.

Graf 7.12: Napake pri pridevnikih in števnikih

Sestavljenke pišemo skupaj: *pan-evropski* → *panevropski*; *geo-lociran posnetek* → *geolociran posnetek*; *multi-storitvena podjetja* → *multistoritvena podjetja*; *samo proizvodnja* → *samoproizvodnja*; *ne-tržnih* → *netržnih*; *ne-gospodinjiskih* → *negospodinjiskih*. Vzroki za napaki v zadnjih dveh primerih so verjetno angleški primeri, kjer se predpona "non" z vezajem povezuje s preostankom besede. Podoben je tudi primer s predpono "multi", kjer pa je angleških besed, pisanih z vezajem med obema deloma besede, precej manj. Nekateri avtorji so z vezajem verjetno želeli poudariti predpono, ki daje besedi popolnoma nov pomen, pri drugih (tako kot tudi pri prvih) pa je vzrok za napako verjetno neznanje ali pozabljeno pravilo.

Avtorjem je težave povzročalo tudi pisanje zloženek z isto sestavino: *centralno in vzhodno evropske države* → *centralno- in vzhodnoevropske države*; *pred- / - / po – praznični dnevi* → *pred- in popraznični*. Kadar si v besedilu neposredno sledijo zloženke z isto sestavino, lahko prvo ali drugi zloženko krajšamo tako, da ponovljeno sestavino izpišemo le pri zadnji oz. prvi. Avtorji so za to pravilo očitno vedeli, niso pa vedeli, kako izpuščeni del nakazati, zato so si v prizadevanju za jasnost pomagali na različne – napačne – načine.

Najpogostejša napaka, ki se je pri zapisu pridevnikov pojavila v analiziranih besedilih, pa je napaka pri pridevnikovi določni ali nedoločni obliki: *oznake za zračni prostor* → *zračni prostor*; *delen prenos suverenosti* → *delni prenos*; *organiziran trg električne energije* → *organizirani*; *najbolj zaželen evropski trg* → *zaželeni*; *popolnoma integriran del trga* → *integrirani*; *tako izračunan niz* → *izračunani*. Vzrok za tovrstne napake je verjetno dejstvo, da si avtorji ne pomagajo z

vprašalnicama Kateri? za določno in Kakšen? za nedoločno obliko pridevnika. Poleg tega bi se lahko vprašali tudi, ali gre za že znano lastnost pridevnika in torej določno obliko ali za prvič omenjeno lastnost, ki narekuje nedoločno obliko. V pomoč pa je lahko tudi kazalni zaimek, ki stoji pred nedoločno obliko pridevnika.

Težave je avtorjem povzročalo tudi stopnjevanje pridevnikov. Namesto z obrazili so pridevnike stopnjevali s prislovoma bolj in najbolj: *bolj zahteven* → *zahtevnejši*; *bolj strogi* → *strožji*; *najbolj pomemben* → *najpomembnejši*; *bolj uspešen* → *uspešnejši*; *najbolj zahoden* → *najzahodnejši*. Težave s stopnjevanjem odpravita že Slovar slovenskega knjižnega jezika ali slovarski del Slovenskega pravopisa, ki za vsak pridevnik prinašata tudi podatke o načinu stopnjevanja. Tovrstne napake je tako lahko odpraviti in avtorji, čeprav jezikovno slabše podkovani, lahko hitro najdejo nedvoumno pomoč za svoje težave.

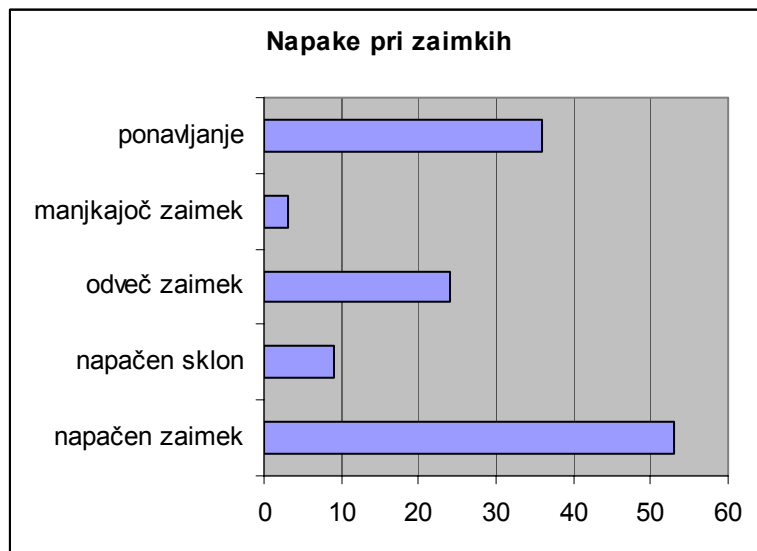
Napaka, ki so jo zapisali prav vsi avtorji, ki so pisali o okolju, pa je napačna oblika pridevnika, tvorjenega iz podstave okolje. Pridevnike slovenščina tvori iz rodilnika množine, torej: *okolij* → *okoljski*. Ker pa se je oblika *okoljski* že zelo uveljavila, poleg tega pa jo uporabljajo celo na Ministrstvu za okolje, prostor in energijo, lahko upravičeno predvidevamo, da bo kot prevladujoča oblika tudi ostala, čeprav je po sistemu slovenskega knjižnega jezika tvorjena napačno. Uveljavljanje pravilne oblike otežuje tudi črkovalnik v računalniškem programu Word, ki besedo *okoljski* podčrta kot napačno, medtem ko naj bi bila beseda *okoljski* povsem sprejemljiva. V grafu, ki prikazuje število posameznih napak, je pridevnik *okoljski* napisan tako, kot so ga zapisali avtorji analiziranih besedil (torej narobe), prav tako pa je napisan tudi pridevnik *nadaljnji*, ki so ga avtorji zapisovali brez drugega "j".

Napaka, ki jo je treba izpostaviti, pa je tudi, ko so avtorji od dveh podobno zvenceh besed z drugačnim pomenom izbrali napačno. Tako poznamo trda goriva (ne trdna), prav tako pa eden od avtorjev verjetno ni želel izpostaviti slabe kakovosti za majhen denar, kot bi lahko sklepali iz zapisa: *Za zagotavljanje dolgoročno zanesljive, cenene in okolju prijazne proizvodnje in distribucije ... -> poceni.*

7.7 ZAIMEK

V tej točki so združene napake, ki so jih avtorji naredili pri pridevniških in samostalniških zaimkih. Napačen zaimek so uporabili 53-krat, od tega so kazalni zaimek *le-ta* napačno

uporabili 17-krat, nikoli pa ga niso uporabili prav. Devetkrat so uporabili napačen sklon zaimka, od tega petkrat sklon oziralnega zaimka ki. Zaimek je bil odveč 24-krat, manjkal je trikrat, namesto ponavljanja pa bi ga lahko avtorji uporabili 36-krat. Skupno je bilo torej pri zaimkih 125 napak.

Graf 7.13: Napake pri pridevniških in samostalniških zaimkih

Vsi avtorji, ki so uporabili zaimek le-ta, sestavljen iz členka le in kazalnega zaimka ta, so ga uporabili napačno: *Nekaj nejasnosti se je pokazalo tudi na področju delitve stroškov za toplo vodo, vendar le te izhajajo iz nerazumevanja ...* → Napačen je že zapis zaimka (pravilno bi bilo le-te), poleg tega pa se navezuje še na napačno nanašalnico. Avtor je verjetno želel povedati, da nejasnosti izhajajo iz nerazumevanja, vendar je z uporabo zaimka le-ta zapisal, da delitev stroškov za toplo vodo izhaja iz nerazumevanja; le-ta se namreč nanaša na zadnji samostalniški predložek prejšnjega stavka (več o problematiki Kalin Golob 2003: 88). Napačna je tudi raba zaimka v naslednji povedi: *Vplivna spremenljivka kumulativne dnevne porabe plina je bila določena na osnovi vrednosti kumulativnih dnevnih porab ter absolutnega trenda spreminjanja le-teh v predhodnih dneh. -> njihovega spreminjanja.* Če je pomen jasen, namreč namesto zaimka le-ta (v ustreznem sklonu) zapišemo kar svojilni zaimek.

Vsak predlog rabi svoj samostalniški zaimek, zato besedna zveza: *z ali brez kogeneracije*, ni ustrezna, ampak bi moral avtor zapisati: *s kogeneracijo ali brez nje*. Podoben je primer: *Za državne podatke skrbi in upravlja Geodetska uprava RS.* → *skrbi in z njimi upravlja.*

Avtorjem je težave povzročal tudi oziralni osebni zaimek ki v različnih sklonih: *... so narekovali sprejem Direktive o energijskih lastnostih stavb (EPB), katera predpisuje ...* → *ki; in*

Razlog je v tem, da /.../ vseh tipov dni in ne samo tistega, katerega v določenem trenutku napovedujemo. → ki ga. Skloni pa so bili napačni tudi v drugih primerih, npr.: Za vsak podsistem se računa izguba toplote Q_{hx} ki se doda toplotnemu učinku s čimer se ugotovi potrebna količina toplote. → s čimer; Specifičnost električne energije je v tem, da jo mora biti v vsakem trenutku proizvedene natanko toliko, kot se jo porabi, saj je ni možno skladiščiti. → je; je.

Predvsem stilistično napačno pa je ponavljanje samostalnikov, ko bi bilo boljše uporabiti zaimek: ... če sprejmemo predpostavko, da zna investitor sam presoditi, kako potrebna je investicija, da torej pričakujemo od investitorja, da ... → torej od njega pričakujemo; Velik delež električne energije kaže na izjemno pomembnost te vrste energije, ki ima svojo posebno specifičnost. Specifičnost električne energije je v tem, do jo mora biti ... → Velik delež električne energije kaže na njeno izjemno pomembnost. Ta vrsta energije pa ima tudi svojo posebnost, je v tem, da je mora biti ...; Večina proizvajalcev se je združila v Holding Slovenske elektrarne, s čimer je na trgu precej zmanjšana konkurenca, predvsem na prodajni strani. Na prodajni strani nastopa še ... → Na njej. Prav tako moteče pa je ponavljanje zaimkov, še posebej osebnih zaimkov, kadar avtorjev namen ni poudarjanje njegove prisotnosti: Osnova na prikazanem primeru nam bo dobava energije v novih, decentraliziranih razmerah.

7.8 PREDLOG

Napak pri predlogih je bilo 197. 192-krat so avtorji zapisali napačen predlog, petkrat pa so zapisali predlog, ki mu ni sledila samostalniška beseda (samostalnik ali zaimek).

Med napakami pri zapisih predlogov je bilo mogoče najti tako napačno rabljena predloga s in z: z toplotnim merilnikom → s; z premogom – s; z pomembnimi → s; kot tudi napačno rabo predlogov, ki so neustrezni zaradi glagolske vezljivosti, npr.: pristop pri dobavi → k; kriteriji pri izdelavi dokumentov → z; napredek k ustvarjanju → pri. Napačna je tudi raba: iz karte → s karte; iz slike → s slike, je v abstraktni rabi (s slike je razvidno) treba zapisati predlog s/z. Težaven je predlog preko, saj tudi slovarski del Slovenskega pravopisa in Slovar slovenskega knjižnega jezika ne znata razložiti razlike med oblikama preko in prek. Preko naj bi se sicer uporabljal, ko zaznamuje konkretne prehode (njegova sopomenka je čez), prek pa naj bi zapisali v bolj abstraktni rabi (Kalin Golob 2003: 48). Torej: preko dobaviteljev → prek, a: financiranje preko proračuna → iz.

7.9 VEZNIK

Napačen veznik so avtorji uporabili 131-krat. Od tega so 106-krat napačno uporabili veznik *ter*, ki so ga zapisali namesto veznika *in*, enkrat pa je bil primer obraten: *Prikazani so rezultati prvega obračunskega obdobja ter možnosti za izboljšanje rezultatov* → *in*. Če je veznik *en sam*, uporabljamo *in*, če pa bi se ta ponavljal, ga nadomestimo s *ter*. Pri tem velja, da *in* povezuje tiste elemente, ki so si bolj podobni (Kalin Golob 1996: 44). Avtorjem analiziranih prispevkov pa se je očitno veznik *ter* zdel primernejši, saj ga v vsakdanjem jeziku večinoma ne uporabljamo in se ga tako drži pridih knjižnosti. Za pomenske odtenke uporabe obeh sicer sinonimnih veznikov pa avtorji niso vedeli, saj v nasprotnem primeru v zvezi z zapisom veznikov ne bi bilo toliko napak.

7.10 KRAJŠAVE

Napačno okrajšavo so avtorji uporabili 17-krat, npr. *t. j.* → *tj.*, petkrat so na koncu okrajšave pozabili piko, 11-krat pa avtorji niso upoštevali, kaj določena kratica sploh pomeni, in so zato sestavili nesmiselno samostalniško podredno zloženko (glej 7.5). Napak pri krajšavah je bilo tako 33.

7.11 BESEDOSLOVJE

Avtorji so sedemkrat napačno zapisali tuje občno ime (*Euro* → *evro*) in štirikrat tuje zemljepisno ime (*Kyoto* → *Kjoto*). V 21 prispevkih so 29-krat uporabili tujke, 591-krat pa sponsojenke, za katere imamo uveljavljene ustrezne sopomenke. 68-krat so zapisali besedo ekonomski ali katero od njenih izpeljank, 57-krat besedi kvaliteta ali kvaliteten, prav tolikokrat besedi lokacija ali lokacijski, pogoste so bile tudi uporabe besed produkt (22), kapaciteta (22), komunikacija/komunikacijski (18), centralen (16), nacionalen (15) ter minimalen (13) in maksimalen (12).

7.12 PRAKTIČNOSTILISTIČNI SPODRSLJAJI

Avtorji so stilistično neustrezne besede in besedne zveze uporabili 260-krat. Najpogosteje so uporabili besedno zvezo *v primeru* (24-krat), priljubljena pri avtorjih je tudi besedna zveza *v času* (18), pogosto pa je mogoče prebrati tudi besedne zveze *s strani* (16), *v obliki* (9) in *za namene* (6). Zaznamovan besedni red se je avtorjem zapisal 195-krat, 63-krat pa so brez potrebe ponavljali določene besede in besedne zveze.

Besede, besedne zveze, stavčni členi si v stilno nevtralni povedi sledijo po določenem zaporedju. Če nezaznamovano stavo kakorkoli spremenimo, dobimo zaznamovan besedni red. Nevtralno stavo uravnavajo štiri sorazmerno zelo natančna navodila: členitev po aktualnosti, zaporedje prvin znotraj besednih zvez, zaporedje naslonk v naslonskem nizu in mesto naslonk v prostem stavku. V analiziranih besedilih je avtorjem največ preglavic povzročala členitev po aktualnosti. Ta določa, da pride najprej na vrsto izhodišče (tema), sledi prehod, stavek pa se konča z jedrom (remo). Tako pri vseh vrstah stavkov naprej povemo manj važni del sporočila, nato pa važnejšega. Izjema so le dopolnjevalni vprašalni stavki. *EPB direktiva bo verjetno podpirala ta trend tudi v bodoče.* → *EPB direktiva bo ta trend verjetno podpirala tudi v bodoče.* *Tarifo za uporabo omrežja izda sistemski operater po javnem pooblastilu* → *Tarifo za uporabo omrežja po javnem pooblastilu izda sistemski operater ...*

Avtorji so imeli težave tudi z zaporedjem prvin znotraj besednih zvez, ki je pogojeno s pravili razvrščanja dopolnil (in/ali določil) levo oz. desno od jedra (odnosnice) v samostalniški, pridevniški, prislovni in glagolski besedni zvezi: *Potrebna končna energija za ogrevanje* → *za ogrevanje potrebna končna energija.*

7.13 DRUGE NAPAKE

V besedila se je prikradlo tudi 63 tipkarskih napak, medtem ko so avtorji v želji po pravilnosti zapisa petkrat zapisali hipekorekcijo. Enkrat so avtorji besedi določili naglas, a so zapisali napačno naglasno znamenje: *Glavni cilji OoJ so torej prispevati k boljši informiranosti vseh déležnikov...* → *déléžnikov.* Neustrezne besede, kot so npr. hrvatizmi (*bodoči* → *prihodnji*; *pokazatelj* → *kazalnik*; *nezaželjen* → *nezaželen*; *tekom dneva* → *čez dan*) in v določenih besednih zvezah neustrezne besede, npr. *določeno teritorialno področje* → *določeno območje*; *povezanost med vremenom in porabo* → *povezava*; *v zgodovini je šlo predvsem za ...* → *v preteklosti*, so avtorji zapisali 269-krat.

7.14 VZROKI ZA NEKATERE NAPAKE

Vzroke za napake v strokovnih besedilih lahko iščemo marsikje: nekaterim avtorjem jezikovna pravilnost ni pomembna, dokler bralci razumejo, kaj jim hočejo povedati, drugim so bolj pomembna dejstva kot jezik, s katerim jih sporočajo, tretji so na slovnična pravila, ki so se jih učili v osnovni in srednji šoli, že pozabili, spet drugi pa jim ne posvečajo pozornosti.

Anketiranci so težave s pravopisom utemeljili s pojasnilom, da so veliko pravil že pozabili, da inženirska izobrazba pomeni pomanjkanje znanja iz slovenskega besedila in dejstvom, da anketiranec po srednji šoli ni imel nobenega izpopolnjevanja in osvežitve znanja pravopisa. Dopisal je še, da ne pozna primera, da bi se kdo s tem ukvarjal, in vprašal, ali za tako jezikovno izpopoljevanje možnost sploh obstaja.

Jože Puhar pa opozarja še na eno težavo (1998: 39):

Žal so pravila – zbrana v slovnici – ponazorjena z zgledi iz leposlovja. Razumljivo je, da ne bomo pri Prešemu, Cankarju, Finžgarju idr. Srečali preglednic in slik. Zato v slovnici tudi ni pojasnjeno, ali naj stoji npr. za na(d)pisom Preglednica 1 pika, dvopičje ali ni nobenega ločila. Ali se besedilo v glavi piše z malo ali veliko začetnico? Ali sledijo za napovedjo Slike 1 pika ali dvopičje in za tem besedilo z malo ali z veliko začetnico.

Puhar zato meni, da je skrajni čas, da strokovnemu jeziku napišemo vsaj osnovni zakonik za nadaljnji razvoj, da bo tudi jezik lahko stopal v korak s tehničnim napredkom. Slovenski jezikovni priročnik za tehnike je sicer lahko v prvo pomoč, a tudi tega bi bilo treba dopolniti, pri tem pa imeti v mislih napake, ki se ponavljajo v večini strokovnih člankov.

7.15 NAPAKE SE PRI AVTORJIH PONAVLJAJO

Že samo glede na število istovrstnih napak, ki se pojavljajo v analiziranih besedilih, lahko sklepamo, da se določene napake pri avtorjih ponavljajo. Pri tem velja izpostaviti zlasti napake pri zapisu vejic, pa naj bo to pri vejicah, ki so odveč, ali tistih, ki bi jih avtorji morali postaviti, pa jih niso. Pri avtorjih se ponavljajo tudi napake glede stičnosti ločil, pisanja besed skupaj ali narazen, še posebej problematične pa so samostalniške zloženke tipa EPB-direktiva.

Dodatne dokaze, da se določene napake pri avtorjih ponavljajo, pa so s svojim pisanjem ponudili tudi Hedvika Dermol Hvala (2002), Nada Colnar (2001) in Viktor Majdič (2002). Analizirali so različna besedila in svoje izsledke opisali v člankih, povzetih v 6. poglavju. Med napakami, ki so jih v njih izpostavili, je tudi veliko takih, ki so jih delali avtorji besedil analiziranega zbornika, zato lahko ugotovitev, da se določene pravopisne napake pri piscih analiziranega zbornika ponavljajo, še razširimo, in trdimo, da se pojavljajo v strokovnih besedilih na splošno.

8 JEZIK V IZOBRAŽEVANJU

S strokovnim izrazjem se človek navadno sreča na srednji strokovni šoli ali na univerzi, ko spozna tudi njegove značilnosti; jezik tehnike mora biti enostaven, izražanje pa natančno, zato morajo biti strokovni oziroma znanstveni termini nedvoumni, in če je le mogoče, enopomenski, piše Andrej Šmalc (1998: 33).

Ker se s stroko in njenimi strokovnimi izrazi mladi spoznavajo večinoma na univerzi, se je že pred leti pojavil predlog, da bi na fakultete uvedli posebni predmet, pri katerem bi poučevali nekakšno strokovno slovenščino. Nosilec predmeta bi bil strokovnjak jezikoslovec, ki bi slušateljem predstavljal strokovno izrazje njihovega študijskega področja. Namen predmeta bi bil, da bi se slovensko izrazje čim širše in čim uspešneje uveljavilo, saj je strokovna literatura na univerzi pogosto v tujem jeziku, največkrat v angleščini (Šmalc, 1998: 34).

O poučevanju slovenskega jezika na različnih stopnjah izobraževanja so razmišljali tudi drugi strokovnjaki, citirani v diplomskem delu, in anketiranci. Večina jih je opozorila na dejstvo, da se jezikovno izobraževanje povprečnega Slovenca konča v srednji šoli, saj razen redkih izjem fakultete v svojem učnem programu slovenskega jezika nimajo. Tudi v srednji šoli pa je preveč časa in pozornosti namenjene seznanjanju s književnostjo, so menili strokovnjaki, ki so se strinjali tudi, da je pouk jezikovne vzgoje usmerjen k nepraktičnim jezikovnim vidikom, ki učence odvrtaajo od slovenščine. Nekaj strokovnjakov je zato predlagalo, da bi se moralo pouk slovenskega jezika vpeljati tudi na fakultete, saj bi le tako lahko zagotovili boljšo raven znanja materinščine, na ta način pa bi na fakultetah skrbeli tudi za razvoj strokovnega jezika.

Nihče od avtorjev, ki so pisali o pouku jezika na osnovnih in srednjih šolah, pa ni navedel točnih podatkov o razmerju med poukom jezikovne vzgoje in književnosti, zdi se, da so pisali bolj na podlagi svojih izkušenj in občutkov. Kakšno pa je v resnici dejansko stanje v osnovnih in srednjih šolah oz. kakšno naj bi bilo po učnih načrtih? V preteklosti se je pouk maternega jezika delil na pouk književnosti in jezikovne vzgoje, novejša pa je delitev na ukvarjanje z umetnostnimi in neumetnostnimi besedili. V gimnazijah in prvem triletju osnovne šole je razmerje med analiziranjem umetnostnih in neumetnostnih besedil 50 : 50; pol časa je tako namenjenega ukvarjanju z neumetnostnimi besedili (približno rečeno z jezikovno vzgojo po prejšnjem sistemu), pol časa pa učenci posvetijo umetnostnim besedilom (včasih

književnosti). V srednjih šolah ter drugem in tretjem triletju osnovnih šol pa je razmerje drugačno, in sicer 60 : 40 v korist neumetnostnih besedil.

Poučevanje strokovnega sporočanja, zlasti tvorjenja strokovnih besedil, zahteva interdisciplinarni pristop, tj. povezovanje matičnostrokovnih, jezikoslovnih in jezikovnodidaktičnih vidikov, opozarja Boža Krakar Vogel. Nekaj izkušenj s tovrstnim poukom imajo na srednjih ekonomskih šolah, kjer znanja povezujejo pri gospodarskem poslovanju s korespondenco. Cilj takega jezikovnega pouka bi bil v prihodnjih piscih vzgajati zavest, da pri pisanju niso le strokovno, ampak tudi jezikovno dejavni, in uzaveščati izrazne možnosti, ustrezajoče vrsti besedila (Krakar Vogel, 1989: 247).

Podobno kot velja za srednje šole, bi morali upoštevati tudi na fakultetah, če bi nanje slovenščino uvedli kot strokovni predmet. Idejo je v anketi podprlo 65 odstotkov sodelujočih avtorjev. Šest (35 %) se jih je odločilo, da bi se predmet moral ukvarjati s praktičnimi primeri iz pravopisa, 12 (70 %) jih je podprlo učenje značilnosti strokovnega pisanja, osem (47 %) ukvarjanje s terminologijo s študijskega področja, sedem pa učenje večšin javnega nastopanja (41 %). Nihče ni podprl predloga, da bi se predmet ukvarjal s slovensko književnostjo. Eden od anketirancev je dopisal, da bi predmet moral učiti skladnjo slovenskega knjižnega jezika, eden meni, da se značilnosti strokovnega nastopanja in javnega nastopanja študenti naučijo ob strokovnih predmetih s pisanjem seminarskih nalog in njihovimi predstavitvami, tretji pa je napisal: "Ne predlagam predmeta, pač pa pozornost pisanju pri strokovnih predmetih, po možnosti pa individualno pomoč – lektoriranje."

In kako državo prepričati, da je slovenščino (ali predmet, pri katerem bi se študenti učili večšin strokovnega pisanja) treba uvesti na tiste fakultete, kjer je še ne poučujejo? Monika Kalin Golob je pravnim fakultetam, sodiščem in drugim pravnim ustanovam svetovala, naj naročijo raziskavo, katere rezultat bi bila uvedba novega predmeta. Za kakovostne rezultate raziskave bi morali sodelovati jezikoslovci in pravni strokovnjaki, katerim bi bili lahko priročniki, napisani za pisanje v tujih jezikih, le za zgled. Njihovih ugotovitev ne moremo samodejno prenesti na slovenščino, svari Kalin Golobova (2003: 30–1). Njen predlog pravnikom bi lahko prenesli tudi na predstavnike drugih strok. Ob kakovostnih strokovnih delih bi tako nastajala tudi kakovostna jezikoslovna dela, ki bi slovenščini pomagala pri ohranjanju sposobnosti ubesedovanja v vseh funkcijskih zvrsteh.

K ustrežnejšemu odnosu Slovencev do materne jezika bi morala na svoj način prispevati tudi država, meni Šmalc, ki ne misli na finančno pomoč, ampak si želi predvsem, da bi država bolj cenila in upoštevala prizadevanja pri slovenski tehniški terminologiji. Konkretno bi lahko več storila s podporo strokovnim glasilom, predvsem z drugačnim odnosom raziskovalne politike do domačih strokovnih glasil za posamezna področja in do objavljanja tudi v slovenščini (Šmalc, 1998: 35).

Problematično je predvsem objavljanje del slovenskih raziskovalcev v domačem strokovnem tisku. Če raziskovalci hočejo, da za njihove izsledke izve čim večji krog ljudi, morajo svoja dognanja objaviti v tujem časopisi, ki ima večji doseg bralcev kot slovenska glasila. Za to morajo pisati v tujem jeziku, največkrat v angleščini. Če že hočejo objavljati v slovenskem tisku, mora biti ta uveljavljen tudi v tujini, zaradi česar uredniški odbori večine slovenskih strokovnih glasil zahtevajo, da mora biti del članka napisan tudi v angleščini.

Šmalc meni, da je to povsem razumljivo, sprašuje pa se, kaj bi lahko država naredila, da bi bilo več slovenskih raziskovalcev sploh pripravljenih svoja dognanja objavljati v slovenskem strokovnem tisku. Pri tem se država obnaša precej kontraproduktivno, saj so dela raziskovalcev, objavljena v slovenskem tisku, praviloma ocenjena slabše od tistih, ki so bila objavljena v tujem tisku. Eden od vzrokov je t. i. faktor vpliva, zaradi katerega imajo dela, objavljena v časopisih z večjo branostjo, večjo vrednost od del, objavljenih v slovenskem tisku, ki je namenjen ožjemu krogu občinstva, čeprav je del članka napisan v tujem jeziku. Po drugi strani je vzrok za slabšo oceno lahko tudi to, da so domača strokovna glasila manj kakovostna zaradi manj strogih meril za sprejem članka v delo, zaradi česar je ocena dela posledično slabša.

Šmalc zato predlaga, da tudi tista glasila, ki zdaj strokovnih kriterijev nimajo, te uvedejo, in s tem dvignejo raven kakovosti. Tako bi si v njih želelo objavljati več raziskovalcev in strokovnjakov. A ker tega ni mogoče doseči čez noč, naj bi v določenem prehodnem obdobju domačim strokovnim časopisom povečali faktor vpliva na vrednost, ki bi bila primerljiva s tujimi strokovnimi časopisi. Pri tem bi uvedli omejitve, da bi se po tem faktorju slovenskemu strokovnjaku obračunal le en prispevek na leto. Tako bi dvignili kakovostno raven domačih strokovnih revij, poleg tega pa bi skrbeli tudi za razvoj slovenske terminologije, saj bi strokovnjaki morali poiskati ustrezne slovenske izraze za pisanje o svojem delu ali odkritjih (1998: 36).

9 ZAKLJUČEK

Glavni namen diplomskega dela je bil raziskati jezikovno kulturo v strokovnih besedilih, da pa bi opravljeno raziskovalno delo dobilo svojo pravo vrednost, je bilo treba strokovna besedila umestiti v zvrstnost slovenskega jezika in najti podobne raziskave, če so že bile opravljene. Ob raziskovanju se je pokazalo pomanjkanje literature, ki se poglobljeno ukvarja prav s strokovno zvrstjo slovenskega jezika. Literatura, ki se najbolj celovito ukvarja s strokovnimi besedili in jezikom, so namreč predvsem priročniki različnih izobraževalnih ustanov o tem, kako napisati dobro seminarsko ali diplomsko delo. Težava je v tem, da so tovrstni priročniki namenjeni večinoma slušateljem družboslovnih smeri, v diplomskem delu pa sem obravnavala tehniška besedila.

Prva ugotovitev diplomskega dela je bila tako, da bi bilo treba izdati priročnik, ki bi celovito obravnaval pisanje strokovnih tehniških besedil. Obravnavati bi bilo smiselno tako pravopisna pravila kot značilnosti terminologije in dobrega stila, ob tem pa navajati tudi konkretne primere dobrega in slabega pisanja. Seveda bi morali biti primeri iz tehniških besedil, da bi tako avtorji tovrstnih besedil našli odgovore prav na tista vprašanja, ki jim največkrat povzročajo težave pri pisanju. Kot so namreč opozorili nekateri pisci strokovnih člankov, so v pravopisu in slovnici navedeni večinoma primeri iz leposlovja, za rešitev problemov, značilnih za strokovno pisanje, pa se je treba precej potruditi. Kot izjemi velja omeniti Slovenski jezikovni priročnik za tehnike, izdan leta 1969, in priročnik za pisanje strokovnih in znanstvenih del Pišem! avtorja Milenka Roša, ki je izšel leta 2005. Pomanjkljivost prvega je njegova starost, saj je v 36 letih od njegove izdaje v jezik prišlo med drugim veliko tujk (delo med drugim obravnava tudi tujke), aktualna niso več niti navodila za prirejanje člankov, ki svetujejo še glede uporabe pisalnih strojev. Pomankljivost priročnika Pišem! pa je predvsem pomanjkanje pravopisnih pravil v delu (ob nekaj pravopisnih napakah, ki jih delo vsebuje). Opazna je tudi velika naravnost Roša in avtorja Predgovora Boštjana Žekša k pisanju znanstvenih del v katerem od svetovnih jezikov, pred čemer med drugim svari Šmalc.

Prva hipoteza pred pisanjem dela je bila, da se določene pravopisne napake pri avtorjih ponavljajo, in hipoteza se je potrdila. To jasno kaže veliko število istovrstnih napak, npr. pri rabi ločil, veliki in mali začetnici, uporabi sposojenk, za katere imamo v slovenščini ustrežnejše sopomenke, pa tudi glede frazeoloških besednih zvez, ki kršijo jasnost in jedrnatost

pisanja. Drugi dokaz za potrditev hipoteze o ponavljanju napak je pisanje avtorjev, ki jih navajam v poglavju o lektoriranju. Ti so analizirali napake v nekaterih strokovnih besedilih in v člankih nato navedli napake, ki so se pogosto pojavljale tudi v besedilih analiziranega zbornika. Ker se nekatere napake očitno pojavljajo pri avtorji besedil različnih strok, bi bilo smiselno pogosto kršena pravila razložiti v delu, v katerem bi se ukvarjali s strokovnim pisanjem. Da bi bilo tako delo res potrebno, kažejo tudi odgovori nekaterih anketirancev, da so pravopisna pravila v določeni meri pozabili, saj je od srednje šole, v kateri so se jih učili, preteklo že precej časa. Taki odgovori kažejo, da bi se bili avtorji pripravljene izobraževati in delati za boljšo jezikovno kulturo, vendar pa jim manjka strokovne literature. Ob tem lahko izznamemo osnovnošolske in srednješolske učbenike za slovenščino, ki so dostikrat napisani preveč abstraktno, ampak bi bilo smiselno napisati delo, ki bi prinašalo konkretne rešitve za najpogostejše napake, spremljala pa bi jih razložena pravopisna pravila.

Druga hipoteza se je nanašala na pogosto rabo prevzetih besed v strokovnih besedilih in njihovo upravičenost. To hipotezo lahko ovržemo, saj je analiza ključnih besed pokazala, da med njimi prevladujejo domače besede in sposojenke, tujk pa je malo. Tudi za sposojenke, ki so jih avtorji uvrstili med ključne besede, imamo le malo ustrežnejših domačih sopomenk, zato je njihova uporaba večinoma upravičena. Hipotezo tako ovržemo, vendar pa velja opozoriti na druga dva problema: na citatne besede in sposojenke, ki jih ne moremo uvrstiti med strokovne izraze. Nekateri avtorji so o določeni novosti v slovenščini pisali prvič, zato ustreznih slovenskih besed zanje še ni bilo. Nekateri od njih so se ob tem potrudili z razlago citatne besede, drugi pa so jo zapisali brez ustrezne razlage ali prevoda, čeprav je prav ob prvi omembi novosti tudi idealen čas za njeno poimenovanje v slovenskem jeziku. Drugi problem pa so sposojenke, kot so direkten, kvaliteta, maksimalen, minimalen, plan in imidž. Zanje imamo ustrežnejše domače sopomenke, zato bi lahko trdili, da je uporaba tovrstnih sposojenk neupravičena.

Pri analizi terminologije sem se ukvarjala tudi z vprašanjem, kako nanjo vpliva angleški jezik. Za sposojenke med ključnimi besedami sem poiskala prevode v angleškem in nemškem jeziku, da bi ugotovila, kateri jezik je vplival na slovenščino oz. iz katerega jezika je ta črpala. Prevodi so pokazali, da so izrazi v vseh treh jezikih podobni, večinoma pa temeljijo na latinskih, novolatinskih ali grških besedah. Čeprav lahko trdimo, da so izrazi k nam prišli prav iz angleščine, pa velja opozoriti na pojav t. i. globalizmov – besed, ki so si podobne v več jezikih. To dokazujejo prav primerjave istih besed v slovenskem, angleškem in nemškem

jeziku. Poleg tega se je pokazalo tudi, da se v jeziku lažje uveljavijo sposojenke, tvorjene na osnovi klasičnih jezikov.

Ob terminologiji in pravopisnih napakah sem analizirala tudi stil strokovnih besedil, pri tem pa sem se posvetila predvsem lažje izmerljivim značilnostim, kot so delež tabel, grafov, slik, opomb, viri, povedi v trpnem načinu in vprašalnem naklonu, pa tudi delež, ki ga imajo posamezne besedne vrste v strokovnih besedilih. Izračunane deleže sem primerjala z raziskavo, ki so jo opravili češki jezikoslovci, in ugotovila, da so deleži določenih besednih vrst v strokovnih besedilih obeh jezikov zelo podobni.

Diplomsko delo tako prinaša stilno-plastno analizo besedil strojniškega zbornika, izdanega marca 2004, ob tem pa tudi poskus prikaza razvoja strokovnega jezika in besedil v slovenskem jeziku. Prav ob tem pa se je pokazalo tudi, da v Sloveniji nimamo dela, ki bi prikazalo natančen razvoj slovenskega strokovnega jezika od prvih začetkov s Trubarjem do sedanjosti. Najpopolnejši pregled izhajanja strokovnih besedil prinaša delo Monike Kalin Golob H koreninah slovenskega poročevalnega stila. Podatke o slovenskem strokovnem jeziku sem tako črpala večinoma iz zbornikov in posameznih člankov v različnih strokovnih revijah, pa tudi iz učbenikov za slovenski jezik in priročnikov za pisanje seminarskih nalog in diplomskih del.

Ob delu, ki bo prinašalo popoln pregled strokovnih del v slovenskem jeziku, se tako najbolj kaže potreba po jezikovnem priročniku, pri katerem bi bilo v ospredju tehniško pisanje in napake, ki se v tehniških besedilih najpogosteje pojavljajo. Pozornost bi moral posvečati tudi stilističnim načelom in načinom dobrega strokovnega pisanja. Tovrstni priročnik bi bil prvi korak pri odpravljanju določenih pravopisnih in stilističnih napak, vendar pa verjetno še ne bi bil dovolj za odpravo potrebe po lektoriranju strokovnih besedil v slovenščini.

A kot je opozoril Janko Moder, so nekatera dognanja enostavno preveč pomembna, da jih ne bi imeli zapisanih, in če vsi strokovnjaki niso dovolj usposobljeni za kakovostno pisanje, jim je treba pomagati. Kje bi bila pomoč najbolj potrebna, pa med drugim kaže tudi pričujoče diplomsko delo.

10 VIRI

PRIMARNA LITERATURA

Bibič, Boštjan (2004): Energija, okolje, prostor: zbornik prispevkov. Slovensko društvo za daljinsko energetiko, Ljubljana.

SEKUNDARNA LITERATURA

Samostojne publikacije:

Bajt, Drago (1993): Pišem, torej sem. Založba Obzorja Maribor.

Bučar, Bojko, Zlatko Šabič, Milan Brglez in Monika Kalin Golob (2000): Navodila za pisanje. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Dular, Janez, Rafka Kirn, Marija Kolar, Breda Pogorelec, Ivo Zrimšek (1992): Slovenski jezik I. Založba Obzorja, Maribor.

Gradišnik, Janez (1986): Naš jezik. Založništvo tržaškega tiska, Trst.

Hladnik, Miran (2002, 1990): Praktični spisovnik ali šola strokovnega ubesedovanja. Filozofska fakulteta, Ljubljana.

Kalin Golob, Monika (1995): Jezikovna kultura in jezikovni koticiki. Magistrska naloga. Ljubljana.

Kalin Golob, Monika (1996): Slovenski knjižni jezik 1, zbirka vaj. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Kalin Golob, Monika (2000): Jezikovne reže. Gospodarski vestnik, Ljubljana.

Kalin Golob, Monika (2003a): Jezikovne reže 2. GV revije, Ljubljana.

Kalin Golob, Monika (2003b): H koreninam slovenskega poročevalnega stila. Založništvo Jutro, Ljubljana.

Kavčič, Janko, Leo Knez, Franc Mlakar, Albert Struna, Srdjan Turk (1969): Slovenski jezikovni priročnik za tehnike. Zveza inženirjev in tehnikov Slovenije. Ljubljana.

Kobeja, Boris (2002): Napotki za pisanje seminarske in diplomske naloge. Visoka šola za management, Koper.

Majdič, Viktor (2004): Pogledi na jezik. Debora, Ljubljana.

Požanel, Peter (2005): Trojezični strojniški slovar. Tehniška založba Slovenije, Ljubljana.

Procter, Paul in drugi (1995): Cambridge International Dictionary of English. Cambridge: Cambridge University Press.

Tavzes, Miloš (2002): Veliki slovar tujk. Cankarjeva založba, Ljubljana.

Toporišič, Jože (1981): Slovenska zvrstna besedila. Filozofska fakulteta, Ljubljana.

Toporišič, Jože (1996): Slovenski jezik in sporočanje 2. Založba Obzorja, Maribor.

Toporišič, Jože in drugi (2001) Slovenski pravopis. 6., ponovno pregledana izdaja. SAZU in Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Ljubljana.

Trdina, Silva (1969): Besedna umetnost 2. Mladinska knjiga, Ljubljana

Urbančič, Boris (1987, 1972): O jezikovni kulturi. Delavska enotnost, Ljubljana.

Članki v revijah in zbornikih:

Adamič, France (1998): "Razvoj terminoloških dejavnosti s pregledom dosežkov in bibliografije". V: Marjeta Humar (ur.): Slovensko naravoslovno-tehnično izrazje. Založba ZRC, Ljubljana, str. 13–18.

Bokal, Ljudmila (1998): "Tipologija novih besed (ob primeru avtomobilskega izrazja)". V: Marjeta Humar (ur.): Slovensko naravoslovno-tehnično izrazje. Založba ZRC, Ljubljana, str. 147–162.

Colnar, Nada (2001): "Na napakah se učimo". Mostovi, 35, 1, str. 60–65.

Dermol Hvala, Hedvika (2002): "Lektorjeva skrb za jezik". V: Marko Jesenšek (ur.): Zbornik slavističnega društva Slovenije 13. Slavistično društvo Slovenije, Ljubljana, str. 155–156.

Dular, Janez (1986): "Stilistika ponazarjanja v znanstvenih besedilih". V: Ada Vidovič Muha (ur.): Slovenski jezik v znanosti 1. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana, str. 43–48.

Dular, Janez (1989): "K vprašanju skladišne zapletenosti znanstvenih besedil". V: Ada Vidovič Muha (ur.): Slovenski jezik v znanosti 2. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana, str. 145–150.

Hoffmann, Roald (2002): "Writing (And Drawing) Chemistry". V: Jonathan Monroe (ur.): Writing And Revising the Disciplines. Ithaca in London: Cornell University Press, str. 29–54.

Humar, Marjeta (1998): "Predgovor". V: Marjeta Humar (ur.): Slovensko naravoslovno-tehnično izrazje. Založba ZRC, Ljubljana, str. 7.

Humar, Marjeta (1998): "Slovensko strokovno slovaropisje v obdobju po osamosvojitvi". V: Marjeta Humar (ur.): Slovensko naravoslovno-tehnično izrazje. Založba ZRC, Ljubljana, str. 19–26.

Kaluža, Ludvik, Rajko Pavlovec, Jernej Pavšič (1998): "Nekaj problemov slovenskega geološkega izrazja". V: Marjeta Humar (ur.): Slovensko naravoslovno-tehnično izrazje. Založba ZRC, Ljubljana, str. 43–50.

Kosem, Ksenija (1998): "Problematika jezika v tovarni zdravil". V: Marjeta Humar (ur.): Slovensko naravoslovno-tehnično izrazje. Založba ZRC, Ljubljana, str. 99–102.

Krakar Vogel, Boža (1989): "Pisanje poslovnih pisem kot didaktični problem". V: Ada Vidovič Muha (ur.): Slovenski jezik v znanosti 2. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana, str. 247–256.

Kržišnik Kolšek, Erika (1986): "Revijalni tip poljudnoznanstvenega besedila". V: Ada Vidovič Muha (ur.): Slovenski jezik v znanosti 1. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana, str. 59–70.

Leben Pivk, Terezija (1998): Krajšave v gumarstvu. V: Marjeta Humar (ur.) Slovensko naravoslovno-tehnično izrazje. Založba ZRC, Ljubljana, str. 57–68.

- Leder Mancini, Zvonka (1986): "O terminologizaciji jezikovnega znaka". V: Ada Vidovič Muha (ur.): Slovenski jezik v znanosti 1. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana, str. 195–202.
- Majdič, Viktor (2002): "Brez lektoriranja ne gre". V: Marko Jesenšek (ur.): Zbornik slavističnega društva Slovenije 13. Slavistično društvo Slovenije, Ljubljana, str. 149–154.
- Mermin, N. David (2002): "Writing Physics". V: Jonathan Monroe (ur.): Writing And Revising the Disciplines. Ithaca in London: Cornell University Press, str. 15–28.
- Moder, Janko (1975): "Lektor in njegov pomen". V: Razprave in članki. Filozofska fakulteta, Ljubljana.
- Novak, France (1986): "Iz zgodovine slovenskega znanstvenega jezika: Pohlinova računica". V: Ada Vidovič Muha (ur.): Slovenski jezik v znanosti 1. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana, str. 89–100.
- Novak, France (1998): "Večpomenskost in strokovno izrazje". V: Marjeta Humar (ur.): Slovensko naravoslovno-tehnično izrazje. Založba ZRC, Ljubljana, str. 113–118.
- Orožen, Martina (1986): "Oblikovanje slovenskega strokovnega izrazja". V: Ada Vidovič Muha (ur.): Slovenski jezik v znanosti 1. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana, str. 133–150.
- Paternu, Boris (1989): "Jezik znanosti in jezik poezije". V: Ada Vidovič Muha (ur.): Slovenski jezik v znanosti 2. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana, str. 17–24.
- Pirnat, Marta (1986): "Znanstveni jezik v Vodnikovi slovnici". V: Ada Vidovič Muha (ur.): Slovenski jezik v znanosti 1. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana, str. 101–110.
- Pirnat Greenberg, Marta (1989): "Jezik slovenskih prevodov in priredb gorskih bukev". V: Ada Vidovič Muha (ur.): Slovenski jezik v znanosti 2. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana, str. 187–195.
- Pogorelec, Breda (1986): "Znanstveno besedilo, njegove jezikoslovne prvine in slog". V: Ada Vidovič Muha (ur.): Slovenski jezik v znanosti 1. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana, str. 11–22.

Puhar, Jože (1998): "O nekaterih problemih tehniškega pisanja". V: Marjeta Humar (ur.): Slovensko naravoslovno-tehnično izrazje. Založba ZRC, Ljubljana, str. 39–42.

Rajhman, Jože (1989): "Med profanim in sakralnim (K problemu teološke govornice v slovenskem kulturnem prostoru)". V: Ada Vidovič Muha (ur.): Slovenski jezik v znanosti 2. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana, str. 63–70.

Šmalc, Andej (1998): "O nekaterih težavah pri uveljavljanju slovenske tehniške terminologije". V: Marjeta Humar (ur.) Slovensko naravoslovno-tehnično izrazje. Založba ZRC, Ljubljana, str. 33–38.

Toporišič, Jože (1986): "Izrazjetvorje ob primeru slovenskega jezikoslovnega izrazja". V: Ada Vidovič Muha (ur.): Slovenski jezik v znanosti 1. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana, str. 113–132.

Verovnik, Tina, Nataša Logar (2002): "Lektor slovenskega jezika z vidika rabe jezikovnih priročnikov". V: Marko Jesenšek (ur.): Zbornik slavističnega društva Slovenije 13. Slavistično društvo Slovenije, Ljubljana, str. 157–158.

Vidovič Muha, Ada (1971/2): "Oris dveh osnovnih pojavnih oblik sistema knjižnega jezika". Jezik in slovstvo, Ljubljana, 17, 6, str. 178–186.

Vidovič Muha, Ada (1986): "Tipološki pregled nekaterih vplivov na slovenski znanstveni jezik". V: Ada Vidovič Muha (ur.): Slovenski jezik v znanosti 1. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana, str. 23–42.

Vidovič Muha, Ada (1989): "Predgovor". V: Ada Vidovič Muha (ur.): Slovenski jezik v znanosti 2. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana, str. 5–6.

Ada Vidovič Muha (2004): "Vprašanje globalizmov ali meje naših svetov". V: Erika Kržišnik (ur.): Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem. Filozofska fakulteta, Ljubljana, str. 73–82.

Virjent Novak, Bojana (1991): "Tuj jezik – jezik stroke". Vestnik, 25, 1–2, str. 15–160.

SEZNAM PRILOG

Priloga A – Anketa o strokovnih besedilih

Priloga B – Navodila za pisanje članka za VII. posvetovanje SDDE

Priloga C – Seznam avtorjev in njihovih prispevkov

ANKETA O STROKOVNIH BESEDILIH

V diplomskem delu se ukvarjam z jezikovno kulturo v strokovnih besedilih, posebno pozornost pa bom posvetila analizi besedil, objavljenih v zborniku 7. strokovnega posvetovanja SDDE. Ker je v njem objavljen tudi vaš članek, vas prosim, da izpolnite anketo in s tem pripomorete k razumevanju te tematike. Kjer so napisani možni odgovori, tiste, s katerimi se strinjate, podčrtajte.

1. Kakšno je dobro strokovno besedilo? Možnih je več odgovorov.

Dejstva so jasno podana.

Za ponazoritev je podanih dovolj praktičnih primerov.

V besedilu ni pravopisnih in slogovnih napak.

Besedilo je napisano zanimivo.

Drugo _____

2. Kakšen vpliv ima na kakovost strokovnega besedila jezikovna ustreznost?

Važno je, da ni strokovnih napak, pravopisne niso tako pomembne.

Besedilo mora biti brezhibno tako s strokovnega kot z jezikovnega vidika.

Drugo _____

3. Ali je primerno, da je v strokovnem besedilu razpoznaven avtorjev osebni stil?

Da.

Ne.

Delno.

4. Kaj vam pri pisanju povzroča največ težav?

Iskanje ustreznih izrazov.

Pravopis.

Oblikovanje besedila.

Drugo _____

5. Zakaj?

6. Kje bi se morali učiti pisanja strokovnih besedil?

Na fakulteti.

Ob prihodu na delovno mesto.

Vsak bi se tega moral naučiti sam.

Drugje _____

Strokovnega pisanja se ni treba posebej učiti.

7. Ali bi podprli vključitev slovenskega jezika kot učnega predmeta na fakultete?

Da.

Ne.

8. S čim bi se predmet moral ukvarjati, če bi postal del učnega programa? Možnih je več odgovorov.

S praktičnimi primeri iz pravopisa.

Z značilnostmi strokovnega pisanja.

S terminologijo s področja študija.

Z javnim nastopanjem.

S slovensko književnostjo.

Drugo _____

9. Ali veste, da so besedila, objavljena v zborniku SDDE, lektorirana, preden gre zbornik v tisk?

Da.

Ne.

10. Kako to vpliva na vaše pisanje?

11. Kaj ste pripravljeni narediti za boljšo jezikovno kulturo?

Brati strokovne članke, v katerih bi obravnavali slovensko terminologijo ali predlagali konkretne pravopisne nasvete.

Priloga A:

Sodelovati z jezikoslovci pri pripravi slovenskih strokovnih izrazov.

Besedila dati v pregled lektorjem, preden so objavljena.

Drugo _____

12. Na kakšen način rešujete jezikovne zadrege?

13. Kako pogosto pri pisanju strokovnih besedil

a) za nasvet vprašate lektorja?

Nikoli - včasih - pogosto - zelo pogosto

b) odgovor iščete v Slovenskem pravopisu?

Nikoli - včasih - pogosto - zelo pogosto

c) odgovor iščete v Slovarju tujk?

Nikoli - včasih - pogosto - zelo pogosto

č) odgovor iščete v Splošnem tehniškem slovarju?

Nikoli - včasih - pogosto - zelo pogosto

d) Kje drugje _____

14. Kdo je najbolj usposobljen za lektoriranje strokovnih besedil?

Lektor slavist

Strokovni lektor

Njuno delo bi moralo biti povezano.

15. Kakšno lektoriranje je najprimernejše?

16. V katerem jeziku preberete največ strokovne literature?

V slovenskem jeziku.

V angleškem jeziku.

V nemškem jeziku.

Priloga A:

V francoskem jeziku.

V hrvaškem jeziku.

Drugo _____

17. Kako to vpliva na vaše izražanje? Možnih je več odgovorov.

Včasih imam težave pri iskanju ustreznih slovenskih izrazov.

Lažje pišem članke v tujih kot v slovenskem jeziku.

Pri sporazumevanju s tujci nimam težav.

Pri slogu pisanja se zgledujem po prebranih besedilih.

Drugo _____

18. Vas tujke v strokovnih besedilih motijo?

Da.

Ne.

19. Zakaj (ne)?

20. Kdo bi moral skrbeti za strokovne izraze v slovenskem jeziku? Možnih je več odgovorov.

Predavatelji na fakulteti.

Jezikoslovci.

Prevajalci.

Vsi z določenega strokovnega področja.

Kdo drug _____

21. Kaj storite, ko pišete o novosti na določenem področju, na voljo pa imate le strokovne izraze iz tujih jezikov, ker pri nas o tem še ni pisal nihče?

22. Kako bi morali skrbeti za uveljavljanje slovenskih strokovnih izrazov (na področju strojništva)? Možnih je več odgovorov.

Dosledno bi jih morali uporabljati že na fakulteti in študente seznanjati tudi z novimi izrazi.

Namenjena bi jim morala biti posebna jezikovna rubrika v Strojniškem vestniku in drugih strokovnih revijah.

O njih bi razpravljali v okviru različnih strokovnih posvetovanj.

Drugo _____

23. Kateri izrazi bi vas v besedilu zmotili?

Kapaciteta – kvaliteta – produkt – maksimalen – direkten – investicija – lokacija – nacionalen – konzum – imidž – plan – management – riziko – timski – realizacija – procent – formirati – balansirati.

24. Katero stopnjo izobrazbe ste dosegli?

25. Kdaj?

Za sodelovanje v anketi se vam najlepše zahvaljujem.

Mateja Tušek

ANALIZA ANKETNIH ODGOVOROV

V zborniku 7. posvetovanja Slovenskega društva za daljinsko energetiko (SDDE) je objavljenih 24 prispevkov, od tega 21 v slovenskem jeziku. Napisalo jih je 41 avtorjev, ki sem jim tudi poslala anketo. Eden od avtorjev je od oddaje prispevka (februar 2004) zamenjal delovno mesto in na svojem prejšnjem elektronskem naslovu ni več dosegljiv, eden od podpisanih avtorjev pa je sodelovanje zavrnil, saj je prispevek nastal kot povzetek magistrskega dela, katerega mentor je bil. Od 39 preostalih avtorjev jih je v celoti ali delno izpolnjeno anketo vrnilo 17 (44 odstotkov). Že iz dejstva, da so anketo vrnili, je mogoče sklepati, da jih jezikovna vprašanja vsaj malo zanimajo.

Od 23 vprašanj jih je bilo šest odprtega tipa, ostali pa zaprtega. Anketiranci, ki niso odgovorili na vsa vprašanja, so večinoma izpustili eno ali več vprašanj odprtega tipa. Dodatni vprašanja sta se nanašala na doseženo stopnjo izobrazbe in leto, v katerem so jo anketiranci dosegli. Pri izpolnjevanju ankete so sodelovali trije doktorji znanosti, štiri magistri, devet anketirancev z univerzitetno izobrazbo in maturant, ki bo diplomiral letos. Leto, v katerem so anketiranci diplomirali, se ni izkazalo kot pomembna spremenljivka, saj so bili odgovori anketirancev, ki so diplomirali v zadnjih letih, podobni odgovorom njihovih starejših kolegov. Med anketiranci sta bili dve ženski in 15 moških.

Na vprašanje, kakšno je dobro strokovno besedilo, so vsi vprašani odgovorili, da so dejstva v njem jasno podana. Devet jih je menilo še, da mora biti za ponazoritev podanih dovolj praktičnih primerov, 12, da v besedilu ne sme biti pravopisnih in slogovnih napak, za sedem anketirancev pa je dobro strokovno besedilo tudi zanimivo napisano. Pod možnost drugo je eden zapisal, da besedilo ne sme biti predolgo, drugi pa, da mora biti relevantno.

14 anketirancev meni, da mora biti strokovno besedilo brežhibno tako s strokovnega kot z jezikovnega vidika, medtem ko je za dva bolj važno, da ni strokovnih napak, jezikovne niso tako pomembne. En anketiranec je zapisal, da je jezikovni vidik sekundaren, vendar ne nepomemben, drugi pa je dopisal še, da mora biti strokovno izrazoslovje ustrezno.

Na vprašanje, ali je primerno, da je v strokovnem besedilu razpoznaven avtorjev osebni stil, so trije odgovorili pritrdilno, šest nikalno, osem pa jih meni, da delno.

Pri pisanju štirim anketirancem največ težav povzroča iskanje ustreznih izrazov, trem pravopis, dvema oblikovanje besedila, enemu nič, medtem ko so drugi naštevili še prilagoditev besedila (vsebine in sloga) različnim ciljnim skupinam, začetno zasnovno članka, strukturiranje vsebine, izbiro tematike, zgradbo članka tako, da je čim bolj razumljiv in zanimiv, eden pa je omenjal tudi časovno stisko.

Anketiranci so tudi pojasnili, zakaj jim določen vidik pisanja povzroča največ težav. Tistim, ki imajo največ težav z iskanjem ustreznih strokovnih izrazov, probleme povzroča dejstvo, da morajo biti ti takoj razumljivi, včasih pa je take težko najti. Eden je zapisal, da strokovnih izrazov v slovenščini pogosto ni, drugi, da slovenska strokovna terminologija ni jasno opredeljena in se meša z neposrednimi prevodi, predvsem iz angleškega jezika, kar vodi k nerazumevanju oziroma nejasnostim pri razumevanju strokovnega besedila. Ena od anketirank pa je pojasnila, da po izobrazbi ni iz tehnične stroke in se je vseh terminov priučila med delom, zato je njen besedni izraz bolj okrnjen v primerjavi z nekom, ki je po izobrazbi iz tehnične stroke.

Trije so težave s pravopisom utemeljili s pojasnilom, da so veliko pravil že pozabili, da inženirska izobrazba pomeni pomanjkanje znanja iz slovenskega besedila in dejstvom, da anketiranec po srednji šoli ni imel nobenega izpopolnjevanja in osvežitve znanja pravopisa. Dopisal je še, da ne pozna primera, da bi se kdo s tem ukvarjal, in vprašal, ali za tako jezikovno izpopoljevanje možnost sploh obstaja.

Nekaterim težave predstavlja prilagoditev besedila bralcu, saj mora biti besedilo razumljivo za širši krog ljudi, ne le za ozek krog strokovnjakov. Zapleteno je lahko tudi prilagoditi vsebino in slog različnim ciljnim skupinam, ki imajo različne potrebe pri zahtevnosti besedila. Anketiranci so pisali tudi o težavah pri oblikovanju besedila in strukturiranju vsebine v logično in pregledno celoto, saj po eni strani pravilno zastavljen članek olajša pisanje, po drugi strani pa želijo napisati besedilo tako, da je brežhibno tako s strokovnega kot z jezikovnega vidika, poleg tega pa je tudi zanimivo za bralca. Ustreznemu oblikovanju vsebine je treba posvetiti tudi veliko časa, da dozori misel in se avtor odloči o najboljšem zaporedju posameznih vsebinskih enot.

Ker sem predvidevala, da imajo avtorji pri pisanju strokovnih člankov težave, kar so potrdili tudi njihovi odgovori, sem jih vprašala tudi, kje bi se morali učiti tovrstnega pisanja. 16 jih je odgovorilo, da na fakulteti, pet, da ob prihodu na delovno mesto, štirje menijo, da bi se tega moral naučiti vsak sam, eden je odgovoril, da bi bila tudi ob pisanju strokovnih člankov nujna lektorska razlaga, eden pa, da drugje obstajajo tudi seminarji na to temo. Nihče se ni strinjal z odgovorom, da se strokovnega pisanja ni treba posebej učiti.

11 anketirancev (65 odstotkov) bi podprlo vključitev slovenskega jezika kot učnega predmeta na fakultete, šest pa ne. Eden od nasprotnikov slovenščine na najvišji stopnji izobraževanja je tudi dodal, da bi bilo namesto tega treba izboljšati srednje šole.

S čim bi se predmet moral ukvarjati, če bi postal del učnega načrta, je bilo vprašanje, ki je anketirancem ponujalo več možnih odgovorov. Šest (35 %) se jih je odločilo, da s praktičnimi primeri iz pravopisa, 12 (70 %) jih je podprlo učenje značilnosti strokovnega pisanja, osem (47 %) ukvarjanje s terminologijo s študijskega področja, sedem pa učenje veččin javnega nastopanja (41 %). Nihče ne podpira predloga, da bi se predmet ukvarjal s slovensko književnostjo. Eden od anketirancev je dopisal, da bi predmet moral učiti skladno slovenskega knjižnega jezika, eden meni, da se značilnosti strokovnega nastopanja in javnega nastopanja študenti naučijo ob strokovnih predmetih s pisanjem seminarskih nalog in njihovimi predstavitevami, tretji pa je napisal: "Ne predlagam predmeta, pač pa pozornost pisanju pri strokovnih predmetih, po možnosti pa individualno pomoč – lektoriranje."

Da bi lahko objektivno ocenila, kako v resnici pišejo avtorji prispevkov, me je zanimalo, ali vedo, da so besedila lektorirana, preden gre zbornik v tisk. Deset jih je za to vedelo (59 odstotkov), sedem pa ne, vendar so tudi tisti, ki so za to vedeli, zapisali, da kasnejše lektoriranje ne vpliva na njihovo pisanje. Eden je zapisal, da daje vedenje malo boljši občutek, da v končnem tisku ne bo pravopisnih napak, drugi pa je opozoril, da je potrebno avtorjevo končno soglasje k objavi; če to je, vedenje o kasnejšem lektoriranju ne vpliva na njegovo pisanje.

In kaj so anketiranci pripravljene storiti za boljšo jezikovno kulturo? Sedem jih je pripravljene brati strokovne članke, v katerih bi obravnavali slovensko terminologijo ali predlagali konkretne pravopisne nasvete. Osem bi jih sodelovalo z jezikoslovci pri pripravi slovenskih strokovnih izrazov, enajst (65 %) pa bi besedila dalo v pregled lektorjem, preden so

objavljena. En anketiranec je zapisal, da bi obiskal kakšno predavanje, če bi bilo na to temo, eden pa je zapisal, da ni pripravljen storiti nič, saj je jezik, ki bo prevladal, angleščina.

Kadar se anketiranci znajdejo v jezikovni zadregi, se, po odgovorih sodeč, najpogosteje zatečejo po nasvet k sodelavcem ali drugim strokovnjakom, nekaj pa jih je omenjalo tudi posvete z lektorji. Odgovore iščejo tudi v strokovni literaturi in na spletu, eden pa je napisal, da jezikovne zadrege rešuje z uvedbo lastnih novih terminologij, ki jih skuša s predavanji, članki in konferencami približati občinstvu. "Vsaka pozitivna kritika je dobrodošla ..." je zapisal anketiranec. Zanimivo je tudi, da so trije anketiranci zapisali tudi, da posebnih jezikovnih zadržev nimajo, ob tem pa so že samo v anketi napravili precej pravopisnih napak.

Pri pisanju zelo pogosto za nasvet vprašata lektorja dva anketiranca, včasih osem, nikoli šest, zelo pogosto pa nihče. Odgovor v Slovenskem pravopisu včasih poišče osem vprašanih, pogosto trije, zelo pogosto dva, nikoli prav tako dva. K Slovarju tujk se nikoli ne zateče šest vprašanih, včasih štirje, pogosto pet, zelo pogosto pa nihče. Prav tako zelo pogosto ali pogosto nihče ne odpre Splošnega tehniškega slovarja, medtem ko ga včasih uporablja devet vprašanih, nikoli pa sedem. Pri pisanju strokovnih besedil avtorji odgovore iščejo tudi v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (dva), na spletu (dva), v Urbanističnem terminološkem slovarju, drugih področnih slovarjih (tudi v angleščini), slovensko-angleškem slovarju, urejevalniku besedil (tezavru), drugi strokovni literaturi ali pri kolegih. Največ, 76 odstotkov, jih tako vsaj včasih uporablja Slovenski pravopis.

Da je za lektoriranje strokovnih besedil najbolj usposobljen strokovni lektor, meni pet anketirancev (30 %), nihče ni prepričan, da lektor slavist, medtem ko se jih 12 (70 %) strinja z odgovorom, da bi moralo biti njuno delo povezano.

Kakšno lektoriranje pa se jim zdi najprimernejše? Tako, ki ohrani avtorjev slog, ohrani pomen oz. ga izboljša in odpravi vse pravopisne napake, upoštevati mora strokovno terminologijo in uveljavljene izraze, združevalo pa naj bi tudi delo lektorja slavista in strokovnega lektorja.

12 anketirancev največ strokovne literature prebere v angleškem jeziku, pet v slovenskem, štirje pa v nemškem (nekaj anketirancev je navedlo več odgovorov). Zato jih ima 13 (76 %) včasih težave pri iskanju ustreznih slovninskih izrazov, osem (47 %) jih pri sporazumevanju s

tujci nima težav, dva (12 %) se pri slogu pisanja zgledujeta po prebranih besedilih, eden (6 %) pa članke lažje piše v tujih kot v slovenskem jeziku.

Tujke v strokovnih besedilih motijo pet anketirancev (30 %), enajstih (65 %) pa ne, medtem ko je eden zapisal, da ga načeloma tujke ne motijo, včasih pa ga. Tisti, ki jih tujke motijo, svoj odnos do njih utemeljujejo, da niso slovenske in pačijo naš jezik, lahko pa kažejo tudi na neizobraženost tvorcev besedila, včasih na napačen ponos na znanje ter dodatno zapletejo besedilo. Strpenjši do tujk pa kot argumente navajajo prepričanje, da tujke včasih bistveno bolje ponazorijo pomen besede kot slovenske ustreznice, da za določene tujke nimamo ustreznega strokovnega izraza in da se jezik spreminja. "Ne motijo me, razen če jih je preveč in če obstajajo ustaljene slovenske ustreznice. So mi pa bolj pri srcu besedila z manj tujkami," je zapisal eden od anketirancev. Ne motijo jih niti, če gre za splošno znane tujke. "Huje je, če si slovenski izraz 'izmislimo'," meni drugi.

Kdo pa bi moral skrbeti za strokovne izraze v slovenskem jeziku? Vsi z določenega strokovnega področja, je prepričanih 15 (88 %) anketirancev. Devet (53 %) jih meni, da še posebej predavatelji na fakulteti, štirje (23 %), da jezikoslovci, pet (30 %) jih meni, da prevajalci, eden pa (6 %), da nihče.

Kaj pa anketiranci storijo, ko pišejo o novosti na določenem področju, na voljo pa imajo le strokovne izraze iz tujih jezikov, ker pri nas o tem ni pisal še nihče, me je zanimalo. Večina se jih je odločila za smiselni prevod, ob katerem v oklepaju stoji termin v tujem jeziku. Nekatere strokovne izraze tudi smiselno pojasnijo, še prej pa za nasvet vprašajo lektorja ali se posvetujejo s sodelavci. Poskušam najti izraz, ki se čim bolj ujema z že obstoječimi sorodnimi izrazi, razen če se ti ne ujemajo s slovenskim pravopisom. Vsekakor pa se posvetujem s strokovnjakom, čeprav je lektorje, še posebej strokovne, ponavadi težko najti, je zapisal eden od anketirancev. Drugi pa piše, da se mu to še ni zgodilo, če pa sta pred njim pisala eden ali dva, poišče pravo kombinacijo in skuša slediti pravilom. Možnost, h kateri se zateče drugi, pa je uporaba v strokovnih krogih uveljavljenega izraza in pojasnilo v legendi, če je to potrebno.

Da bi se slovenski izrazi s področja strojništva uveljavili v slovenskem jeziku, bi jih morali dosledno uporabljati že na fakulteti, ob tem pa bi študente morali seznanjati tudi z novimi izrazi, je odgovorilo 15 vprašanih (88 %). Sedem (41 %) jih meni, da bi jim morala biti

namenjena tudi posebna jezikovna rubrika v Strojniškem vestniku in drugih strokovnih revijah, sedem anketirancev (41 %) pa bi o slovenskih strokovnih izrazih razpravljalo v okviru različnih strokovnih posvetovanj. Eden (6 %) je odgovoril, da ni za uveljavljanje slovenskih strokovnih izrazov treba storiti nič.

Zadnja naloga je od anketirancev zahtevala, da označijo izraze, ki bi jih v besedilu zmotili. Od 18 naštetih izrazov imajo v slovarskem delu Slovenskega pravopisa vsi zapisane ustrežnejše sopomenke. Dva izmed anketirancev sta tako zapisala, da bi jih zmotili vsi izrazi. Tabele prikazujejo število oseb, ki bi vključno z njima besedo lektoriralo, in število anketirancev, izraženo v odstotkih.

Beseda	kapaciteta	kvaliteta	produkt	maksimalen	direkten	investicija
Lektoriranje	5	6	7	5	4	3
Odstotek	29	35	41	29	23	18

Beseda	imidž	plan	management	riziko	timski	realizacija
Lektoriranje	16	2	7	11	6	3
Odstotek	94	12	71	65	35	18

Beseda	nacionalen	konzum	formirati	procent	lokacija	balansirati
Lektoriranje	2	15	7	9	2	12
Odstotek	12	88	41	53	12	71

Tabela 8: neustrezne spojojenke

Eden od anketirancev je za svojo odločitev, da besede plan, lokacija in nacionalen niso sporne, ponudil tudi dodatne argumente, in sicer:

Imajo že uveljavljeno jasno uporabo oz. pomen in uporaba slovenske besede ne bi pomenila isto, zlasti v besednih zvezah. Npr. lokacija – mesto, kraj, prostor za zidavo - v zvezi lokacijski načrt (Krajevni načrt? Načrt mesta ali mestni načrt? Prostorski načrt? Vse te besedne zveze pomenijo povsem nekaj drugega) ali v zvezi z odobrena lokacija (Odobreno mesto? Odobren kraj? Odobren prostor?) Npr. plan nima v uporabi povsem istega pomena kot načrt. Isto velja za nacionalen.

Razen enega anketiranca v svojih odgovorih nihče ni navajal skrajnih purističnih ali antipurističnih prepričanj. Izjema je bil le eden, ki meni, da ne potrebujemo slovenskega jezika kot učnega predmeta na fakultetah, za boljšo jezikovno kulturo ni pripravljen storiti nič,

ker je jezik, ki bo prevladal, angleščina, lažje piše članke v tujih kot v slovenskem jeziku, tujke v strokovnih besedilih pa ga ne motijo, ker se svet globalizira, prostora za slovenščino v strokovnem izrazoslovju pa ni več. Prav zato meni tudi, da nikomur ni treba skrbeti za strokovne izraze v slovenskem jeziku. Kljub temu bi ga v besedilu zmotile besede konzum, imidž, riziko in balansirati. Kar skrbi, je dejstvo, da je to prepričanje strokovnjaka z magisterijem (magistriral je leta 2004), ki naj bi zaradi svoje izobrazbe po prepričanju številnih jezikoslovcev skrbel tudi za bogatitev slovenskega strokovnega izrazja.

Anketo o sodelovanju z lektorji, uporabi jezikovnih priročnikov in predlogih, kako izboljšati jezikovno kulturo v gospodarstvu, je Slavistično društvo Ljubljana izplejalo že pred več kot 25 leti, njene rezultate pa je Viktor Majdič predstavil tudi v izdaji Gospodarskega vestnika, objavljeni julija 1979, nato pa tudi v knjižni izdaji Pogledi na jezik.

Vprašalnik, ki ga je Slavistično društvo poslalo 90 ozdom in sozdom ljubljanske regije, je vseboval deset vprašanj. Izpolnjene anketne liste je vrnila skoraj polovica organizacij (48,9 odstotka), kar je približno podobno kot v tokratni anketi, v kateri je ankere vrnilo 44 odstotkov vprašanih. Vzorec za diplomsko nalogo je bil manjši, saj so v njej sodelovali le avtorji prispevkov analiziranega zbornika, medtem ko Majdič ne navaja kriterija, po katerem je društvo izbralo sodelujoče. Poleg tega je bila prva anketa omejena na ljubljansko regijo, v tokratni anketi pa so bili zajeti vsi deli Slovenije.

Čeprav sem anketo sestavila in anketirancem poslala, preden sem v Majdičevi knjigi našla starejšo anketo, so določena vprašanja ista, precej podobni pa so tudi odgovori. Tudi v prvi anketi so spraševali, ali v organizacijah pri oblikovanju poročil, namenjenih javnosti in poslovnim partnerjem, posvečajo pozornost le vsebini ali se jim zdita pomembna tudi jezikovna in slogovna izoblikovanost sporočil. Za drugo možnost se je odločilo 88,7 odstotka sodelujočih, medtem ko je na podobno vprašanje (Kakšen vpliv ima na kakovost strokovnega besedila jezikovna pravilnost?) 82 odstotkov anketirancev odgovorilo, da mora biti besedilo brezhibno tako s strokovnega kot z jezikovnega vidika. Razlika je tako le nekaj več kot šest odstotkov.

V prvi anketi so v organizacijah odgovarjali tudi o uporabi različnih jezikovnih priročnikov. V 81,9 % organizacij so uporabljali Slovenski pravopis, več kot 25 let kasneje pa ga vsaj včasih uporablja 76 % anketirancev. Razlika je verjetno le v letnici izdaje, v kateri iščejo

odgovore, saj so imeli v prvi anketi na voljo pravopis iz leta 1962, letošnji anketiranci pa lahko pogledajo tudi v priročnik z letnico 2001.

Slovar slovenskega knjižnega jezika je pred več kot 25 leti uporabljala približno polovica vprašanih, medtem ko sta ga kot priročnik, v katerem iščeta odgovore, tokrat navedla le dva (12 %). Slovnico slovenskega jezika je uporabljalo 18,2 % organizacij (tokrat je ni navedel nihče), različne terminološke slovarje pa 15,9 % organizacij (tokrat 53 % Splošni tehniški slovar, 6 % Urbanistični terminološki slovar). Pomembna pridobitev zadnjih let je tudi splet, ki pred 25 leti še ni deloval, zato si organizacije z njim niso mogle pomagati.

V primerjavi s prvo anketo pa se je povečal delež strokovnjakov, ki pri svojem delu iščejo pomoč lektorja. V prvi anketi je 4,5 % sodelujočih odgovorilo, da se redno posvetujejo z jezikoslovnim strokovnjakom, medtem ko ga za nasvet pogosto vpraša 12 % anketirancev tokratne ankete. Ob tem se z njim včasih posvetuje še 47 % anketirancev, medtem ko ga je pred 25 leti za pomoč občasno prosilo 42,7 % organizacij.

Vprašanje, ob katerem bi bilo še mogoče vleči vzporednice z razmerami pred četrto stoletje, se nanaša še na način, kako bi morali skrbeti za uveljavljanje slovenskih strokovnih izrazov. Tudi v prvi anketi so predlagali, da v sredstvih množičnega obveščanja, posebej pa še v glasilih delovnih organizacij in jezikovnih kotičkih dnevnega časopisja. Vendar pa Majdič ne navaja odstotkov anketirancev, ki so se odločali za posamezne možnosti, zato je primerjava nemogoča (Majdič, 2004: 185-189).

**NAVODILA ZA PISANJE ČLANKA ZA VII. STROKOVNO
POSVETOVANJE SDDE**

Avtor 1, Avtor 2*
Fakulteta za strojništvo, Ljubljana
*Energetika Celje, Celje

POVZETEK

Ta navodila podajajo osnove za pisanje članka za VIII. strokovno posvetovanje SDDE. Ta dokument vsebuje informacije o velikosti papirja, oblikah pisav in njihovi velikosti. Opisan je tudi način pisanja enačb, enot, slik in literature. Navodila so hkrati primer za obliko članka. Na prvi strani prispevka naj bo **napisan naslov prispevka v slovenskem in angleškem jeziku, avtor(i), naziv organizacije ali podjetja avtorja, povzetek prispevka** (v slovenskem in angleškem jeziku) **ter ključne besede** (v slovenskem in angleškem jeziku)

Posamezen povzetek naj ne presega 15 vrstic. Celotni prispevek lahko obsega največ 8 strani.

Ključne besede: povzetek, oblika članka

ABSTRACT

These instructions provide basic guidelines for the 8th SDDE meeting papers. The document contains information regarding desktop publishing format, font type and size. Style rules are provided those explain how to handle equations, units, tables and references. This document itself is an example of the desired layout for papers. Abstract should not exceed 15 lines.

Key words: abstract, paper format

1. UVOD

Članek naj bo, kolikor je pač možno, čimbolj podoben tem navodilom, ki predpisujejo obliko članka in vsebujejo informacije o velikosti papirja in velikosti ter obliki pisav. Za morebitne dodatne informacije glede oblike in formata članka se obrnite na organizacijski odbor posvetovanja, ali neposredno na:

Boštjan Bibič, u.d.i.s.
SDDE
Karlovška cesta 3
E-mail: drustvo-sdde@drustvo-sdde.si

Prispevke v končnem printu (en izvod) pošljite skupaj z elektronsko verzijo prispevka na disketi 1.44 MB ali CD-ju na naslov:

Posvetovanje SDDE/Portorož 2005
Slovensko društvo za daljinsko energetiko
Karlovška cesta 3
1000 Ljubljana

hkrati prispevke pošljite po elektronski pošti na naslov društva:

drustvo-sdde@drustvo-sdde.si

Na disketi ali CD-ju priložite tudi originalne datoteke slik, ki se nahajajo v tekstu.

Uvod začnite pisati na drugi strani prispevka. Prva stran je namenjena naslovu prispevka, avtorjem, nazivu organizacije ali podjetja avtorja ter povzetku in ključnim besedam v **slovenskem in angleškem jeziku**.

Prispevek lahko vključno s prvo stranjo s povzetki obsega največ osem (8) strani!

2. PRIPRAVA ČLANKA

Prosimo, da se čimbolj dosledno držite teh navodil za pripravo članka.

Za pisanje uporabite urejevalnik teksta **Microsoft Word for Windows**. Pri pisanju uporabljajte Wordov stil "NORMAL". Tekst naj bo napisan tekoče in naj ne vsebuje večkrat ponavljajočih posebnih znakov (presledek, odstavek, tabulator).

Oblika in velikost pisave

Za pisanje prispevka uporabite enotno pisavo "**Times New Roman CE**", velikost znakov **12**. Celoten prispevek vključno z naslovi poglavji in pod poglavji naj bo pisan z isto pisavo in v enaki velikosti. Pri pisanju **ne** uporabljajte **krepeke (bold)** pisave.

Oblika strani

Za celotni prispevek uporabite velikost lista A4 (210x297 mm). Robovi zgoraj in spodaj naj bodo 3,5 cm, desni in levi zunanji rob lista pa 2,5 cm. Strani ne številčite. Na hrbtno stran listov, na katerih je natisnjena zadnja verzija prispevka, s svinčnikom označite številko strani.

Slike, fotografije,...

Slike, preglednice in fotografije uvrstite v tiste dele prispevka, kjer jih vsebina opisuje ali navaja. V primeru, da slike niso postavljene na svoje mesto v prispevku je to potrebno nedvoumno označiti in jih v originalu v digitalni obliki priložiti prispevku.

Načeloma se zaradi črno-belega tiska zbornika in slabše ločljivosti pri uporabi fotografij le teh izogibamo. V primeru, da boste uporabljali slike, Vas vljudno prosimo, da originale priložite končni verziji članka.

Reference

Reference prispevka naj bodo navedene na koncu prispevka, tako kot je to prikazano na spodnjem primeru. Zaželeno je, da se avtorji sklicujete na reference že med samim tekstom prispevka.

Primer:

REFERENCE

- [1] Sutton, O. G. (1953). Micrometeorology, Mc Graw-Hill, New York, USA.
- [2] Mojsovski, A., M. Serafimov and D. Nikolic (1978). Climatic curve for Skopje (In Serbocroatian), Air-conditioning, heating, cooling, 1, p. 55-57, Beograd, Serbia.
- [3] Mojsovski, A., M. Serafimov and D. Nikolic (1980). Summer climatic curve for Skopje (In Macedonian), Proceedings-Faculty of Mechanical Engineering, p. 117-122, Skopje, Macedonia.

SEZNAM AVTORJEV IN NJIHOVIH PRISPEVKOV

1. Janez Marušič: Energetski vodi v prostoru
2. Blaženska Pospiš Perpar, Damjan Mulej, Jože Torkar: Pogodbeno zagotavljanje prihrankov energije
3. Darko Hrovatin, Nevenka Antičević, Mihael Kuzmič, Alenka Štrakl: Trženje in odnosi z javnostmi v Energetiki Ljubljana
4. Marko Thaler, Alojz Poredoš, Igor Grabec: Empirični model napovedovanja porabe plina in drugih vrst energije
5. Borut Rajer, Peter Nemček: Organizirani trg z biomaso v Sloveniji
6. Tanja Čuk: Organiziran trg z električno energijo v Sloveniji
7. Jurij Štangl, Sebastijan Lupša: Obračunski sistemi v energetiki in optimizacija stroškov z napovedjo odjema
8. Janez Laurenčič, Mitja Dolinšek: Soproizvodnja toplote in elektrike (SPTE) v JP Toplotna oskrba Maribor
9. Stane Merše, Mihael J. Tomšič, Damir Staničić: Razvoj sistema daljinskega ogrevanja na lesno biomaso v Železnikih s soporoizvodnjo električne energije
10. Damjan Zagožen: Nacionalni energetski program
11. Dejan Koletnik: Nove direktive in vloga regulatorja
12. Vincenc Butala: Raba energije in okolje v luči evropske in domače zakonodaje – metode določitve enegijskih kazalcev in energijsko certificiranje stavb
13. Damjan Zagožen: Spremembe Energetskega zakona v skladu z novo direktivo za notranji trg z zemeljskim plinom (2003/55/EC)
14. Aleš Bratkovič, France Križanič, Nevenka Hrovatin: Makroekonomski učinki programa razvoja obnovljivih virov energije v Sloveniji
15. Matjaž Malovrh: Vprašanja ob izvajanju pravilnika o obračunu in načinu delitve stroškov za toploto v večstanovanjskih in drugih stavbah
16. Slavko Gerčer, Igor Dimnik: Praktične izkušnje pri izvajanju katastra in GIS sistema v Petrol Energetika
17. Gregor Hribar, Natan Osterman, Matija Mazi: Napoved porabe zemeljskega plina
18. Aleš Šaver, Aleš Bratkovič, Janez Grošelj: Inovativni pristopi pri pripravi tarifnih sistemov ter dobavnih pogojev za distribucijo toplote v Sloveniji
19. Klemen Podjed: Izkušnje pri odpiranju trga energentov v evropskih državah

20. Dejan Žiher, Alojz Poredoš, Branko Pleskovič: Zasnova daljinskega hlajenja Kliničnega centra v Ljubljani
21. Peter Kobal, Ivo Jurak, Primož Posinek: Spremljanje odjema zemeljskega plina z uporabo sodobnih internetnih tehnologij